

JULKAISU 2008:6

Suomalaisten politiikkatietämys

JULKAISU 2008:6

Suomalaisten politiikkatietämys

OIKEUSMINISTERIÖ
HELSINKI 2008

ISSN 1458-6444
ISBN 978-952-466-442-4 (nid.)
ISBN 978-952-466-800-2 (PDF)
Oikeusministeriö
Helsinki

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri)		Julkaisun laji Tutkimus	
Kimmo Elo, VTT Lauri Rapeli, Pol.mag		Toimeksiantaja Oikeusministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Suomalaisten politiikkatietämys			
Julkaisun osat			
Tiivistelmä			
<p>Politiikkaan liittyvissä kyselytutkimuksissa sekä Suomessa että muualla maailmassa on pääosin tutkittu kansalaisten poliittisia mielipiteitä, asenteita sekä poliittista osallistumista. Vahvan mielipidetutkimuksen perinteen ansiosta tutkijakunnalla on pitkään ollut käytettävissään runsaasti tutkimustietoa erityisesti äänestysikäisten poliittisista asenteista, käyttäytymismalleista ja mielipiteistä. Vaikka asenne- ja mielipidekyselyillä on oma tärkeä tehtävänsä yhteiskunnallisina ilmapuntareina, ei niiden avulla voida saada tietoja siitä, millaiseen tietämyspohjaan vastaajien mielipiteet perustuvat.</p> <p>Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuvaa ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselytutkimuksen aineistoa hyödyntäen. Keväällä 2008 käyntihaastatteluna suoritetussa kyselyssä mitattiin ensimmäistä kertaa kattavasti äänestysikäisten suomalaisten tietämystä politiikasta. Edustavalta otokselta 18-vuotta täyttäneitä suomalaisia (n=1020) kysyttiin yhteensä 38 tietokysymystä, jotka liittyivät politiikan peruskäsitteisiin ja yleistietoon, Suomen sekä EU:n poliittiseen järjestelmään sekä kansantalouteen. Tietokysymysten lisäksi vastaajilta kysyttiin kattava joukko taustamuuttujakysymyksiä sekä tiedusteltiin heidän mielipiteitään mm. politiikasta ja demokratiasta.</p> <p>Tutkimustuloksista on tässä yhteydessä syytä nostaa esille se havainto, että sekä politiikkatietämykseltään että osallistumisaktiivisuudeltaan ”poliittiseen paitsioon” uhkaa jäädä nuorimpien ikäryhmä (18-30-vuotiaat), ja heidän keskuudessaan erityisesti muun kuin korkeakoulutuksen omaavien ryhmä. Yhdistämällä tässä tutkimuksessa tehdyt havainnot nuorten poliittisesta asemasta aiemmin muissa tutkimuksissa tehtiin havaintoihin nuorista ei voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että tulevaisuudessa koulutustausta nousee yhä selkeämmin erottelevaksi tekijäksi aktiivisten ja passiivisempien kansalaisten välillä. Sekä tutkimusta että konkreettisia toimenpiteitä tulisivat jatkossa kohdistaa nykyistä enemmän poliittista sosialisatioprosessia kohtaan sen selvittämiseksi, millä tavoin sekä kiinnostusta politiikkaa kohtaa että kasvua aktiiviseksi kansalaiseksi voitaisiin tukea jo paljon ennen virallista äänestysikää.</p>			
Avainsanat: (asiasanat) Politiikkatietämys, osallistuminen, politiikkakäsitykset			
Muut tiedot (Oskari- ja HARE-numero, muu viitenumero) OM 23/014/2007			
Sarjan nimi ja numero Oikeusministeriön julkaisuja 2008:6		ISSN 1458-6444	ISBN 978-952-466-442-4 (nid.) 978-952-466-800-2 (PDF)
Kokonaissivumäärä	Kieli suomi	Hinta 30,00 €	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Edita Prima Oy		Kustantaja Oikeusministeriö	

PRESENTATIONSBLAD

JUSTITIE MINISTERIET

Utgivningsdatum 14.10.2008

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare)		Typ av publikation Forskningsrapport	
Kimmo Elo, VTT Lauri Rapeli, Pol.mag		Uppdragsgivare Justitieministeriet	
		Datum då organet tillsattes	
Publikation (även den finska titeln) Finländarnas kunskaper om politik (Suomalaisten politiikkatietämys)			
Publikationens delar			
Referat			
<p>Survey-undersökningar gällande politik har både i Finland och i andra länder huvudsakligen handlat om medborgarnas politiska åsikter, attityder och deras politiska deltagande. På grund av den starka traditionen av opinionsundersökningar har forskarkåren redan länge haft god tillgång till data gällande politiska åsikter och beteendemönster i synnerhet bland röstberättigade i Finland. Trots opinionsmätningarnas viktiga funktion som samhällseliga barometrar, bidrar de inte till vår förståelse om faktakunskaper som ligger bakom dessa opinioner.</p> <p>I denna undersökning granskas finländarnas kunskaper om politik med hjälp av ”Samhällsundersökning 2008” – survey-materialet. Undersökningen genomfördes under våren 2008 i form av personlig besöksintervjuer.</p> <p>Den här undersökningen av politiska kunskaper bland röstberättigade medborgare är den första av sitt slag i Finland. Samplet (n=1020) var representativt för den finländska befolkningen. Deltagarna besvarade sammanlagt 38 kunskapsfrågor gällande innebörden av grundläggande politiska begrepp, det finska politiska systemet, EU samt nationalekonomin. Därtill fick deltagarna besvara frågor gällande sina personliga åsikter kring politik och demokrati samt frågor gällande sin socio-ekonomiska bakgrund.</p> <p>Bland resultaten i denna utredning kan i detta sammanhang nämnas de bristfälliga politiska kunskaper bland den yngsta åldersgruppen i undersökningen, dvs. 18-30 åringar. Denna grupp kännetecknas vidare av ett svagt intresse för politiskt deltagande. Särdeles svagt är intresset bland dem i gruppen som inte är högutbildade. Då man jämför resultaten från den här undersökningen gällande unga väljares politiska deltagande och politiska kunskaper med resultat från tidigare undersökningar, är det svårt att utesluta ett framtidsscenario där utbildningsnivån i ännu högre grad kommer att utgöra en skiljelinje mellan de politiskt aktiva och de politiskt passiva medborgarna.</p> <p>I framtiden borde både forskning och konkreta åtgärder inriktas på att öka en politisk socialisation i syfte att utreda hur intresset för politik och ett aktivt politiskt medborgarskap bland de unga kunde befrämjas redan i god tid innan de uppnår röstningsåldern.</p>			
Nyckelord Politisk kunskap, politiskt deltagande, uppfattningar om politik			
Övriga uppgifter (Oskari- och HARE-nummer, andra referensnummer) JM 23/014/2007			
Seriens namn och nummer Justitieministeriets publikationer 2008:6		ISSN 1458-6444	ISBN 978-952-466-442-4 (häft.) 978-952-466-800-2 (PDF)
Sidoantal	Språk finska	Pris 30,00 €	Sekretessgrad offentlig
Distribution Edita Prima Ab		Förlag Justitieministeriet	

Sisällysluettelo

Esipuhe	viii
1 Johdanto	1
1.1 Yhteiskuntatutkimus 2008	1
1.2 Poliittikatietämyksen merkitys demokratialle	3
1.3 Kvartiilijakaumat poliittikatietämyksen analysoinnin perustana	5
2 Yleiskatsaus suomalaisten poliittikatietämykseen	14
2.1 Poliittikatietämyksen kokonaiskuva	14
2.2 Vastaajien itsearviointi ja sen luotettavuus	21
2.3 Poliittikatietämys osa-alueittain	27
2.4 Yhteenveto	33
3 Poliittikatietämyksen yhteys sosiaalisiin taustamuuttujiin	36
3.1 Poliittikatietämyksen yhteys koulutukseen	36
3.2 Poliittikatietämyksen yhteys ikään	40
3.3 Koulutuksen ja iän yhteisvaikutus poliittikatietämykseen	43
3.4 Poliittikatietämyksen yhteys vastaajien sosioekonomiseen asemaan	52
3.5 Yhteenveto	57

4 Kansalaiset ja politiikan hahmottaminen	59
4.1 Suomalaisten käsitykset politiikasta	59
4.2 Suomalaisten käsitykset demokratiasta	62
4.3 Käsitykset puolueiden tehtävistä	67
4.4 Poliittinen vasemmisto ja oikeisto käsitteinä	71
4.5 Poliittisen vasemmiston ja oikeiston käsitteiden hahmottaminen . . .	74
4.6 Vastaajien itsearvio sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-akselille . . .	81
4.7 Yhteenveto	87
5 Poliittikatietämys ja yhteiskunnallinen osallistuminen	89
5.1 Järjestöosallistuminen	99
5.2 Poliittikatietämys ja äänestäminen	101
5.3 Yhteenveto	108
6 Keskeiset tulokset ja johtopäätökset	110
Lähteet	118
Liite A: Tietokysymysten sanamuodot tietämysjärjestyksessä	126
Liite B: "Yhteiskuntatutkimus 2008"-kyselylomake	130

Kuvaluettelo

1.1	Miesten ja naisten vastausjakaumat.	10
2.1	Suomalaisten politiikkatietämyksen kokonaisjakauma ratkaisuprosenttien mukaan.	17
2.2	Ratkaisuprosenttien todellinen jakauma vs. normaalijakauma (qqplot).	19
2.3	Oikeiden vastausta kysymyskohtaiset %-osuudet.	28
2.4	Ratkaisuprosenttien keskiarvot tietämyskvartiileittain eri politiikkatietämyksen osa-alueilla (n=1020).	29
2.5	Ratkaisuprosenttijakaumat tietämyskvartiileittain eri politiikkatietämyksen osa-alueilla (n=1020).	30
3.1	Eri ikäryhmien ratkaisuprosenttien jakaumat.	42
3.2	Politiikkatietämyksen yhteys vastaajan ikään ja koulutustasoon.	46
3.3	Iän ja koulutustason yhteisvaikutus politiikkatietämykseen.	49
3.4	Tietämystaso (oikeiden vastausten %-osuus) vastaajan ammattiase- man ja tulotason mukaan eriteltynä.	54
4.1	Suomalaisten käsitykset politiikasta	60
4.2	Suomalaisten käsitykset puolueiden tehtävistä.	68
4.3	Vasemmistoon liittyvät ominaisuudet	76
4.4	Oikeistoon liittyvät ominaisuudet	78
4.5	Vastaajien itsearvio sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-akselille.	83

4.6	Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 2007 ja oma sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-skaalalle.	85
5.1	Eri osallistumismuotojen mielekkyys (%-osuudet koko väestöstä). . . .	91
5.2	Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q ₁ -tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiilin vastaajista).	92
5.3	Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q ₂ -tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiilin vastaajista).	93
5.4	Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q ₃ -tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiilin vastaajista).	94
5.5	Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q ₄ -tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiilin vastaajista).	95
5.6	Äänestämisen mielekkyiden yhteys politiikkatietämykseen.	102
5.7	Äänestäminen tietämyskvartiileittain.	103

Taulukkoluetelo

1.1	Suomalaisten jakautuminen tietämyskvartiileihin (%-osuus ko. riviryhmän vastaajista. Koko väestön kohdalla sulkeissa ilmoitettu myös kvartiilien vastaajamäärä).	7
2.1	Eri vastaajaryhmien ratkaisuprosenttien keskiarvot ja keskihajonnat. . .	16
2.2	Vastaajien itsearvio tietämyksestä vs. mitattu tietämys (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	21
2.3	Vastaajien itsearvio politiikkatietämyksestä suhteessa muutamiin keskeisiin taustamuuttujiin (%-osuus ko. riviryhmän vastaajista).	23
2.4	Vastaajien itsearvion ja mitatun politiikkatietämyksen välinen yhteys ikäkohorteittain (luvut %).	24
2.5	Vastaajien itsearvion ja mitatun politiikkatietämyksen välinen yhteys koulutustasoittain (luvut %).	26
2.6	Eri politiikkatietämyksen osa-alueiden ratkaisuprosenttien keskihajonnat tietämyskvartiilien mukaan luokiteltuna.	31
3.1	Koulutuksen jakautuminen tietämyskvartiilien sisällä (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	37
3.2	Ikäryhmien tietämyskvartiiliosuudet (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	40
3.3	Koulutuksen ja ikäryhmän yhteys tietämystasoon (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	44

3.4	Politiikkatietämyksen yhteys vastaajan ikään ja koulutukseen (mitattu oikeiden vastausten lukumäärällä. Iän ja koulutustason yhteisvai- kutukset huomioitu. N=1019).	47
3.5	Politiikkatietämyksen yhteys vastaajan ammattiasemaan ja tulotasoon (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	53
3.6	Vastaajan tietämystason yhteys ammattiasemaan ja tulotasoon (N=956).	55
4.1	Politiikkakäsitykset tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	61
4.2	Suhtautuminen demokratiaan tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	63
4.3	Demokratiaan liitetyt attribuutit tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	65
4.4	Demokratia-arvosanat eri vastaajaryhmissä.	66
4.5	Käsitykset puolueiden tehtävistä tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	70
4.6	Vasemmistokäsitykset tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	79
4.7	Oikeistokäsitykset tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	80
4.8	Sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-akselille keskeisten taustamuuttujien mukaan.	82
5.1	Perinteinen osallistuminen tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	97
5.2	Ei-perinteinen osallistuminen tietämyskvartiileittain.	98
5.3	Järjestöosallistuminen tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	100
5.4	Järjestöjäsenyysindeksi eri tietämyskvartiileissa.	100
5.5	Osallistuminen puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	101

5.6	Mikä tai mitkä seuraavista ovat vaalit, joissa äänestämistä vastaajat pitivät itselleen erittäin tärkeänä (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	104
5.7	Äänestyspäätöksen perusteet (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	106
5.8	Puolueiden kannatus tietämyskvartileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).	107

Esipuhe

Tämä kirja liittyy Turun yliopiston valtio-opin laitoksella elokuussa 2007 käynnistettyyn ”Suomalaisten politiikkatietämys”-tutkimushankkeeseen. Tutkimushankkeen tavoitteeksi asetettiin jo alusta alkaen politiikkatietämyksen tutkimuksen liittämisen pysyväksi osaksi suomalaista valtio-opillista - ja laajemmin yhteiskuntatieteellistä - tutkimuskenttää. Tämä tavoite tukee ja täydentää merkittävällä tavalla sitä vaalitutkimuksen päälinjaa, jota Suomessa viimeisten vuosikymmenten aikana pääosin on seurattu. Tämän tutkimuksen valtavirran ovat muodostaneet äänestysikäisen väestön poliittisia asenteita ja mielipiteitä laajasti kartoittaneet ja analysoineet tutkimukset.

”Suomalaisten politiikkatietämys”-tutkimushanke pyrki täydentämään tätä aineistomassaa juuri tietämysaspektin kautta. Hankkeen ensi vaiheen tavoitteena olikin kehittää sellainen mittari, jonka avulla politiikkatietämystä voitaisiin vähintäänkin kohtuullisen luotettavasti mitata ja arvioida. Tämän kehitystyön tulos oli ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselylomake, jonka avulla kerätyn empiirisen aineiston varaan tämä monografia rakentuu.

Tämä monografia on avaus laajalle tutkimuskentälle, eikä siten pyrikään olemaan tyhjentävä esitys suomalaisten politiikkatietämyksestä tai ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistosta. Keskeisenä tavoitteena on osoittaa politiikkatietämys-tutkimuksen tuottama tiedollinen lisäarvo, joka täydentää kuvaamme suomalaisten poliittisesta habituksesta.

Tulevien vuosien haasteiksi voidaan nähdä kaksi asiaa. Ensinnäkin, politiikkatietämyksen tutkimus on vakiinnutettava osaksi suomalaista politiikantutkimusta myös laajemminkin kuin puhtaan vaalitutkimuksen kontekstissa. Kansalaisten politiikkatietämyksen kehittyminen ei ole redusoitavissa äänestämisen ongelmaksi, vaan siinä kulminoituvat jo kauan ennen virallista äänestysikää vaikuttavat poliittisen sosialisoinnin prosessit. Toiseksi, politiikan tutkimus hyötyisi erityisen paljon siitä,

että kyettäisiin aikaansaamaan tutkimuksellinen synteesi, jossa politiikatietämyksen ja asenne- ja mielipidetutkimuksen tulokset, menetelmät ja aineistot yhdistyisivät totuudenkaltaisemmaksi käsitykseksi poliittisesta kansalaisesta eli *homo politicuksesta*.

* * *

Tämä kirja on kahden kirjoittajan yhteisprojekti. Kirjoittajista Kimmo Elon osuus kattaa alaluvun 1.3 sekä luvut 2 ja 3 (sivut 5-58) ja Lauri Rapelin osuus luvut 4 ja 5 (sivut 59-109). Kirjoittajien yhteisen ponnistuksen tulosta ovat alaluvut 1.1, 1.2 sekä tutkimuksen keskeiset tulokset yhteen kokoava päätäntöluku 6. Kirjoitustyön työteknisestä jaosta huolimatta kirja kokonaisuutena reflektoi niitä ajatuksia, jotka ovat kehittyneet - ja joita on aktiivisesti kehitelty - tutkimusryhmän piirissä yhteisen hankkeen edetessä. Siten vastuu kirjan sisällöstä kokonaisuutena on molemmilla kirjoittajilla tasapuolisesti.

* * *

Tämän tyyppinen kirja on aina monien tekijöiden summa, joista tekijöistä ihmiset lienevät ne tärkeimmät. Haluammekin tässä yhteydessä lausua yleisen kiitoksemme kaikille niille, jotka ovat edesauttaneet tämän kirjan syntymistä. Omalle työyhteisöllemme, Turun yliopiston valtio-opin laitokselle haluamme lausua kiitoksen toimimisesta tutkimuksen ”isäntälaitoksena”. Erityiskiitoksemme haluamme osoittaa seuraaville henkilöille:

Tutkimusryhmämme kolmannelle jäsenelle, tutkimusavustaja Vesa Koskimalle, korvaamattomasta avusta tutkimuksen tukitoiminnoissa sekä hänen lukuisten keskustelujemme ja ”aivoriihiemme” aikana esille nostamista näkökulmista, joista monet ovat löytäneet tiensä myös kirjamme tekstiin.

Oikeusministeriön demokratiayksikön henkilökunnalle, erityisesti Sari Aalto-Matturille, Niklas Wilhelmssonille ja Aki Asolalle, jotka kaikki omalla panoksellaan ovat merkittävästi tukeneet ja kannustaneet hankettamme kaikissa sen vaiheissa.

Dosentti, politiikatietämyksen tutkija Kimmo Grönlundia Åbo Akademista kiitämme keskusteluista tutkimushankkeemme tiimoilta sekä arvokkaista kommentteista tämän monografian käsikirjoitukseen.

Kollegallemme, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston johtajalle Sami Borgille, joka on uhrannut lukuisia työtunteja uuden tutkimusaiheen parissa työskentelevien, ainakin jonkin verran nuoremman polven tutkijoiden opastamiseen. Keskustelut kokeneen vaalitutkijan kanssa ovat toivottavasti auttaneet meitä välttämään pahimmat karikot purjehtiessamme vielä pääosin kartoittamattomilla tutkimusvesillä.

* * *

Tutkimusta ovat vuosina 2007-2008 Turun yliopiston ohella rahoittaneet oikeusministeriön demokratiayksikkö sekä opetusministeriö. Tästä taloudellisesta tuesta hankkeellemme haluamme myös lausua kiitoksemme.

Turussa, syyskuussa 2008

Kimmo Elo

Lauri Rapeli

Luku 1

Johdanto

1.1 Yhteiskuntatutkimus 2008

Politiikkaan liittyvissä kyselytutkimuksissa sekä Suomessa että muualla maailmassa on pääosin tutkittu kansalaisten poliittisia mielipiteitä, asenteita sekä poliittista osallistumista. Vahvan mielipidetutkimuksen perinteen ansiosta tutkijakunnalla on pitkään ollut käytettävissään runsaasti tutkimustietoa erityisesti äänestysikäisten poliittisista asenteista, käyttäytymismalleista ja mielipiteistä. Vaikka asenne- ja mielipidekyselyillä on oma tärkeä tehtävänsä yhteiskunnallisina ilmapuntareina, ei niiden avulla voida saada tietoja siitä, millaiseen tietämuspohjaan vastaajien mielipiteet perustuvat. Poliittikatietämyksen tutkimus siis *täydentää* mielipidetutkimusten luomaa kuvaamme osallistumisen taustalla vaikuttavista tekijöistä.

Tämän tutkimuksen ensisijaisena kohteena on siis vastaajien *politiikkatietämys*. Poliittikatietämyksellä tarkoitetaan - Michael Delli Carpinin ja Scott Keeterin yleisesti käytetyn määritelmän mukaan - pitkäkestoiseen muistiin varastoitunutta politiikkaan liittyvään *faktatietämystä*¹.

On huomattava erottaa politiikkatietämys muista sitä lähellä olevista käsitteistä. Erityisesti tulee huomata tehdä ero politiikkatietämyksen sekä poliittisen sofistikoituneisuuden (*political sophistication*) välillä. Poliittisen sofistikoituneisuuden käsitteen lanseerasivat Campbell et al. tutkimuksessa, jossa he pyrkivät selvittämään

¹Delli Carpini ja Keeter (1996, 19): "We define political knowledge as the range of factual information about politics that is stored in long-term memory." Pitkäkestoisen muistin liittäminen osaksi määritelmää rajaa heidän mukaansa pois sellaiset politiikkaan liittyvät tiedonsirpaleet, jotka eivät jää yksilön aktiiviseen käyttöön.

missä määrin kansalaiset poliittisessa osallistumisessaan hyödyntävät politiikkaan liittyviä ideologisia ajatusrakennelmia². Converse kehitti edelleen samaa ajatusrakennelmaa määriteltessään käsitteen ”uskomusjärjestelmä” (*belief system*).³ Tämän uskomusjärjestelmän toimivuus ja sen vaikutus yksilön poliittiseen toimintaan määrittyy Conversen mukaan politiikkatiedon määrän mukaan⁴.

Systemaattista tutkimusta kansalaisten tietämyksestä politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista ei ole maassamme - kuten ei muuallakaan - tehty käytännössä lainkaan. Muutamia tietokysymyksiä on sisällytetty ”Eduskuntavaalitutkimuksiin” vuosina 1991⁵ ja 2003⁶ ja ”Puolueiden ajankohtaistutkimuksiin 1992-2005”⁷. Suomen eduskuntavaalitutkimus 2003 sisältyy lisäksi yli viisikymmentä eri maanosien maata käsittävään, vertailevan tutkimuksen mahdollistavaan *Comparative Study of Electoral Systems* (CSES) -kyselytutkimusaineistoon⁸. Myös *European Social Survey* (ESS) toisella kierroksella 2004-2005 kysyttiin suomalaisilta vastaajilta muutamia politiikkatietämystä mittaavia kysymyksiä. Peruskoulun päättövaiheessa olevien 14-15-vuotiaiden yhteiskunnallisia tietoja ja taitoja selvitettiin vuonna 1999 toteutetussa CivED-tutkimuksessa, jossa Suomi oli mukana 27 muun maan ohella⁹. Edellä mainitut tutkimukset eivät kuitenkaan muodosta sen paremmin systemaattista kokonaisuutta kuin seurantatutkimustakaan ja tilanne on muissa maissa hyvin samankaltainen.

Tässä tutkimuksessa ei suoriteta suomalaisten politiikkatietämyksen kansainvälistä vertailua, vaan tarkastellaan suomalaisten politiikkatietämyksen yleiskuvaa ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselytutkimuksen aineistoa hyödyntäen. Keväällä 2008 käyntihaastatteluna suoritetussa kyselyssä mitattiin ensimmäistä kertaa kattavasti äänestysikäisten suomalaisten tietämystä politiikasta. Edustavalta otokselta 18-vuotta täyttäneitä suomalaisia (n=1020) kysyttiin yhteensä 38 tietokysymystä, jotka liittyivät politiikan peruskäsitteisiin ja yleistietoon, Suomen sekä EU:n poliittiseen järjestelmään sekä kansantalouteen. Tietokysymysten lisäksi vastaajilta kysyt-

²Campbell et al. 1960, 221-222

³[A belief system is] a configuration of ideas and attitudes in which the elements are bound together by some form of constraint and functional dependence” (Converse, 1964, 207).

⁴Converse 1964, 212-213

⁵Pesonen et al., 1991

⁶Karvonen et al., 2003

⁷Suomen Gallup ja Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, 2007

⁸Suomi ei ollut mukana 1996-2001 toteutetussa ensimmäisessä CSES-tutkimuksessa, vaan toisella tutkimuskierroksella 2001-2006.

⁹Suomen tulosten osalta, ks. Suutarinen et al., 2001. Laajemmin CivED-tutkimuksesta, ks. esim. Torney-Purta et al., 2001; Torney-Purta ja Amadeo, 2003. On syytä huomauttaa, että Suomessa ei, toisin kuin muissa Pohjoismaissa, kerätty aineistoa 18-vuotiaiden osalta (Suutarinen et al., 2001, 3).

tiin kattava joukko taustamuuttujakysymyksiä sekä tiedusteltiin heidän mielipiteitään mm. politiikasta ja demokratiasta. Kyselyn aineistonkeruun suoritti Taloustutkimus Oy.

1.2 Politiikkatietämyksen merkitys demokratialle

Politiikkatietämys on ollut osa demokraattiseen hallintatapaan liittyvää teoriakeskustelua jo antiikin Kreikasta lähtien. Teoreetikkojen erilaiset käsitykset kansalaisilta vaadittavan politiikkatietämyksen määrästä ovat olleet heijastus heidän käsityksestään keskivertokansalaisen kykeneväisyydestä osallistua yhteisöä sitovaan päätöksentekoon. Kansalaisten kompetenssiin epäilevästi suhtautuneet eivät myöskään ole asettaneet heille erityisiä tiedollisia vaatimuksia, eivätkä kannattaneet kansalaisten aktiiviseen osallistumiseen perustuvaa demokratiaa. Kansalaisten arvostelukykyyn enemmän luottaneet demokrateoreetikot ovat sen sijaan painottaneet politiikkatietämyksen merkitystä nimenomaan poliittisen osallistumisen näkökulmasta.¹⁰

Nykyisen edustuksellisen demokratian aikakautena kansalaisten vaikutusmahdollisuuksien kyseenalaistaminen ei hallitse tutkimuksentän teoriakeskustelua. Keskustelun ytimessä on ollut sen havainnon tulkitseminen, jonka mukaan demokratia toimii kutakuinkin moitteettomasti, vaikka kansalaiset eivät yllä demokraattiseen ihanteeseen ainakaan tietämyksensä osalta. Debatti juontaa juurensa siitä, lähinnä amerikkalaisen tutkijakunnan toistuvasti tekemästä havainnosta, että kansalaisten politiikkatietämyksen taso on demokrateorian olettaa tasoa heikompi¹¹.

Russell Neuman on kutsunut ilmiötä demokratian paradoksiksi¹². Selityksiä paradoksille on tarjottu useita. Osa tutkijoista väittää, että vaikka yksilöt eivät olisikaan tiedollisesti päteviä demokraattisia kansalaisia, päätyvät he yhdessä kuitenkin ”oikeisiin” valintoihin, koska suuressa joukossa tieto ja tietämättömyys kumoavat toisensa. Jotkut ovat sitä mieltä, että kansalaiset kykenevät kompensoimaan vähäisenkin tietämyksensä hyödyntämällä tiedollisia oikoteitä esimerkiksi äänestäessään. He tekevät valintoja puoluesamaistumisen avulla tai kuuntelemalla niiden lähipiiriinsä kuuluvien henkilöiden mielipiteitä, joita muutoinkin kuuntelevat.

¹⁰Johdatuksena tähän keskusteleen, ks. esim. Massing ja Breit, 2003; Setälä, 2003

¹¹Converse, 1975, 79. Delli Carpini ja Keeter (1991) ovat havainneet, ettei kansalaisten tiedon tasossa myöskään ole tapahtunut muutosta vuosikymmenten aikana.

¹²Neuman, 1986

Tavallisten kansalaisten yhteiskunnallisen osallistumisen toivottavuutta heidän mahdollisista tiedollisista puutteistaan huolimatta harva kuitenkaan kyseenalaistaa. Poliittisesti voi aina osallistua - ja pitääkin - mutta sen vaikuttavuus ja palkitsevuus yksittäisen kansalaisen kannalta paranevat merkittävästi, mikäli sen perustana on ymmärrys siitä, millä tavalla osallistuminen kulloinkin on tuloksellisinta. Asiaa voi lähestyä osallistumisen tavoitteiden kautta. Mikäli osallistumisen tavoitteena on esim. nostaa jokin oman asuin ympäristön epäkohta julkiseen keskusteluun, on mielipidekirjoituksen kirjoittaminen paikallislehteen tai yhteydenotto paikallispoliittikoon varmasti tuloksellisin vaikuttamiskeino. Eduskunnan kokoonpanoon ja sitä kautta maamme lainsäädäntötyöhön vaikuttamisessa keinojen on oltavat toiset. Näitä voisivat olla osallistuminen sopivaksi vaihtoehdoksi koetun puolueen ja/tai ehdokkaan vaalikampanjaan, äänestämisen eduskuntavaaleissa tai yhteydenotto kansanedustajaan.

Kansalaisen näkökulmasta tiedolliset valmiudet siis helpottavat kulloiseenkin tilanteeseen parhaimmin sopivan poliittisen osallistumismuodon valintaa. Siten vahva tietämys pohja antaa paremmat edellytykset osallistumiselle, kun henkilö tiedostaa ja hahmottaa käytössään olevat osallistumismuodot ja niiden merkityksen. Kyseessä ei kuitenkaan ole pelkästään yksittäisen kansalaisen kokemaan osallistumismielekkyyteen vaikuttava asia tai kirjoittajien esittämä toive demokratian ihanne kansalaisen toiminnasta. Aiempi tutkimus on antanut viitteitä siitä, että esimerkiksi parlamenttien kokoonpanot näyttäisivät erilaisilta, mikäli yksilöiden tietotaso olisi korkeampi¹³.

Tämän tutkimuksen peruslähtökohtana on, että perustietämys politiikasta (politiikkatietämys) luo sen tiedollisen viitekehysten, jonka perustella yksilö ymmärtää politiikan vaikutusta jokapäiväiseen elämäänsä sekä hahmottaa ja arvioi yhteiskunnan tapahtumia, instituutioita ja prosesseja. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kysymysten pyrkimyksenä on ollut mitata vastaajien faktuaalista tietämystä politiikan instituutioista ja prosesseista, ei niinkään heidän politiikan tuotosten (*output*) tuntemustaan. Siten aineisto vastaa ensisijaisesti politiikkatietämyksen (*political knowledge*)-tutkimusalueen kannalta kiinnostaviin kysymyksiin.

Niin mukavaa kuin se politiikantutkijoiden ja -tekijöiden mielestä olisikin, ei kaikkia kansalaisia politiikka kiinnosta eikä kaikkien poliittinen perustietämys koskaan vastaa vaativimpien demokrateoreetikkojen ihanteita. Realismia ei pidä unohtaa. Kuten Robert Dahl osuvasti toteaa, jotkut ovat välinpitämättömiä politiikkaa

¹³Bartels, 1996; Althaus, 1998; Oscarsson, 2007

kohtaan, toiset ovat aktiivisesti mukana¹⁴. Oleellista on se, että kansalaisille tarjotaan mahdollisuus kiinnostua politiikasta sekä helposti kasvattaa poliittisista osallistumista tukevaa tietotasoaan jakamalla heille asiantuntevaa tietämystä. Avoimessa yhteiskunnassa on yksilön omassa päätösvallassa, millä tavoin hän hänelle tarjotut mahdollisuudet hyödyntää.

1.3 Kvartiilijakaumat politiikatietämyksen analysoinnin perustana

Edellä esitellyn politiikatietämystutkimuksen nykytilanteen pohjalta nyt käsillä olevalle tutkimukselle on asetettu kaksi päätavoitetta. Ensinnäkin, tutkimuksen tavoitteena on *kuvailla* suomalaisten politiikatietämyksen kokonaiskuva eli se, millä tavoin tietämys väestön keskuudessa jakaantuu, kun huomioidaan tiettyjä sosiaalisia taustamuuttujia ja niiden yhteisvaikutuksia. Ja toiseksi, *analysoida* sekä tiettyjen sosiaalisten taustatekijöiden yhteyttä politiikatietämykseen että politiikatietämyksen vaikutusta vastaajien käsityksiin ja asenteisiin liittyen politiikkaan ja yhteiskunnallisiin asioihin. Näiden tavoitteiden kautta pyritään esittämään pääpiirteet suomalaisten politiikatietämyksestä ja keskeisimmistä siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Taustamuuttujien valinnassa on pyritty huomiomaan aiemmissä tutkimuksissa nk. vakiintuneiksi taustamuuttujiksi etabloituneet tekijät siinä laajuudessa, kuin se ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston rakenteen perusteella on ollut mahdollista.

Tutkimuksen perusasetelmana toimivat **tietämyskvartiilit**¹⁵, jotka jakavat otoksen neljään ryhmään sen mukaan, miten hyvin vastaaja on kokonaisuutena menestynyt kyselyn faktuaalista tietämystä mittaavassa osiossa. Kvartiilirajojen perusajatuksena on kriteeriksi valitun taustamuuttujan arvojen perusteella määritellä ne rajat, jotka jakavat aineiston neljään yhtä suureen ryhmään. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella määritelty, tämän tutkimuksen perusryhmittelynä toimiva kvartiilijako toteutettiin käyttämällä **ratkaisuprosentteja**, so. oikeiden vastausten prosenttiosuuksia, ryhmittelykriteerinä¹⁶. Näin saadut kvartiilirajat ovat seu-

¹⁴”Some people are indifferent to politics, others are more deeply involved” (Dahl, 1965, 56. Ks. myös Kretschmer, 2001, 24).

¹⁵Vastaava lähestymistapa, ks. Delli Carpini ja Keeter, 1996, esim. 237-258.

¹⁶Kuten edellä todettiin, ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyn tietämys mitannut osuus koostui yhteensä 38 kysymyksestä. Koska osa kysymyksistä koostui kahdesta tai useammasta alakysymyksestä, joista kuhunkin oikein vastaaminen arvoitettiin yhdeksi (1) oikeaksi vastaukseksi, muodostui maksi-

raavat:

- 1. tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti on enintään 43,18. Tähän tietämyskvartiiliin viitataan jatkossa lyhenteellä Q₁. Tähän ryhmään kuuluvat siis ne vastaajat, joiden tietämystaso oli heikoin.
- 2. tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti on välillä 43,19-54,55. Tähän tietämyskvartiiliin viitataan jatkossa lyhenteellä Q₂.
- 3. tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti on välillä 54,56-68,18. Tähän tietämyskvartiiliin viitataan jatkossa lyhenteellä Q₃.
- 4. tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti on suurempi kuin 68,18. Tähän tietämyskvartiiliin viitataan jatkossa lyhenteellä Q₄. Tähän ryhmään kuuluvat ne vastaajat, joiden tietämystaso oli korkein.

Koska kvartiilirajat määritellään ratkaisuprosentin perusteella on mahdollista, että useammalla kuin yhdellä vastaajalla on kvartiilirajaa vastaava ratkaisuprosentti. Tästä seuraa, etteivät kvartiilirajat jaa aineistoa neljään täsmälleen yhtä suureen osaan (ks. myös Taulukko 1.1).

Vastaajien tietämyskvartiilit toimivat tässä tutkimuksessa suoritettavan tarkastelun perustana. Kun aiemmissa tutkimuksissa keskiössä ovat olleet erilaiset sosiaaliset taustamuuttujat, joiden avulla on pyritty selittämään mm. vastaajien poliittisia asenteita ja mielipiteitä, tähän tutkimukseen valittu kvartiilipohjainen tarkastelu pyrkii osoittamaan tietämyksen olennaisen merkityksen ihmisten poliittisille asenteille, käsityksille ja mielipiteille. Siten tutkimus pyrkii syventämään ja laajentamaan tähän astista käsitystä ihmisten poliittiseen käyttäytymiseen liittyvistä tekijöistä *yhdistämällä* tietämyskvartiilipohjaisen tarkastelun aiemmin sovellettuihin tarkastelutapoihin. Keskeisenä tavoitteena onkin tässä tutkimuksessa osoittaa tietämysaspektin huomioinnin merkitys ihmisten poliittisen toiminnan tutkimukselle ja ymmärtämiselle.

Taulukossa 1.1 on esitettyä suomalaisten jakautuminen tietämyskvartiileihin muutamien varsin usein sovellettujen taustamuuttujien suhteen. Taulukon ensisijaisena tavoitteena on valaista lukijalle tietämyskvartiilipohjaisen tarkastelutavan tuomaa lisäyanssia aineistojen käsittelyssä. Samalla taulukon avulla pyritään antamipistemääräksi yhteensä 44.

Taulukko 1.1: Suomalaisen jakautuminen tietämyskvartiileihin (%-osuus ko. rivi-ryhmän vastaajista. Koko väestön kohdalla sulkeissa ilmoitettu myös kvartiilien vastaajamäärä).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Koko väestö	28,1 (287)	23,2 (237)	27,6 (282)	21,0 (214)	100 (1020)
Sukupuoli ^{***a)}					
Naiset	35,0	24,4	27,3	13,3	49,5 (505)
Miehet	21,4	22,1	28,0	28,5	50,5 (515)
Siviilisäätö^{***}					
Naimaton	37,4	19,1	23,5	20,0	22,5 (230)
Parisuhteessa	17,3	24,0	33,0	25,6	42,5 (433)
Avoliitossa	35,0	25,2	22,4	17,5	14,0 (143)
Eronnut	34,1	23,2	24,6	18,1	13,5 (138)
Leski	38,7	28,0	24,0	9,3	7,4 (75)
Asuinympäristö					
Kaupungin keskusta	26,4	25,4	24,9	23,3	18,9 (193)
Esikaupunkialue/kaupunkilähiö	29,3	21,4	26,5	22,9	52,3 (533)
Kuntakeskus tai muu taajama	31,1	24,4	30,1	14,4	20,5 (209)
Maaseudun haja-asutusalue	17,6	27,1	35,3	20,0	8,3 (85)
Kiinnostus politiikkaan^{***}					
Erittäin kiinnostunut	6,5	13,7	32,3	47,6	12,2 (124)
Jonkin verran kiinnostunut	20,2	22,2	31,8	25,8	47,2 (481)
Vain vähän kiinnostunut	36,1	30,1	25,2	8,6	29,6 (302)
Ei lainkaan kiinnostunut	64,6	19,5	11,5	4,4	11,1 (113)
Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 2007^{***}					
Kokoomus	14,3	32,6	26,9	26,3	17,2 (175)
SDP	29,0	25,2	28,6	17,1	20,6 (210)
Keskusta	24,0	18,5	34,0	23,5	19,6 (200)
Perussuomalaiset	31,6	34,2	21,1	13,2	3,7 (38)
RKP	11,1	11,1	33,3	44,4	0,9 (9)
Kristillisdemokraatit	17,5	17,5	42,5	22,5	3,9 (40)
Vihreä Liitto	18,9	17,8	31,1	32,2	8,8 (90)
Vasemmistoliitto	14,0	26,0	28,0	32,0	4,9 (50)
<i>Ei äänestänyt^{b)}</i>	64,5	19,8	11,6	4,1	11,9 (121)

^{a)} Taustamuuttujan jälkeen ilmoitettu χ^2 -testin (khiin neliö) tilastollinen merkitsevyys. Tässä yhteydessä testitulos kertoo, näyttäisikö valitun taustamuuttujan luokilla (esim. sukupuolen osalta mies/nainen) olevan vaikutusta vastaajien jakautumiseen eri tietämyskvartiileihin. Merkitsevyystasot: ***=p<.001, **=p<.01, *=p<.05.

^{b)} "Ei äänestäneet"-ryhmässä on huomioitu ainoastaan ne vastaajat, jotka ilmoittivat jättäneensä käyttämättä äänioikeutensa. Ryhmässä ei siten ole huomioitu vastaajia, jotka eivät olleet äänestysikäisiä tai jotka eivät halunneet ilmoittaa äänestyskäyttymistään.

maan lukijalle lähtökohtatiedot suomalaisten politiikkatietämyksen jakautumisesta muutamien taustamuuttujien valossa.

Jos tarkastellaan koko väestön tietämysjakaumaa, voidaan väestön katsoa jakautuvan melko tasaisesti eri tietämyskvartiileihin. Jos huomioidaan, että ideaalitapauksessa väestö jakautuisi täysin normaalijakaumaa noudattaen tasan eri kvartiileihin - siis jokaiseen kvartiiliin kuuluisi 25 % vastaajista - ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella laskettu jakauma näyttäisi poikkeavan vain vähän ideaalitalanteen jakaumasta (aineiston luotettavuutta on käsitelty tarkemmin alaluvussa 2.1). Koko väestön jakauma antaa kuitenkin varsin karkean kuvan tietämyksen jakaantumisesta eikä kerro mitään eri kvartiilien sisäisestä vastaajarakenteesta. Tästä syystä on perusteltua tarkastella jakaumia muutamien, tämän tyyppisissä tutkimuksissa yleisesti käytettyjen taustamuuttujien suhteen.¹⁷ Eri jakaumien kohdalla on taustamuuttujan kuvauksen jälkeen ilmoitettu myös Pearsonin χ^2 -testin tilastollinen merkitsevyytaso¹⁸.

Jos aluksi tarkastellaan **sukupuolen** mukaisia jakaumia, näyttäisi sukupuolella olevan tilastollisesti erittäin merkitsevä yhteys vastaajien tietämyskvartiilijakaumaan. Erityisen merkittävät erot voidaan havaita alimmassa tietämyskvartiilissa (Q_1), johon naisista kuuluu 35,0 % ja miehistä 21,4 % (N-M-vastaajaosuuksien ero: 13,6 %-yksikköä), ja ylimmässä tietämyskvartiilissa (Q_4), johon naisista kuuluu on 13,3 % ja miehistä 28,5 % (ero: 15,2 %-yksikköä). Tietämyskvartiileissa Q_2 ja Q_3 naisten ja miesten osuudet ovat varsin lähellä toisiaan (Taulukko 1.1).

Jos miesten ja naisten vastausjakaumia tarkastellaan suhteessa normaalijakaumaan (Kuva 1.1), miesten jakauman voidaan havaita poikkeavan normaalijakaumasta selkeimmin ylöspäin juuri mediaanista oikealle, kun taas naisten kohdalla jakauma poikkeaa normaalijakaumasta mediaanin molemmin puolin. Miehistä on siis ”normaalia” enemmän korkeamman ratkaisuprosentin omaavia vastaajia, kun taas nai-

¹⁷Tässä esiteltävistä jakaumista on jätetty pois ikään ja koulutustasoon perustuvat jakaumat, koska ne käsitellään erikseen myöhemmin (ks. luku 3).

¹⁸ χ^2 -testiä käytetään tässä yhteydessä sen testaamiseen, näyttäisikö taustamuuttujan luokilla olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajien jakautumiseen eri tietämyskvartiileihin. χ^2 -testi liittyy ristitaulukointiin, jonka avulla pyritään selvittämään, onko tarkastelun kohteena olevan selittävän muuttujan - tässä tapauksessa siis tietämyskvartiiliosuuksien - jakauma erilainen selittävän muuttujan eri luokissa (esimerkiksi sukupuolen kohdalla luokkina ovat mies ja nainen). Testi perustuu sen tarkasteluun, paljonko odotusfrekvenssit ja havaitut frekvenssit eroavat toisistaan. Mikäli ero on riittävän suuri, sattuman mahdollisuus voidaan sulkea pois eli päätellä, että esimerkiksi sukupuolella on tilastollisesti merkitsevä vaikutus vastausjakaumiin. χ^2 -testi on riippumattomuustesti, jonka nollahypoteesina on, ettei tarkasteltavien muuttujien välillä ole yhteyttä. Siten p-arvon suuruus kertoo riskitason sille, että tämä nollahypoteesi päätetään hylätä.

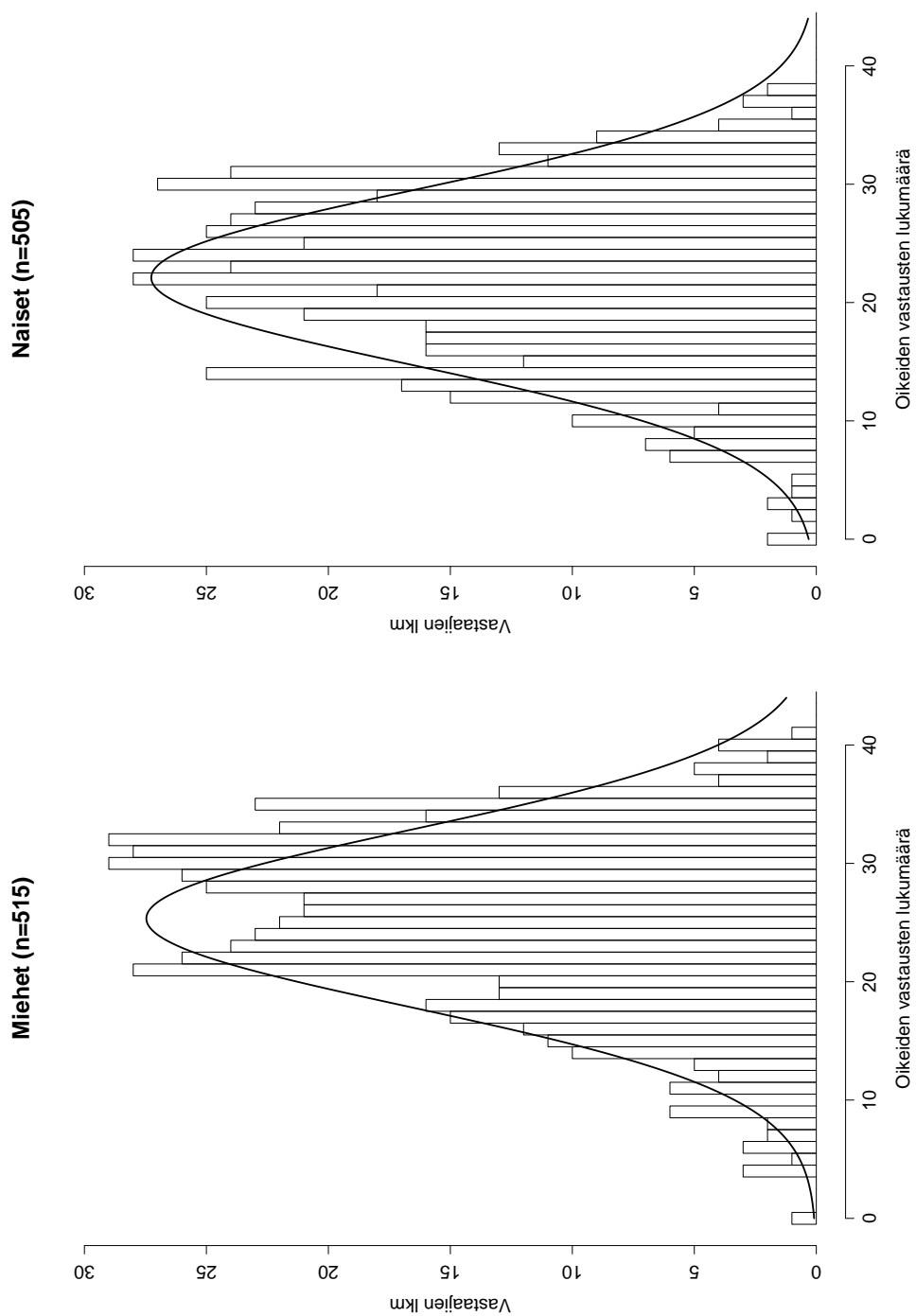
silla on ”normaalia” jonkin verran enemmän *sekä* korkeamman *että* matalamman ratkaisuprosentin omaavia vastaajia. Merkillepantavaa on myös se, että miesvastaajien jakauma ulottuu korkeampiin pistemääriin kuin naisten jakauma. Miesvastaajien ryhmässä korkein oikeiden vastausten lukumäärä on 41, kun naisten ryhmässä vastaava arvo on 38.

Toinen, tilastollisesti erittäin merkittävä yhteys vastaajien tietämyskvartiilijakaumaan näyttäisi olevan vastaajan **siviilisäädylä**. Kuten taulukosta 1.1 voidaan havaita, parisuhteessa (avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa) elävistä alimpaan tietämyskvartiiliin (Q_1) kuuluu huomattavasti pienempi osuus kuin muissa siviilisäätyryhmissä. Vastaavasti parisuhteessa elävien ryhmässä vastaajaosuudet kahdessa ylimmässä tietämyskvartiilissa (Q_3 ja Q_4) ovat merkittävästi korkeammat kuin muissa siviilisäätyryhmissä. Mielenkiintoista tässä on se, että toisessa parisuhdetyyppissä - avoliitossa - elävien vastaajien tietämysjakauma ei poikkea juurikaan niiden vastaajien jakaumasta, jotka eivät elä parisuhteessa.

Kun huomioidaan se, että varianssianalyysin perusteella siviilisääty selittää vain 4 % havaitusta tietämyksen vaihtelusta, vastaajan siviilisäätyä tuskin voidaan pitää kovinkaan merkittävänä tekijänä. Lieneekin todennäköisempää, että siviilisäätyluokkien tuottamat jakaumat ovat yhteydessä vastaajien ikään. Nuoremmat vastaajat, joiden tietämyksen taso on muita ikäryhmiä alhaisempi (ks. alaluku 3.2), dominoivat luokkia ”naimaton” ja ”avioliitossa”, kun taas vanhemmat vastaajat ovat enemmistönä luokassa ”avioliitossa”.

Mutta: taulukon 1.1 luvut osoittavat myös, että luokkiin ”eronnut” tai ”leski” kuuluvat vastaajat poikkeavat tietämystasoltaan alaspäin suhteessa avioliitossa eläviin, vaikka näitäkin luokkia dominoivat samat ikäryhmät kuin avioliitto-luokkaa. Voisiko selityksenä tälle olla se, että parisuhteessa tapahtuisi eräänlainen ”tietämyksen diffuusio”, jossa puoliset ajan myötä oppivat toisiltaan ja siten täydentävät toinen toistensa tietämystä myös politiikatietämyksen osalta, ei valitettavasti ole selvitetävissä nyt käytettävissä olevan aineiston perusteella. Koska siviilisäädylä kuitenkin on monissa yhteyksissä myös politiikan tutkimuksen alueella havaittu olevan vaikutusta vastausjakaumiin, asian jatkoselvittäminen saattaisi tuoda uutta tietoa.

Toisin kuin kahden edellisen taustamuuttujan kohdalla, nyt käsillä olevan aineiston valossa henkilön **asuinympäristöllä** ei näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä hänen politiikatietämyksensä tasoon. Tämä on mielenkiintoinen havainto ensinnäkin siksi, että viime vuosina yhteiskunnallisten ongelmien on esitet-

Kuva 1.1: Miesten ja naisten vastausjakaumat.

ty kumuloituvan etenkin kaupunkilähiöihin¹⁹. Kuitenkin, jotta erityisesti Pekosen (1998) melko synkkiäkin arvioita ”betonilähiöiden” poliittisesta tilanteesta voitaisiin luotettavasti testata politiikkatietämysaspektin valossa, tarvittaisiin runsaasti nykyistä edustavampaa tutkimusaineistoa näiltä alueita. Nykyisten aineistojen perusteella voidaan päätyä korkeintaan suuntaa-antaviin tuloksiin, joiden yleistettävyyks on melko kyseenalainen.

Toinen, asuinympäristön kannalta merkityksellinen seikka liittyy maaseutu-kaupungit-asetelmaan, jossa maaseudun väestöä on pidetty kaupunkilaisväestöä poliittisesti aktiivisempänä ja poliittisilta asenteiltaan konservatiivisempänä²⁰. Vaikka ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistossakin on viitteitä siitä, että maaseutuväestössä on vähemmän heikomman tietämystason omaavia vastaajia (ks. Taulukko 1.1), ei tämä ero kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä. Siten ainakaan tämän aineiston perusteella ei voida löydä tilastollisesti merkitsevää evidenssiä siitä, että Suomessa vallitsisi politiikkatietämyksen osalta kaupunki-maaseutu-jakolinja.

Aiempien tutkimusten pohjalta²¹ muotoillun ennakko-oletuksen mukaisesti vastaajien **kiinnostuksella politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita kohtaan** oli tilastollisesti erittäin merkittävä yhteys vastaajien tietämyskvartiilijakaumaan. Jos tarkastellaan eri taustamuuttujien perusteella laskettuja jakaumalukuja, kiinnostuksen voidaan havaita tuottavan selkeästi suurimmat jakaumakontrastit. Tarkasteltaessa *erittäin kiinnostuneiden* ja *ei lainkaan kiinnostuneiden* ryhmiä, näiden ryhmien tietämyskvartiilijakaumat ovat käytännössä toistensa peilikuvat.

Kiinnostus-muuttujan operationalisoinnin kannalta tärkeä havainto on kuitenkin se, että vastaajan itsearvio kiinnostuksestaan näyttäisi melko luotettavasti ennustavan hänen tietämyksensä tasoa. Siinä missä ”erittäin kiinnostunut”-ryhmän vastaajista 79,9 % kuuluu kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin (Q_3 ja Q_4), kuuluu vastaavasti ”en lainkaan kiinnostunut”-ryhmän vastaajista 84,4 % kahteen alimpaan tietämyskvartiiliin (Q_1 ja Q_2). Kiinnostus oli myös taulukossa 1.1 käsitellyistä taustamuuttujista se, jonka parhaiten selitti tietämyksen vaihtelua vastaajien välillä: mallin selitysaste oli .19 (=19 % havaitusta vaihtelusta, $p < .001$) eli vähintäänkin kohdullinen.

Politiikan tutkimuksen näkökulmasta kiinnostava havainto liittyy **puoluevalinnan**, so. äänestyskäyttäytymisen, tilastollisesti erittäin merkitsevään yhteyteen vastaa-

¹⁹Ks. esim. Martikainen ja Pekonen, 1996; Pekonen, 1998

²⁰Ks. esim. Sundberg, 1996, 200

²¹Ks. esim. Vromen, 1995; Holmberg ja Oscarsson, 2004; Grönlund, 2007; Tranter, 2007

jien tietämyskvartiilijakaumaan. Muuttujana on tässä käytetty vastaajien ilmoittama puoluevalintaa vuoden 2007 eduskuntavaaleissa. Havainto on kiinnostava jos siksi, että tilastollinen malli vastaajan puoluevalinnan yhteydestä hänen tietämysensä tasoon on selitysasteeltaan .15 ($p < .001$) eli vastaajien puoluevalinta selittäisi 15 % havaitusta tietämyksen vaihtelusta.

Varianssianalyysin tulokset²² osoittavat kuitenkin, että politiikkatietämyksen osalta tilastollisesti merkitsevästi vertailuryhmästä - so. Kokoomusta äänestäneiden ryhmästä - erosivat vain SDP:tta tai Perussuomalaisia äänestäneet vastaajat sekä ne vastaajat, jotka eivät käyttäneet äänioikeuttaan. Erityisen merkittävä ero voidaan havaita juuri äänioikeutensa käyttämättä jättäneiden ryhmässä, jonka odotuskeskiarvo oli lähes yhdeksän pistettä alhaisempi kuin vertailuryhmän. Siten varianssianalyysin tulokset tukevat eri puoluevalinta-luokkien tietämyskvartiilijakaumia, joiden kohdalla ”ei äänestänyt”-ryhmään kuuluvista vastaajista 64,5 % kuului alimpaan tietämyskvartiiliin (Q_1) (Taulukko 1.1).

* * *

Edellä esitetyn politiikkatietämyskvartiilijakaumien tarkastelun tavoitteena oli antaa lukijalle peruskäsitys suomalaisten politiikkatietämyksen jakautumisesta sekä koko väestön tasolla että valittujen luokittelevien taustamuuttujien määrittämien ryhmien osalta. Perustaustamuuttuja on siten vastaajien ratkaisuprosentin mukaan

²²Varianssianalyysin tulokset (muiden kuin vakion kohdalla odotuskeskiarvo kertoo ko. luokan odotuskeskiarvon ja vakion odotuskeskiarvon erotuksen):

Puoluevalinta 2007	Odotuskeskiarvo^{a)}
Kokoomus (vakio)	25.83 (0.52)***
SDP	-2.22 (0.70)**
Keskusta	-1.08 (0.71)
Perussuomalaiset	-3.22 (1.23)**
RKP	+3.50 (2.35)
Kristillisdemokraatit	+0.30 (1.21)
Vihreä Liitto	+0.06 (0.89)
Vasemmistoliitto	+0.45 (1.10)
Muu	+2.80 (1.67)
Ei äänestänyt	-8.99 (0.81)***
F-arvo (puoluevalinta)	19,76***
R² (Adjusted R²)	.16 (.15)***

Merkitsevyystasot (p-arvot): *** < .001, ** < .01, * < .05

^{a)}Laskettuna oikeiden vastausten lukumäärän perusteella. (Sulkeissa keskivirhe, joka vakion kohdalla ilmoittaa vakion odotuskeskiarvon keskivirheen, muiden luokkien kohdalla odotuskeskiarvojen erotuksen keskivirheen.)

määritelty politiikkatietämyskvartili, joka jakaa otoksen neljään ryhmään ja jonka perusjakauma koko otoksen osalta on siten tiedossa.

Varsinainen kiinnostuksemme kohdistuu jatkossa kahteen seikkaan. Ensinnäkin, millä tavoin väestöotoksen jakaminen ryhmiin jonkin muun taustamuuttujan - esimerkiksi iän - perusteella vaikuttaa ryhmien politiikkatietämysjakaumiin. Esimerkiksi iän osalta kiinnostuksen kohteena voisi olla sen selvittäminen, poikkeavatko eri ikäryhmien (nuoret, vanhat) tietämysjakaumat yhtäältä toisistaan, toisaalta koko väestön tietämysjakaumasta. Tässä kiinnostuksen kohteena on siis se, millä tavoin **samaan taustamuuttujan luokkaan** kuuluvat vastaajat (esim. naiset) **jakautuvat eri tietämyskvartileihin**. Toisin sanon: millä tavoin - jos ylipäättään - tarkasteluun valitun taustamuuttujan eri luokat näyttäisivät vaikuttavan tietämyskvartilijakaumaan.

Toinen kiinnostuksen kohde on se, millä tavoin **samaan tietämyskvartiliin** kuuluvat vastaajat jakautuvat tarkasteluun valitun **taustamuuttujan eri luokkiin**. Tällöin kiinnostuksen kohteena voi olla esimerkiksi se, ovatko vastaajien näkemykset demokratiasta tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä heidän tietämyskvartiliinsa. Toisin sanoen: näyttäisikö vastaajan tietämyksen tasolla olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä siihen, millä tavoin hän arvioi demokraattista järjestelmää.

Luku 2

Yleiskatsaus suomalaisten politiikkatietämykseen

Tässä luvussa esitetään yleiskatsaus suomalaisten politiikkatietämyksestä hyödyntämällä pääosin tilastollisia jakaumia ja tunnuslukuja. Tarkastelu perustuu pääosintaan kahden muuttujan - vastaajan oikeiden vastausten lukumäärän ja sen perusteella lasketun ratkaisuprosentin - tarkasteluun. Yleisesti tarkastellaan myös nyt käsitellyssä tutkimuksessa käytettyä tutkimuksen perustana olevan ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston luotettavuutta eli kysymystä siitä, kuinka luotettavasti tehdyt havainnot ovat yleistettävissä koskemaan koko väestöä. Luvun tavoitteena on siten antaa lukijalle peruskäsitys esitettävien havaintojen ja tulosten luotettavuudesta sekä suomalaisten politiikkatietämyksen kokonaiskuvasta ja osa-alueita koskevista.

2.1 Poliittikatietämyksen kokonaiskuva

Suomalaisten politiikkatietämystä mitattiin ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-tutkimuksessa siis yhteensä 38 kysymyksellä. Ylivoimainen enemmistö kysymyksistä, yhteensä 24 kysymystä, mittasi vastaajan tietämystä politiikan käsitteistä sekä Suomen poliittisen järjestelmän perusinstituutioista ja niiden tehtävistä. Vastaajien EU-tietämystä mitattiin kahdeksalla kysymyksellä ja kansantalouden perustekijöiden hallintaa kuudella kysymyksellä.

Tulosten tarkastelu lienee perusteltua aloittaa muutamien keskeisimpien tilastollisten tunnuslukujen tarkastelulla. Ensinnäkin, otoksen perusteella laskettu **keski-**

määräinen ratkaisuprosentti - siis oikeiden vastausten prosenttiosuus - oli **53,95 %** (mediaani 54,55 %). Tämä tarkoittaa, että 95 % luottamusvälillä koko väestön ratkaisuprosentin keskiarvo sijoittuisi välille 52,9-55,0 %. Jos tätä tulosta verrataan esimerkiksi Delli Carpinin ja Keeterin Yhdysvalloissa tekemän tutkimuksen tuloksiin, jossa amerikkalaisvastaajien keskimääräinen ratkaisuprosentti oli 40,2 %¹, voidaan suomalaisten politiikkatietämyksen arvioida olevan kansainvälisesti verraten hyvällä tasolla. Tosin on syytä muistaa, kuten Delli Carpini ja Keeterkin toteavat², että vertailukelpoista dataa politiikkatietämyksen alueelta on erittäin vähän olemassa. Siksi tämän tyyppisiä vertailuja tulee pitää korkeintaan suuntaa-antavana.

Ratkaisuprosentti ei yksinään ole kovinkaan informaatorikas tai käyttökelpoinen, mutta vertailukohtana se tarjoaa mahdollisuuden hahmottaa aineiston jakaumaa. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston vastaajista korkeintaan keskiarvoratkaisuprosentin saavutti 46,4 % vastaajista eli keskiarvoa paremman ratkaisuprosentin saavutti 53,6 % vastaajista. Siten aineistossa on hieman enemmän keskimääräistä paremmin vastanneita henkilöitä (tätä jakaumateknistä seikkaa käsitellään tarkemmin myöhemmin).

Koko väestön ratkaisuprosenttia kiinnostavampi ja informatiivisempi kuva saadaan, kun keskimääräisiä ratkaisuprosentteja tarkastellaan keskeisten taustamuuttujien muodostamien ryhmien osalta (Taulukko 2.1). Kuten voidaan havaita, kunkin taustamuuttujan kohdalla ko. taustamuuttujan luokkien väliset erot ovat varsin huomattavat. Esille voidaan tässä yhteydessä nostaa erityisesti kolme havaintoa.

Ensinnäkin, eri taustamuuttujien kohdalla luokkakohtaiset keskihajonnat ovat varsin yhtenevät. Mikään luokista - ehkä koulutuksen kohdalla korkeakoulutuksen³ omaavien vastaajien ryhmää ja kiinnostuksen kohdalla erittäin kiinnostuneiden ryhmää lukuun ottamatta - ei eroa kokonaiskuvasta.

Toiseksi, **koulutustason** kohdalla yliopistokoulutuksen omaavien ryhmä erottuu selkeästi muista koulutusluokista huomattavasti näitä korkeamman keskimääräisen ratkaisuprosentin ryhmänä. Ja kolmanneksi, **kiinnostuksen** osalta ero *erittäin kiinnostuneiden ja ei lainkaan kiinnostuneiden* luokan välillä on merkittävästi suurempi kuin vastaava ratkaisuprosentin keskiarvon vaihteluväli minkään muun taustamuuttujan luokkien kohdalla.

¹Ratkaisuprosentti laskettu eri tietämysalueiden ratkaisuprosenttien mediaanien keskiarvona (ks. Delli Carpini ja Keeter, 1996, 68).

²Delli Carpini ja Keeter, 1996, 89

³Korkeakoulutetuiksi luokitellaan yliopistotasaisen koulutuksen ja ylemmän opistoasteen/ammattikorkeakoulutuksen omaavat vastaajat.

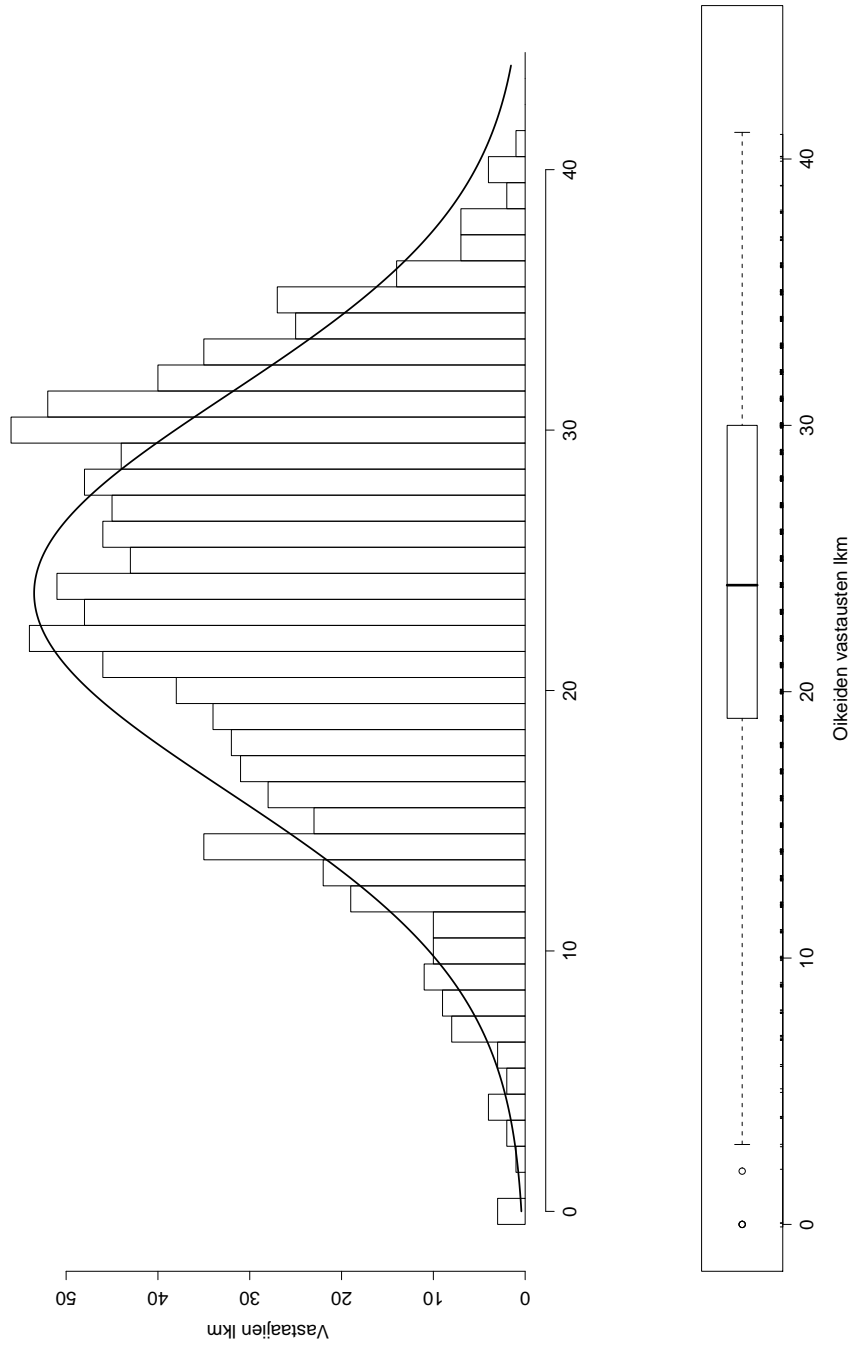
Taulukko 2.1: Eri vastaajaryhmien ratkaisuprosenttien keskiarvot ja keskihajonnat.

	Keskiarvo	Keskihajonta
Koko väestö	53,95	17,29
Sukupuoli		
Mies	57,60	17,00
Nainen	50,23	16,80
Ikäryhmä		
18-30	45,76	18,60
31-45	54,98	16,26
45-60	56,97	16,60
Yli 60	55,99	16,15
Koulutustaso		
Ei ammattikoulutusta ^{a)}	49,40	17,40
Ammatillinen tutkinto	52,09	16,71
Ylempi opistoaste tai AMK	58,00	13,75
Yliopistokoulutus	67,10	13,32
Kiinnostus		
Erittäin kiinnostunut	66,77	13,83
Jonkin verran kiinnostunut	57,49	15,58
Vain vähän kiinnostunut	48,62	15,70
Ei lainkaan kiinnostunut	39,06	16,47

^{a)} Ryhmään kuuluvat vastaajat, joiden koulutustausta oli perus-, kansa- tai keskkoulu tai ylioppilastutkinto.

Vastaajien vastausrakenteen tarkastelun kannalta kiinnostavia tilastollisia tunnuslukuja ovat aineiston hajontaan liittyvät tunnusluvut. Näiden kautta saadaan tässä yhteydessä lisätietoa siitä, miten tiukasti tai laveasti vastaajien ratkaisuprosenttien arvot ovat jakaantuneet. Ratkaisuprosenttien **vaihteluväli** ilmoittaa yksinkertaisesti pienimmän ja suurimman ratkaisuprosentin välin. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistossa ratkaisuprosenttien vaihteluväli on 0,0...93,2 % (eli vaihteluväli on 93,2 %-yksikköä). Tämä tarkoittaa, ettei yksikään vastaajista ole osannut vastata oikein kaikkiin kysymyksiin.

Ratkaisuprosentille laskettu **keskihajonta** puolestaan kuvaa sitä, kuinka kaukana yksittäisten havaintojen (vastaajien) ratkaisuprosenttien arvot ovat keskimäärin koko otoksen perusteella lasketusta ratkaisuprosenttien keskiarvosta. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston ratkaisuprosenttien keskihajonta on 17,3 %-yksikköä, mitä voidaan pitää - vastausjakauma muoto huomioiden - varsin tyypillisenä tällaisen otoskoon mukaisille kyselyaineistoille.

Kuva 2.1: Suomalaisten politiikkatietämyksen kokonaisjakauma ratkaisuprosenttien mukaan.

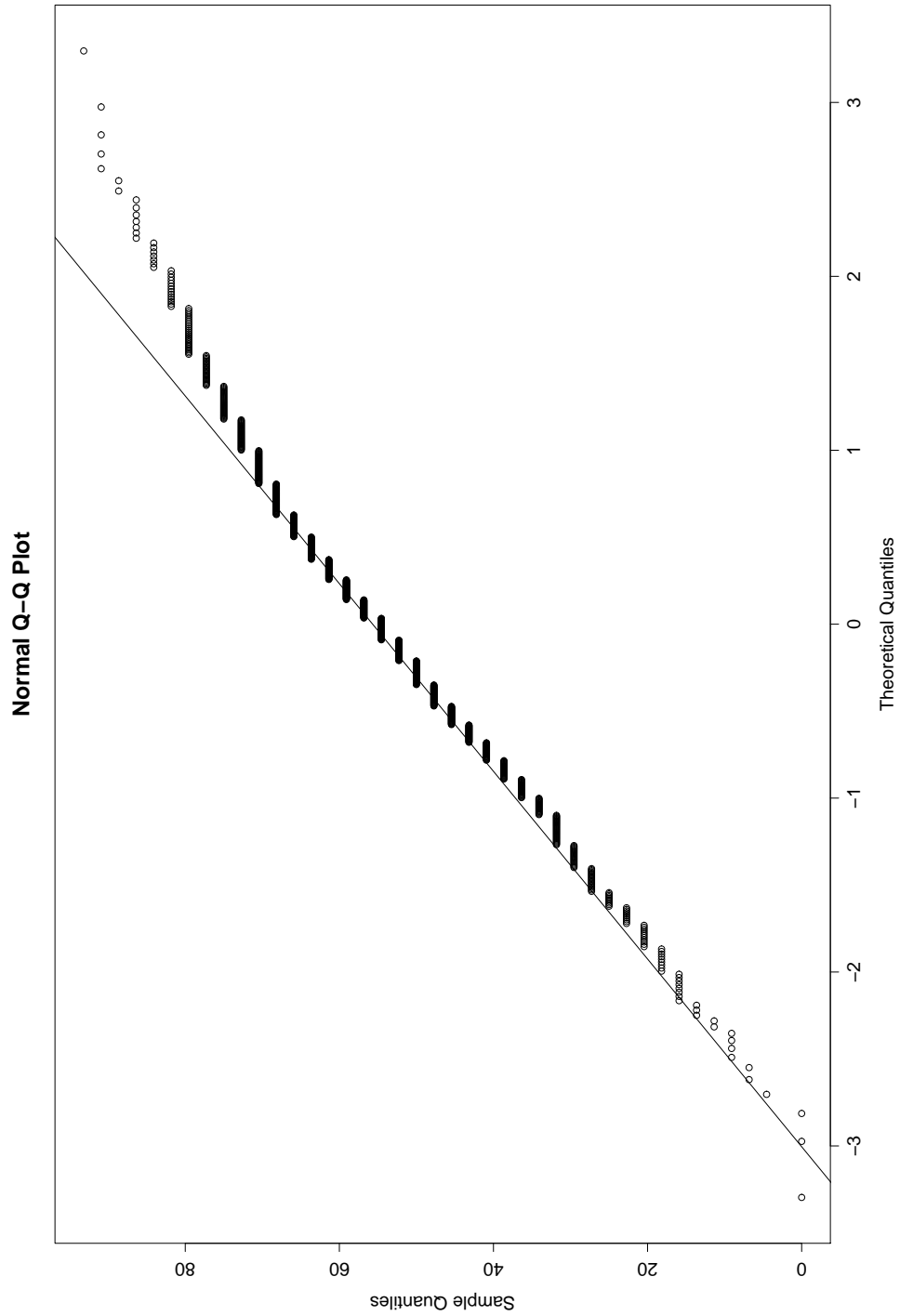
Ei yksinomaan tilastolliselta kannalta kiinnostavin tekijä on politiikkatietämyksen jakauma. Kuvassa 2.1 on esitetty vastausjakauma kaikkien tietämyskysymysten osalta. Pistemäärällä tarkoitetaan vastaajan oikeiden vastausten absoluuttista lukumäärää. Kuvan yläosan histogrammin kukin pylväs esittää ko. pistemäärän saavuttaneiden vastaajien lukumäärän koko otoksesta. Histogrammia on lisäksi täydennetty normaalijakaumakäyrällä. Kuvan alaosan laatikko-jana-kuvaaja puolestaan esittää vastaajien jakautumisen ala-, keski- ja yläkvartiileihin oikeiden vastausten lukumäärän perusteella. Kuvan keskellä olevasta laatikosta vasemmalle lähtevä jana muodostuu *alakvartiiliin* (Q_1) kuuluvista vastaajista. Alakvartiilin ulkopuolelle jää kaksi poikkeavaa havaintoa (*outlier*), jotka ovat saaneet vähemmän kuin kolme oikeaa vastausta ja jotka on esitetty kuvassa pallo-symboleilla. Vastaavasti keskiosan laatikosta oikealle lähtevä janan muodostavat *yläkvartiiliin* (Q_4) kuuluvat vastaajat. Kuten voidaan havaita, yläkvartiilin kohdalla aineistossa ei ole poikkeavia havaintoja. Ala- ja yläkvartiilirajojen väliin jäävä pistealue, joka kuvassa on esitetty laatikkona, muodostuu *keskivartiilin* ($Q_2 + Q_3$) vastaajista.

Mitä tulee aineiston luotettavuuteen, niin sekä kvartiilijakaumataulukon (Taulukko 1.1) että vastausjakaumakuvan (Kuva 2.1) perusteella aineiston jakauman voidaan havaita olevan lievästi negatiivisesti - so. oikealle - vino. Jakauma siis painottuu lievästi korkeampiin pistemääriin, mikä vastausjakaumakuvassa (Kuva 2.1) näkyy etenkin pistevälillä 30-35 normaalijakaumaviivan yläpuolelle ”törröttävinä” pylväinä. Tällä pistemäärävälillä aineistossa on siis enemmän vastaajia kuin normaalijakauman mukaan ”pitäisi” olla. Toisella tavalla jakauman lievää oikealle vinoutta ilmentää oikeiden vastausten mediaanin arvo 24, joka on kaksi pistettä suurempi kuin pisteskaalan keskiarvo 22. Normaalijakautuneessa aineistossa mediaani ja keskiarvo olisivat samat.

Havaintoa jakauman lievästä negatiivisesta vinoudesta tukee myös myös normaalijakauman perustuva *quantile-quantile*-kuvaaja⁴ (Kuva 2.2), jossa havaintopisteet kaartuvat viivan yläpäässä pois päin normaalisuorasta, mikä kaartuminen viittaa juuri oikealle päin olevaan vinoutuneisuuteen.

Edellä aineiston luotettavuutta on käsitelty vertaamalla pistemäärällä mitattua tietämysjakaumaa nk. Gaussin normaalijakaumaan. Esitettyjen tunnuslukujen ja kuvien perusteella arvioituna suomalaisten politiikkatietämyksen jakauma noudatte-

⁴Normaalijakaumaan perustuva q-q-kuvaajassa diagonaaliiviiva kuvaa normaalijakautunutta aineistoa, jonka ympärille todelliset havainnot on sijoitettu. Mitä paremmin todelliset havainnot ryhmittyvät viivan ympärille, sitä paremmin aineisto noudattelee normaalijakaumaa.

Kuva 2.2: Ratkaisuprosenttien todellinen jakauma vs. normaalijakauma (qqplot).

lee melko hyvin, joskaan ei täydellisesti Gaussin normaalijakaumaa. Mielenkiintoinen kysymys tässä yhteydessä kuitenkin on: Mitä perusteita meillä on edellyttää, että jakauman tulisi noudattaa normaalijakaumaa? Toisin sanoen: mitä perusteita meillä on olettaa, että politiikkatietämyksen tulisi Suomessa jakaantua normaalijakauman mukaisesti? Käytännössä hyvin vähän, etenkin jos politiikkatietämyksen oletetaan olevan seurausta oppimisprosessista ja halusta tuntee politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita. Siten politiikkatietämyksen jakauman vertailujakaumaksi voisi normaalijakaumaa paremmin soveltua esimerkiksi yhteiskunnallista kiinnostusta tai osallistumista kuvaavat jakaumat tai väestön koulutusjakauma.

Käytännössähän vastausjakauman painottuminen lievästi oikealle indikoi vain sitä, että vastaajien joukossa on fiktiiviseen ”normaalijakaumaan” verrattuna jonkin verran enemmän paremmin tietäneitä vastaajia, mikä tarkoittaa, että ”keskivertosuomalainen” omaa fiktiivistä ”keskiarvotietäjää” hieman paremman politiikkatietämyksen. Toisaalta on mahdollista, että tämän tyyppisen tietämuskyselyn otokseen valikoituu yhteiskunnallisesti aktiivisempia kansalaisia. Siis vaikka otos sosioekonomisesti tarkastellen onkin edustava otos suomalaisista, se ei välttämättä ole sitä, jos kriteereiksi otetaan yhteiskunnallinen kiinnostus.⁵

Ongelmallista tässä on kuitenkin juuri tuo ”keskimääräistä” siitä yksinkertaisesta syystä, että meillä ei ole käytössämme mitään vertailukelpoista tietämysjakaumaa, johon ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella laskettuja jakaumia voisi verrata. Toisin sanoen: me emme tiedä, onko politiikkatietämyksen jakautuminen ei-normaalisti täysin normaali ilmiö (mikä loogisesti ajatellen on pikemminkin todennäköistä, koska kyseessä ei ole biologinen ominaisuus).

Otosjakauman perus- tai vertailujakauman valinnalla on merkitystä lähinnä silloin, kun valitaan ja sovelletaan sopivia tilastollisia menetelmiä, joiden tuloksia halutaan yleistää koskemaan koko tutkimuksen kohteena olevaa populaatiota. Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa tuon kohdepopulaation muodostavat 18 vuotta täyttäneet suomalaiset. Koska otos on valittu siten, että se vastaa sosioekonomiselta koostu-

⁵Viitteitä siitä, että ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistoon on vastaajiksi valikoitunut yhteiskunnallisesti aktiivisempia kansalaisia heidän normaali-ikäväestöosuuttaan suuremmalla osuudella voidaan saada tarkastelemalla esimerkiksi äänestysaktiivisuutta. Jos tehdään se oletus, että kyselyyn vastanneet ovat pääsääntöisesti kertoneet totuudenmukaisesti äänestyskäyttäytymisestään, niin aineiston vastaajien äänestysprosentti vuoden 2007 eduskuntavaaleissa oli 81,5 %, kun virallinen äänestysprosentti oli 67,9 %. Tämän perusteella näyttäisi siis siltä, että ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistossa ovat yliedustettuina yhteiskunnallisesti osallistuvat kansalaiset, mikä kyselyn substanssi huomioiden lienee pikemminkin loogista kuin yllättävää. Siten havaittu oikealle vinous saattaa olla seurausta tästä yhteiskunnallisesti aktiivisten yliedustuksesta.

Taulukko 2.2: Vastaajien itsearvio tietämyksestä vs. mitattu tietämys (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus (n)
Erittäin hyvä	1,4	1,3	8,2	13,6	5,8 (59)
Hyvä	5,6	14,8	18,4	32,3	16,9 (172)
Melko hyvä	28,9	41,4	46,8	43,0	39,7 (405)
Ei kovinkaan hyvä	45,3	36,3	24,8	10,3	30,2 (308)
Heikko	18,1	5,9	1,4	0,9	7,1 (72)
EOS	0,7	0,3	0,4	0,0	0,3 (4)

mukseltaan suomen väestöä, edustavuuden ongelmaa ei ole perusteltua ylidramatisoida. Edellä kuvatun vastausjakauman poikkeama normaalijakaumasta ei myöskään ole niin merkittävä, että sillä voitaisiin katsoa olevan vaikutusta myöhemmin tässä kirjassa esitettävien, ko. vastausjakaumaan perustuvien tilastollisten analyysien tulosten luotettavuuteen.

Yhteenvedona: koska otos kokonaisuutena on edustava otos väestöstä, on perusteltua lähteä siitä, että ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella laskettu tietämysjakauma antaa paitsi luotettavan kuvan 18 vuotta täyttäneiden suomalaisten politiikkatietämyksestä myös toimii riittävän luotettavana perusjakaumana (mahdollisille) tuleville tutkimuksille.

2.2 Vastaajien itsearvio ja sen luotettavuus

Toinen tapa arvioida aineiston luotettavuutta on tarkastella vastaajien itsearviota omasta tietämyksestään suhteessa heidän mitattuun tietämykseensä (Taulukko 2.2). Vastaajia pyydettiin *ennen* tietämuskysymyksiin vastaamista arvioimaan, miten hyvin he tuntevat politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita. Koska itsearviointi tapahtui ennen kuin vastaajille oli esitetty yhtään tietämuskysymystä, arviointiin ei ole vaikuttanut vastaajien käsitys siitä, miten hyvin tai huonosti he mielestään kysymyksiin osasivat vastata.

Taulukosta 2.2 voidaan havaita, että ihmisten itsearvio politiikkatietämyksestään korreloi vähintäänkin kohtuullisesti heidän mitatun tietämystasonsa kanssa. Poliittikatietämyksensä vähintään **hyväksi** arvioineiden vastaajien osuus on alimmas-
sa tietämuskvartiilissa selvästi aliedustettuna (kvartiiliosuus: 1,4 %, osuus koko otoksesta: 22,7 %) ja erittäin selvästi yliehdustettuna ylimmässä tietämuskvartiilissa (45,9 %

vs. 22,7 %). Vastaavasti oman politiikkatietämyksensä **heikoksi** tai **ei kovinkaan hyväksi** arvioineet vastaajat ovat alimmassa kvartiilissa selvästi yliedustettuina (63,4 % vs. 37,3 %) ja ylimmässä tietämyskvartiilissa selvästi aliedustettuina (11,2 % vs. 37,3 %). Tätä havaintoa tukee myös Spearmanin ρ -korrelaatiokerroin, jonka arvo .46 ($p < .001$) kertoo vastaajan itsearvion politiikkatietämyksestään ja hänen tosiasiallisen tietämyksensä korreloivan varsin vahvasti keskenään. Tämä havainto on merkittävä etenkin siksi, että se kertoo suomalaisten kykenevän melko luotettavasti arvioimaan ainakin omaa politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyvän tietämyksensä tasoa.

Mielenkiintoinen havainto on kuitenkin se, että suuri enemmistö, 77,0 %, vastaajista arvioi politiikkaan ja yhteiskuntaan liittyvän tietämyksensä korkeintaan melko hyväksi. Siis vain 23 prosenttia suomalaisista katsoo tuntevansa politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita vähintäänkin hyvin. Jotta asiasta saataisiin hieman tarkempi kuva, vastaajien itsearviointia on perusteltua tarkastella muutamien keskeisten taustamuuttujien suhteen (Taulukko 2.3).

Taulukon 2.3 tunnuslukujen perusteella voidaan tehdä muutama kiinnostava havainto. Ensinnäkin, **miehet** näyttävät arvioivan politiikkatietämyksensä naisia paremmaksi. Miehistä politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi arvioi 30,5 % vastaajista, kun naisista vastaavaan arvioon päätyi vain 14,7 %. Tämä sukupuolten välillä vallitseva ero tietämyksen itsearvioinnissa näyttäisi noudattelevan aiemmin havaittua eroa miesten ja naisten objektiivisesti mitatun politiikkatietämyksen jakaumien välillä (Taulukko 1.1).

Nyt on kuitenkin muistettava, ettei se, että vastaaja itse *arvioi* politiikkatietämyksensä hyväksi mitenkään automaattisesti tarkoita, että vastaajan *mitattu*, tosiasiallinen tietämys olisi hyvällä tasolla. Jotta voitaisiin arvioida itsearvioinnin luotettavuutta, tulee tarkastella sitä, miten hyvin vastaajien itsearviot vastaavat heidän mitattua politiikkatietämyksen tasoaan. Tässä yhteydessä vastaajien itsearvioiden luotettavuutta arvioidaan kahdella testillä. Ensimmäisessä testissä lasketaan mitatulla tietämyksellä kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin (Q_3 ja Q_4) kuuluvien vastaajien osuus niistä vastaajista, jotka ovat arvioineet oman politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi. Toisessa testissä lasketaan vastaavasti mitatulla tietämyksellä alimpaan tietämyskvartiiliin (Q_1) kuuluvien vastaajien osuus niistä vastaajista, jotka ovat arvioineet oman tietämyksensä heikoksi. Molempien testien tavoitteena on siis toimia suuntaa-antavina indikaattoreina sille, kuinka luotettavasti vastaajien itsearvio tietämyksestään ennustaa heidän faktuaalista tietämystään.

Miesten kohdalla kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluu kolme neljästä (75,8 %)

Taulukko 2.3: Vastaaajien itsearvio politiikkatietämyksestä suhteessa muutamiin keskeisiin taustamuuttujiin (%-osuus ko. riviryhmän vastaajista).

	Erittäin hyvä	Hyvä	Melko hyvä	Ei kovinkaan hyvä	Heikko
Sukupuoli					
Mies	9,1	21,4	41,7	21,9	5,4
Nainen	2,4	12,3	37,6	38,6	8,7
Ikäryhmä					
18-30	1,0	13,2	40,2	30,4	14,7
31-45	3,7	18,4	39,6	33,9	4,5
45-60	9,2	20,7	37,2	29,5	3,4
Yli 60	7,7	14,8	41,6	27,7	7,1
Koulutustaso					
Ei ammattikoulutusta	3,1	12,5	38,5	34,6	10,8
Ammatillinen tutkinto	5,7	15,5	38,9	32,9	6,7
Ylempi opistoaste tai AMK	5,3	20,2	46,8	23,4	3,2
Yliopistokoulutus	12,4	28,8	39,9	17,0	2,2
Kiinnostus					
Erittäin kiinnostunut	31,5	34,7	29,0	4,0	0,0
Jonkin verran kiinnostunut	3,1	21,0	52,6	21,8	1,5
Vain vähän kiinnostunut	0,7	6,6	34,4	48,7	8,9
Ei lainkaan kiinnostunut	2,7	7,1	10,6	45,1	33,6

Taulukko 2.4: Vastaajien itsearvion ja mitatun politiikkatietämyksen välinen yhteys ikäkohorteittain (luvut %).

	Ryhmä 1 ^{a)}	Ryhmä 2 ^{b)}
Ikäryhmä		
18-30	65,5	96,7
31-45	79,6	72,7
45-60	70,5	44,4
Yli 60	80,0	50,0

^{a)} Mitatulla tietämyksellä kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin (Q₃ ja Q₄) kuuluvien vastaajien osuus niistä ko. ryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet oman politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi.

^{b)} Mitatulla tietämyksellä alimpaan tietämyskvartiiliin (Q₁) kuuluvien vastaajien osuus niistä ko. ryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet oman tietämyksensä heikoksi.

niistä vastaajista, jotka arvioivat oman tietämyksensä vähintään hyväksi. Kääntäen ilmaistuna: neljännes (24,2 %) oman tietämyksensä hyvälle tasolle arvioineista miehistä yliarvioi oman politiikkatietämyksensä. Vastaavasti alimpaan tietämyskvartiiliin kuuluu kaksi kolmasosaa (67,9 %) niistä miehistä, jotka arvioivat tietämyksensä heikoksi. Eli noin kolmasosa (32,1 %) miehistä aliarvioi oman politiikkatietämyksensä.

Vastaava tarkastelu **naisten** kohdalla osoittaa, että kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluu hieman vajaa kolme neljäsosaa (73,0 %) niistä vastaajista, jotka arvioivat oman tietämyksensä vähintään hyväksi. Eli naisten kohdalla reilu neljännes (27,0 %) yliarvioi oman politiikkatietämyksensä. Vastaavasti alimpaan tietämyskvartiiliin kuuluu kolme neljästä (75,0 %) niistä naisista, jotka arvioivat tietämyksensä heikoksi. Siten naisista neljännes (25,0 %) aliarvioi oman politiikkatietämyksensä.

Näiden tunnuslukujen valossa arvioituna suomalaisten itsearvio omasta politiikkatietämyksestään näyttäisi tarjoavan vähintäänkin kohtuullisen luotettavan perustan arvioida, mille tasolle heidän mitattu tietämyksensä tulee asettumaan. Myös sukupuolten väliset erot ovat kokonaisuutena arvioiden erittäin pienet. Huomionarvoisena poikkeuksena on kuitenkin pidettävä sitä, että toisin kuin oman tietämyksensä vähintään hyväksi arvioivien ryhmässä, tietämyksensä heikoksi arvioivien kohdalla miehet näyttäisivät naisia useammin päätyvän todellista heikompaan arvioon omasta tietämyksestään. Siten naisten itsearviointia omasta tietämyksestään voidaan kokonaisuutena pitää aavistuksen miesten vastaavaa luotettavampana.

Taulukossa 2.4 on esitetty vastaajien itsearvion ja todellisen politiikkatietämyksen välinen korrelaatio vastaajien ikäryhmän perusteella luokiteltuna. Ryhmän 1 kohdalla luvut siis ilmaisevat kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluvien vastaajien osuuden niistä ko. ikäryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet oman politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi. Ryhmän 2 kohdalla luvut ilmaisevat alimpaan tietämyskvartiiliin kuuluvien vastaajien osuuden niistä ko. ikäryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet politiikkatietämyksensä heikoksi.

Kuten taulukon luvuista voidaan havaita, **ryhmän 1** kohdalla 18-30-vuotiaat vastaajat näyttäisivät muita ikäkohortteja herkemmin yliarvioivan oman politiikkatietämyksensä tason. Samalla ryhmässä 1 voidaan havaita selkeä nouseva trendi eli ikäkäämmillä vastaajilla näyttäisi olevan nuorempia realistisempi käsitys omasta politiikkatietämyksestään (ero nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä 14,5 %-yksikköä).

Vastaava trendi, joskin vastakkaiseen suuntaan kulkevana, näyttäisi vallitsevan myös **ryhmän 2** eri ikäkohorttien välillä. Tässä ryhmässä vanhemmat vastaajat näyttäisivät suhtautuvan nuorempia kriittisemmin omaan politiikkatietämykseensä (ero nuorimman ja vanhimman ikäryhmän välillä 46,7 [%]-yksikköä). Vanhemmat vastaajat siis eli arvioivat politiikkatietämyksensä tosiasialista heikommaksi. Huomionarvoista on, että nuorimman ikäkohortin vastaajat ovat jopa hämmästyttävän hyvin tietoisia heikosta politiikkatietämyksensä tasosta: Q₁-tietämyskvartiiliin kuuluu tosiasialisesti 96,7 % niistä 18-30-vuotiaista vastaajista, jotka arvioivat oman politiikkatietämyksensä heikoksi.

Taulukon 2.4 lukujen perusteella voidaankin tehdä se johtopäätös, että iän mukana lisääntyy myös vastaajien kriittisyys omaa politiikkatietämystään kohtaan. Tätä indikoivat sekä politiikkatietämyksensä yliarvioineiden laskeva osuus että oman politiikkatietämyksensä aliarvioineiden kasvava osuus siirryttäessä nuoremmista vanhempiin ikäryhmiin.

Kolmas havainto, joka voidaan tehdä taulukon 2.3 jakaumalukujen perusteella liittyy koulutustason vaikutukseen. Taulukossa 2.5 on esitetty vastaajien itsearvion ja todellisen politiikkatietämyksen välinen korrelaatio vastaajien koulutustason perusteella luokiteltuna. Ryhmän 1 kohdalla luvut siis ilmaisevat kahteen ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluvien vastaajien osuuden niistä ko. koulutustason omaavista vastaajista, jotka ovat arvioineet oman politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi. Ryhmän 2 kohdalla luvut ilmaisevat alimpaan tietämyskvartiiliin kuuluvien vastaajien osuuden niistä ko. koulutustason omaavista vastaajista, jotka ovat arvioineet

Taulukko 2.5: Vastaajien itsearvion ja mitatun politiikkatietämyksen välinen yhteys koulutustasoittain (luvut %).

	Ryhmä 1 ^{a)}	Ryhmä 2 ^{b)}
Koulutustaso		
Ei ammattikoulutusta	65,5	76,3
Ammatillinen tutkinto	70,8	75,0
Ylempi opistoaste tai AMK	75,0	66,7
Yliopistokoulutus	88,9	0,0

^{a)}Mitatulla tietämyksellä kahteen ylimpään tietämyskvartiliin (Q₃ ja Q₄) kuuluvien vastaajien osuus niistä ko. ryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet oman politiikkatietämyksensä vähintään hyväksi.

^{b)}Mitatulla tietämyksellä alimpaan tietämyskvartiliin (Q₁) kuuluvien vastaajien osuus niistä ko. ryhmän vastaajista, jotka ovat arvioineet oman tietämyksensä heikoksi.

politiikkatietämyksensä heikoksi.

Taulukon 2.5 luvut voidaan tiivistää havaintoon, jonka mukaan muodollisen koulutustason kohoaminen näyttäisi - samalla tavoin kuin edellä ikäryhmien kohdalla - lisäävän vastaajien kriittisyyttä omaa politiikkatietämyksen tasoa kohtaan. Tämä näkyy ryhmässä 1 siinä, että oman tietämyksensä yliarvioineiden määrä laskee tasaisesti siirryttäessä ylemmille koulutustasoille. Toisaalta kriittisyyden lisääntymisen indikaattorina voidaan pitää ryhmässä 2 havaittavaa politiikkatietämyksensä aliarvioineiden määrän kasvua⁶.

Yhteenvetona tässä alaluvussa käsitellystä vastaajien itsearvion luotettavuudesta voidaan todeta, että suomalaisilla näyttäisi olevan varsin realistinen kuva omasta politiikkatietämyksestään. Tämä havainto on merkityksellinen etenkin siksi, että se lisää sellaisten tilastollisten analyysien luotettavuutta, jossa ko. itsearviomuutujaa käytetään selittäjänä⁷. Havainto on merkityksellinen myös siksi, että vastaajien itsearvion ja heidän todellisen tietämyksen tasonsa melko hyvä korrelaation⁸ voidaan tulkita indikoivan, että ne kriteerit, joiden pohjalta vastaajat itsearvioonsa päätyivät ovat hyvinkin samankaltaiset kuin ne kysymykset, joilla todellista politiikkatietämyksen tasoa on ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyssä mitattu.

⁶Yliopistokoulutuksen saaneiden ryhmässä *kaikki* oman politiikkatietämyksensä heikoksi arvioineet vastaajat olivat aliarvioineet oman tietämyksensä.

⁷Itsearviointien käyttämisen ongelmista, ks. esim. Vavreck, 2008.

⁸Vastaajien itsearvion ja politiikkatietämyskvartiliin välille laskettu Spearmanin ρ -korrelaatiokertoimen arvo oli niinkin korkea kuin .46 ($p < .001$).

2.3 Poliittikatietämys osa-alueittain

Alaluvussa 2.1 tarkasteltiin ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella suomalaisten poliittikatietämyksen kokonaiskuva. Vielä ennen siirtymistä tarkastelmaan tarkemmin poliittikatietämyksen ja erilaisten taustamuuttujien välistä yhteyttä, on syytä luoda lyhyt katsaus poliittikatietämyksen osa-alueisiin.

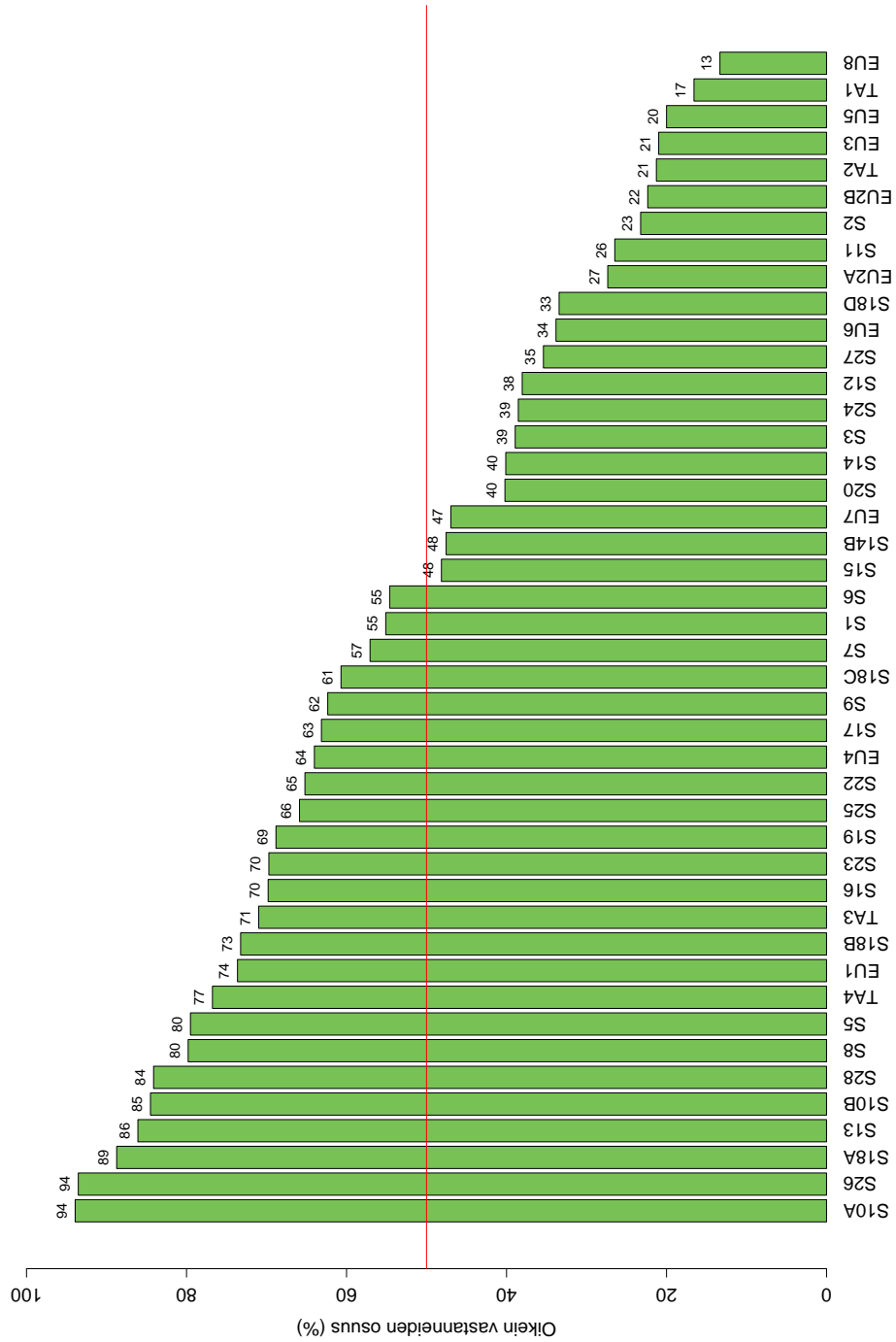
”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston tietämyskysymykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen koostuu **Suomen poliittiseen järjestelmään** liittyvistä kysymyksistä (yhteensä 24 kysymystä). Näihin kysymyksiin sisältyi sekä institutioiden että käsitteiden tuntemusta mittaavia kysymyksiä. Toinen ryhmä koostuu vastaajien tietämystä **Euroopan unionista (EU)** mittaavista kysymyksistä (8 kysymystä). Kolmannen ryhmän muodostavat **kansantalouteen** liittyvät kysymykset (6 kysymystä).

Tarkastelu voidaan aloittaa tietämyskysymysten oikeiden vastausten prosenttiosuuk-sien tarkastelulla (Kuva 2.3)⁹. Kuvassa oleva punainen vaakaviiva kertoo 50 prosen-tin rajan eli sen yläpuolelle ulottuvien pylväiden kuvaamiin kysymyksiin on osan-nut vastata oikein yli puolet vastaajista. Kuvan perusteella voidaan havaita, että enemmistö vastaajista on osannut vastata oikein hieman yli puoleen kaikista kysy-myksistä. Mielenkiintoinen havainto on, että siihen kysymysryhmään, jonka kysy-myksiin yli puolet vastaajista on osannut vastata oikein, kuuluu vain kaksi (2) EU-kysymystä. Näistä toinen (EU1) on kysymys, jossa kysyttiin, minä vuonna Suomi liittyi EU:iin. Kuvan 2.3 perusteella vastaajien tietämys näyttäisi painottuvan Suo-men poliittiseen järjestelmään liittyviin asioihin ja olevan heikoin juuri EU-tiedon alueella¹⁰. Kysymysten sanamuodot kokonaisuudessaan kuvan 2.3 mukaisessa jär-jestyksessä löytyvät liitteestä (Liite A).

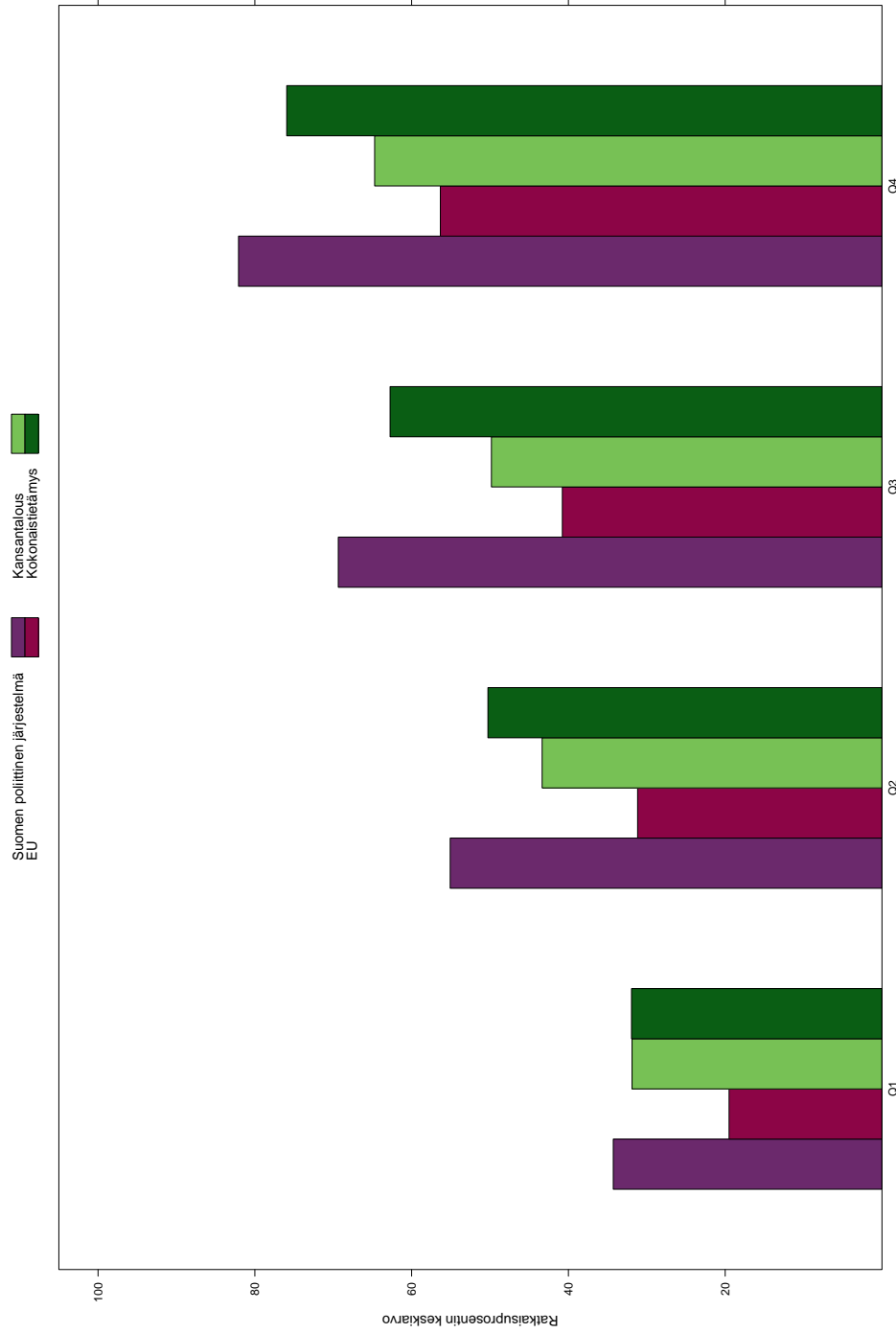
Kuvassa 2.4 on esitetty ratkaisuprosenttien keskiarvot poliittikatietämyksen osa-alueittain ja tietämyskvartiileittain luokiteltuna. Lisäksi kunkin tietämyskvartiilin kohdalla on ilmoitettu ko. kvartiiliin kuuluvien vastaajien ryhmäkeskiarvo koko-naistietämyksen osalta. Mielenkiintoinen havainto on se, että eri osa-alueiden ryh-mäkeskiarvojen keskinäiset suhteet ovat kaikissa kvartiileissa hyvin samankaltaiset. Kaikissa kvartiileissa Suomen poliittiseen järjestelmään liittyvät kysymykset on tie-

⁹Pylväiden nimikkeet viittaavat kysymyslomakkeen kysymyskohtaisiin tunnuksiin: S-etuliitteellä varustetut kysymykset liittyvät pääosin Suomen poliittiseen järjestelmään ja politiikan käsitteisiin (kaksi (2) kysymystä liittyvät kansantalouteen), EU-etuliitteellä varustetut EU:iin ja TA-etuliitteellä kansantalouteen (ks. tark. Liite B).

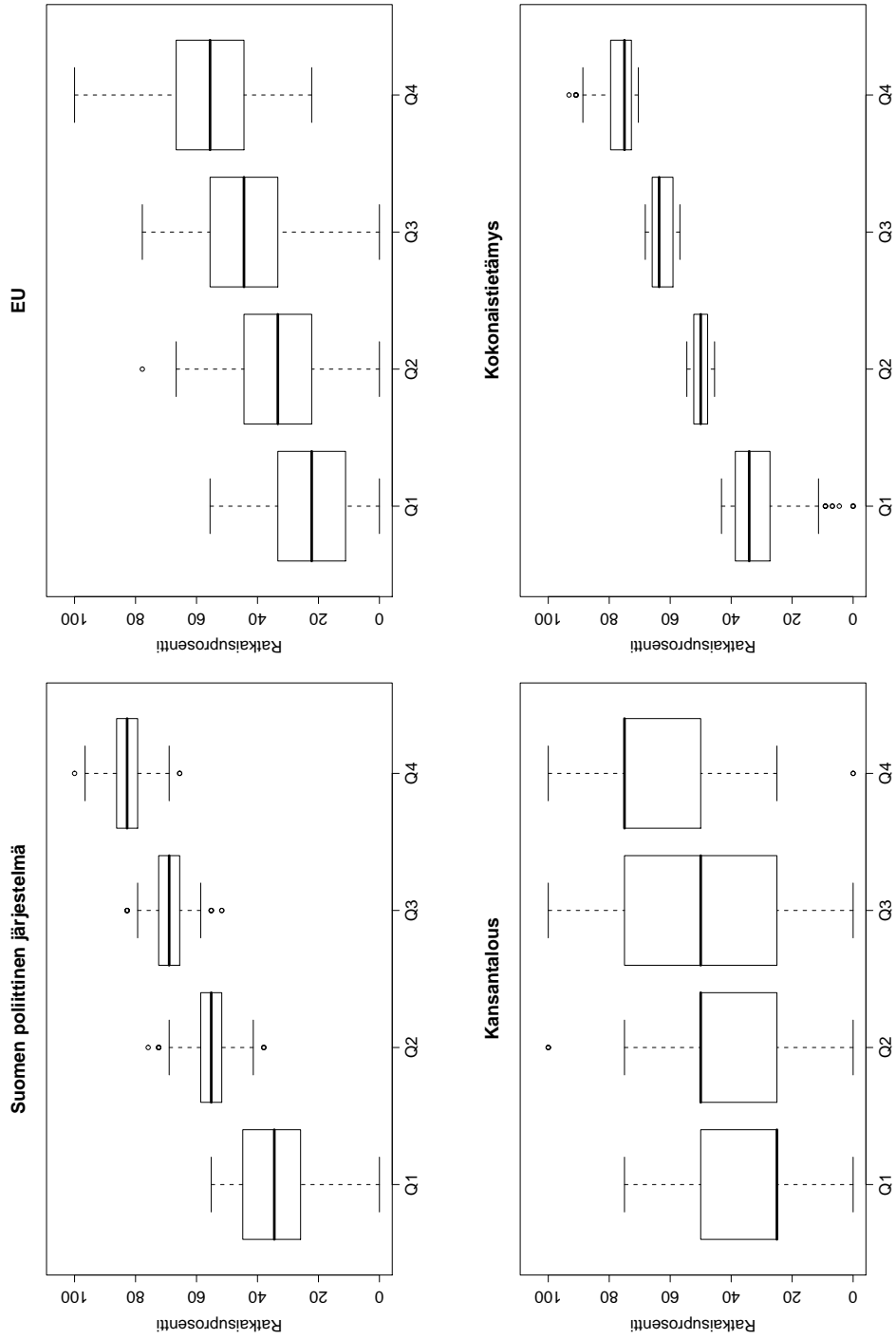
¹⁰Kaikista heikoimmmin on tiedetty EU-kysymys (EU8).

Kuva 2.3: Oikeiden vastausta kysymyskohtaiset %-osuudet.

Kuva 2.4: Ratkaisuprosenttien keskiarvot tietämyskvartileittain eri politiikkatietämyksen osa-alueilla (n=1020).

Kuva 2.5: Ratkaisuprosenttijakaumat tietämyskvartileittain eri politiikkatietämyksen osa-alueilla (n=1020).

Taulukko 2.6: Eri politiikkatietämyksen osa-alueiden ratkaisuprosenttien keskihajonnat tietämyskvartiilien mukaan luokiteltuna.

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄
Kokonaistietämys	9,4	3,1	3,9	5,1
Suomen poliittinen järjestelmä	11,9	6,7	6,2	6,2
EU	13,9	15,4	14,9	13,9
Kansantalous	21,8	22,0	19,9	20,7

detty parhaiten. Vastaavasti EU-tietämys on kaikissa kvartiileissa heikoimmin tiedetty osa-alue. Siten kvartiilikohtaisten, eri tietämysosa-alueiden ratkaisuprosenttien ryhmäkeskiarvot vahvistavat oikeiden vastausten prosenttiosuusjakauman perusteella muodostunutta käsitystä suomalaisten osa-alue-tietämyksen vaihtelusta.

Kuvassa 2.5 on puolestaan esitetty laatikko-jana-kuvaaja tietämyskvartiilien ratkaisuprosenttien jakaumista ja jakaumahajonnasta sekä tietämyksen osa-alueiden että kokonaistietämyksen osalta. Kuvan perusteella voidaan nähdä, että Suomen poliittisen järjestelmän ja kokonaistietämyksen osalta tietämyskvartiilien jakaumat poikkeavat toisistaan vain vähän. Tämä tarkoittaa, että näillä osa-alueilla samaan tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat ovat varsin hyvin ”nipussa”, minkä osoittaa myös politiikkatietämyksen osa-alueiden keskihajontojen tarkastelu (Taulukko 2.6). Poikkeuksen **Suomen poliittisen järjestelmän** ja **kokonaistietämyksen** osalta muodostaa Q₁-tietämyskvartiili, jonka keskihajonta ko. osa-alueilla on selvästi muita tietämyskvartiileja suurempaa.

Kahdella muulla osa-alueella - EU-kysymysten ja talouteen liittyvien kysymysten kohdalla - jakaumien hajonnat poikkeavat selvästi kahdesta edellä mainitusta. Molempien kohdalla huomio kiinnittyy muita osa-alueita huomattavasti suurempaan keskihajontaan (ks. Taulukko 2.6). Osittain tämä selittyy näiden osa-alueiden vähäisemmällä kysymysmäärällä, koska tällöin yhden vastauksen tuottama muutos (%-yksiköissä) on suurempi kuin esimerkiksi Suomen poliittiseen järjestelmään liittyvien kysymysten kohdalla¹¹. Merkillepantavaa on kuitenkin se, että toisin kuin Suomen poliittisen järjestelmän tai kokonaistietämyksen kohdalla, sekä EU-tietämyksen että taloustiedon kohdalla tietämyskvartiileissa Q₁-Q₃ on kaikissa vastaajia, jotka eivät ole saaneet yhtään vastausta oikein.

Havaitut, melko suuretkin vaihtelut eri osa-alueiden ryhmäkeskiarvoissa ja -hajon-

¹¹Yhden vastauksen prosenttiyksikköosuus on *kokonaistietämyksen* kohdalla 2,4 %-yksikköä, *Suomen poliittiseen järjestelmään* liittyvien kysymysten kohdalla 3,4 %-yksikköä, EU-tiedon kohdalla 12,5 %-yksikköä ja taloustiedon kohdalla 16,7 %-yksikköä.

noissa johtavat kysymykseen, miten hyvin vastaajan tietämys yhdellä osa-alueella todellisuudessa korreloi hänen toisen osa-alueen tietämyksensä kanssa. Tällaisen tarkastelun kautta on mahdollista saada käsitystä siitä, ovatko suomalaiset enemmän **yleistietäjiä** - eli onko heidän tietämyksensä suurinpiirtein samalla tasolla eri osa-alueilla - vai **osa-alue tietäjiä** - eli voidaanko suomalaisten eri osa-alueiden politiikatietämysten välillä havaita merkittävää vaihtelua¹². Mikäli suomalaiset ovat yleistietäjiä, vastaajien ylivoimaisen enemmistön tulisi omata kaikilla kolmella osa-alueella suurin piirtein kokonaistietämystään vastaava tietämyksen taso.

Problematiikkaa voidaan lähestyä ottamalla aluksi tarkasteluun ne vastaajat, joiden kokonaistietämys oli **vähintään otoskeskiarvon** tasolla. Kun tätä vastaajaryhmää tarkastellaan eri osa-alueiden tietämyksen osalta, niin voidaan tehdä seuraavat havainnot:

- Ryhmän vastaajista **91,4 %** omasi *Suomen poliittisen järjestelmän* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **67,3 %** omasi *EU-tiedon* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **81,4 %** omasi *taloustiedon* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.
- **Ryhmän vastaajista 51,2 % omasi kaikilla osa-alueilla vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason - eli siis ylsi "omalle tasolleen" kaikilla osa-alueilla.**

Kun tarkasteluun valitaan kokonaistietämykseltään **ylimpään tietämyskvartiliin** (Q₄) kuuluviin vastaajiin ja tarkastellaan, kuinka suuri osuus heistä saavutti eri osa-alueilla vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason, voidaan tehdä seuraavat havainnot:

- Ryhmän vastaajista **100 %** omasi *Suomen poliittisen järjestelmän* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **92,1 %** omasi *EU-tiedon* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.

¹²Ks. esim. Delli Carpini ja Keeter, 1996, 136-142, 270-271

- Ryhmän vastaajista **93,9 %** omasi *taloustiedon* osalta vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **86,0 %** omasi *kaikilla osa-alueilla* vähintään keskiarvoa vastaavan tietämyksen tason.

Lopuksi tarkastellaan niitä vastaajia, joiden kokonaistietämys jäi **alle keskiarvon**. Kun fokusoidaan kysymykseen, onko tämän ryhmän osa-alueittainen tietämys myös heikolla tasolla, päädytään seuraaviin havaintoihin:

- Ryhmän vastaajista **94,5 %** omasi *Suomen poliittisen järjestelmän* osalta keskiarvoa heikomman tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **85,0 %** omasi *EU-tiedon* osalta keskiarvoa heikomman tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **49,5 %** omasi *taloustiedon* osalta keskiarvoa heikomman tietämyksen tason.
- Ryhmän vastaajista **40,6 %** omasi *kaikilla osa-alueilla* keskiarvoa heikomman tietämyksen tason.

Edellä kuvattujen lukujen valossa *ainoastaan ylimpään tietämyskvartiiliin (Q₄) kuuluvia vastaajia voidaan pitää jonkin asteisina yleistietäjinä*. Sen sijaan muiden tarkasteltujen vastaajaryhmien kohdalla esitetyt luvut viittaavat siihen, ettei sen paremmin vastaajan kokonaistietämyksen taso kuin hänen yhden osa-alueen tietämyksensä tasokaan muodosta kovinkaan luotettavaa perustaa arvioida ko. vastaajan tietämystä jollakin osa-alueella. Tätä indikoi erityisesti niiden vastaajien melko alhainen prosenttiosuus, joiden tietämys kaikilla osa-alueilla oli samalla tasolla heidän kokonaistietämyksensä kanssa (so. joko vähintään keskimääräinen tai keskimääräistä heikompi).

2.4 Yhteenveto

Tässä luvussa esitetyn yleiskatsauksen perusteella suomalaisten politiikkatietämyksen perusasetelma voidaan kitetyttää seuraaviin seikkoihin:

- Koska ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston otos oli edustava otos suomalaisista, voidaan sekä ratkaisuprosenttien perusteella lasketun politiikkatietämyksen perusjakauman että muiden aineistoon perustuvien havaintojen koskien suomalaisten politiikkatietämystä katsoa olevan luotettavasti yleistettävissä koskemaan koko väestöä.
- Suomalaisten politiikkatietämys näyttäisi keskimäärin olevan vähintäänkin kohtuullisella tasolla.
- Perusvastausjakauman lähes normaalijakautuneisuus indikoi kuitenkin sitä, että pääosa väestöstä sijoittuu tietämykseltään keskimääräisen tason ympärille. Tätä sijaintipistettä ei merkittävästi muuta edes jakauman lievä vinous oikealle eli korkeampien ratkaisuprosenttien ”normaalialia” suurempi esiintymistiheys aineistossa.
- Suomalaisilla näyttäisi olevan myös varsin realistinen kuva omasta politiikkatietämyksestään, mitä indikoi vastaajien itsearvion ja heidän mitatun tietämyksensä välinen vähintäänkin kohtuullinen korrelaatio. Itsearvioiden kohdalla tehtiin kuitenkin se havainto, että sekä iän karttumisen että muodollisen koulutustason kohoaminen lisäsivät selvästi vastaajien kriittisyyttä omaa politiikkatietämystään kohtaan. Toisin sanoen: sekä nuoret että vähemmän koulutetut olivat taipuvaisempia yliarvoimaan omaa tietämystään, kun taas sekä vanhemmat että paremmin koulutetut olivat taipuvaisia aliarvioimaan oman politiikkatietämyksensä tason.
- Itsearvioinnin ja todellisen tietämyksen tason vähintäänkin kohtuullinen korrelaatio voidaan tulkita myös siten, että vastaajat ovat käyttäneet itsearvionsa perustana samantyyppisiä kriteerejä kuin mitä sovellettiin ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselytutkimuksen kysymysten laadinnassa.
- Vähintäänkin kohtuullisen kokonaistietämyksen taustalta paljastui kuitenkin varsin heterogeeninen osa-alue tietämyksen kuva. Suomalaisten tiedot mitatulla kolmella osa-alueella - Suomen poliittinen järjestelmä, EU ja kansantalous - vaihtelivat hyvinkin paljon. Mielenkiintoinen havainto oli se, että osa-alue tietämysten väliset suhteelliset erot ja jakaumat poikkesivat varsin vähän toisistaan eri politiikkatietämyskvartiilien välillä.
- Kaikissa tietämyskvartiileissa parhaiten tiedettiin Suomen poliittiseen järjestelmään liittyvät asiat, heikoimmin puolestaan EU:iin liittyvät asiat. Näiden

väliin sijoittui tietämys kansantalouden peruskysymyksistä.

- Osa-alue tietämyksen vertailu osoitti, että suomalaiset eivät - ylimmän tietämyskvartiilin (Q_4) vastaajia lukuun ottamatta - näyttäisi olevan yleistietäjiä: Kaikilla kolmella osa-alueella ”omalle tasolle” ylsi vähintään keskimääräisen kokonaistietämyksen omaavista vastaajista vain hiukan yli puolet. Tärkeä havainto oli myös se, että keskimääräistä heikomman kokonaistietämyksen omaavista vastaajista vain 40 prosenttia jäi kaikilla osa-alueilla keskimääräistä heikommalle tasolle. Toisin sanoen: lähes 60 prosenttia kokonaistietämykseltään heikoimpaan ryhmään kuuluvista omaa jollakin osa-alueella keskimääräistä paremman tietämyksen tason.

Luku 3

Politiikkatietämyksen yhteys sosiaaliin taustamuuttujiin

Tässä luvussa tarkastellaan vastaajien muodollisen koulutustason, iän ja sosioekonomisen aseman yhteyttä vastaajien politiikkatietämyksen tasoon. Tarkastelu perustuu edellä esiteltyyn kvartiilinäkökulmaan ja sen perusteella laskettujen jakaumien tarkasteluun, mitä tarkastelua täydennetään soveltuvasti tilastollisilla analyysillä. Luvun päätavoitteena on tarkastella kysymystä, ovatko nämä asenne- ja mielipidetutkimuksissa usein varsin relevanteiksi osoittautuneet taustamuuttajat relevantteja selittäjiä politiikkatietämyksen osalta - ja jos, niin missä laajuudessa.

3.1 Politiikkatietämyksen yhteys koulutukseen

Yhteiskunnallisen ja poliittisen tietämyksen ja muodollisen koulutuksen on aiemmissa tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä toisiinsa¹. Korkeamman koulutuksen omaavat vastaajat ovat yleensä menestyneet paremmin myös politiikkatietämystä mittaavissa tutkimuksissa. Koska koulutukseen hakeutumista ohjaavat muutkin tekijät kuin henkilön tiedollinen taso ja valmiudet, koulutustaustaa ei tulisi käyttää kausaaliselittäjänä tietämyksen tasolle. Poikkileikkausaineiston varassa operoitaessa on myös syytä suhtautua varauksellisesti vastaajien tietämystason käyttämiseen sen arvioimiseksi, miten hyvin eri koulutusasteet onnistuvat opiskelijoidensa yleistiedon nostamisessa. Vaikka koulutustaustan ja tietämystason välistä kor-

¹Ks. esim. Neuman, 1986; Delli Carpini ja Keeter, 1996; McAllister, 1998; Jerit et al., 2006

Taulukko 3.1: Koulutuksen jakautuminen tietämyskvartiilien sisällä (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Ei ammattikoulutusta	43,9	38,8	30,9	22,4	34,6 (353)
Ammatillinen tutkinto	48,4	39,2	41,1	33,2	41,1 (419)
Ylempi opistoaste tai AMK	5,2	10,1	12,4	9,4	9,2 (94)
Yliopistokoulutus	2,4	11,4	15,6	35,1	15,0 (153)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (1019)

relaatiota - ja etenkin koulutusalojen välillä mahdollisesti havaittavia eroja - voidaan käyttää suuntaa-antavina indikaattoreina sille, millaisen yleistietämyksen tietyn koulutustaustan omaavat vastaajat keskimäärin omaavat, vaatii koulutuksen vaikutusten arviointi esimerkiksi yleistietoihin kuitenkin aina seurantatutkimusta. Ilman tietoa alkutilanteesta - so. vastaajan tietämyksen tasosta ennen muodollisen koulutuksen aloittamista - ei "lopputuotteen" tietämystason perusteella voida tehdä johtopäätöksiä koulutuksen vaikuttavuudesta. "Yhteiskuntatutkimus 2008"-aineiston perusteella voidaan ainoastaan nähdä eri koulutustaustan omaavien vastaajien politiikkatietämyksen taso.

Taulukossa 3.1 on esitetty "Yhteiskuntatutkimus 2008"-aineiston eri koulutustason omaavien vastaajien osuus eri tietämyskvartiilien vastaajista. Kuten taulukosta voidaan havaita, aiemmissa tutkimuksissa tehty havainto koulutus- ja tietämystason välisestä yhteydestä näyttäisi saavan vahvistusta. **Enintään ammatillisen tutkinnon** omaavien ryhmä dominoi alinta tietämyskvartiilia 92,3 % osuudella. Siirryttäessä kohti ylintä tietämyskvartiilia enintään ammatillisen tutkinnon omaavien vastaajien osuus laskee, ollen Q₂-tietämyskvartiilissa 78,0 % (muutos: -12,3 %-yksikköä), Q₃-tietämyskvartiilissa 72,0 % (-6,0 %-yks.) ja ylimmässä tietämyskvartiilissa 55,6 % (-16,4 %-yks.). Siten muutos enintään ammatillisen tutkinnon omaavien vastaajien Q₁- ja Q₄-tietämyskvartiiliosuuksien välillä on -36,4 %-yksikköä.

Yliopistokoulutuksen omaavien ryhmässä voidaan havaita vastaava muutos, joskin päinvastaiseen suuntaan. Tähän ryhmään kuuluvien vastaajien osuus alimmas-
sa tietämyskvartiilissa on vain 2,4 %, nousten Q₂-tietämyskvartiilissa 11,4 %:iin (muutos: +9,0 %-yksikköä), Q₃-tietämyskvartiilissa 15,6 %:iin (+4,2 %-yks.) ja ylimmässä tietämyskvartiilissa aina 35,1 %:iin (+19,5 %-yks.). Yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien kohdalla muutos Q₁- ja Q₄-tietämyskvartiiliosuuden välillä on +32,6 %-yksikköä. Eli: siirryttäessä Q₁-tietämyskvartiilista Q₄-tietämyskvartiiliin yliopistokoulutuksen omaavien osuus nousee lähes yhtä monta prosenttiyksikkö kuin enin-

tään ammatillisen tutkinnon omaavien osuus laskee.

Näistä kahdesta, edellä käsitellystä ryhmästä poikkeaa jonkin verran **ylemmän opistoasteen tai ammattikorkeakoulututkinnon** suorittaneiden vastaajien ryhmä. Toisin kuin muissa vastaajaryhmissä, tämän vastaajaryhmän osuus *nousee* siirryttäessä Q₁-tietämyskvartiilista Q₃-tietämyskvartiiliin saakka (kokonaismuutos: +7,2 %-yksikköä), mutta *laskee* siirryttäessä Q₃-tietämyskvartiilista ylimpään (Q₄) tietämyskvartiiliin (-3,0 %-yks.).

Jos edellä esitettyjä havaintoja tarkastellaan suhteessa kunkin koulutusryhmän osuuteen koko väestöstä, koulutuksen ja tietämyksen välistä tilastollista riippuvuutta voidaan tarkastella hieman tarkemmin. Koko aineiston perusteella ilman ammatikoulutusta olevien ryhmään kuuluu 34,6 % vastaajista (taulukko 3.1). Kun tämä osuus suhteutetaan ko. koulutustaustan omaavien vastaajien osuuteen eri tietämyskvartiileissa, **ilman ammattikoulutusta** olevien vastaajien voidaan havaita olevan yliedustettuina kahdessa alimmassa tietämyskvartiilissa (Q₁ ja Q₂). Alimmassa tietämyskvartiilissa yliedustus on 9,3 %-yksikköä ja Q₂-tietämyskvartiilissa 4,2 %-yksikköä. Vastaavasti ilman ammattikoulutusta olevat vastaajat ovat aliedustettuina kahdessa ylimmässä tietämyskvartiilissa (Q₃ ja Q₄). Kolmannessa tietämyskvartiilissa aliedustus on 3,7 %-yksikköä ja ylimmässä peräti 12,2 %-yksikköä.

Vastaavasti **amatillisen tutkinnon** omaavien vastaajien otososuus on 41,1 %. Tämä vastaajaryhmä on yliedustettuna vain alimmassa (Q₁) tietämyskvartiilissa, jossa yliedustus on 7,3 %-yksikköä. Q₃-tietämyskvartiilissa ammatillisen tutkinnon omaavien vastaajien osuus vastaa heidän otososuuttaan, mutta sen sijaan sekä toisessa (Q₂) että ylimmässä tietämyskvartiilissa ammatillisen tutkinnon omaavat vastaajat ovat aliedustettuina (-1,9 ja -7,9 %-yks.).

Ylemmän opistoasteen tai ammattikorkeakoulututkinnon omaavien vastaajien otososuus on 9,2 %. Tämän vastaajajoukon kvartiiliosuus vastaa alinta ja kolmatta tietämyskvartiilia lukuun ottamatta melko hyvin ryhmän otososuutta. Alimmassa tietämyskvartiilissa tämä vastaajaryhmä on selvästi aliedustettuna (-4,0 %-yks.), kun taas kolmannessa tietämyskvartiilissa (Q₃) ryhmän vastaajat ovat puolestaan yliedustettuina (+3,2 %-yks.). Parhaiten ryhmän vastaajien otososuutta vastaa ryhmän vastaajien osuus ylimmän tietämyskvartiilin vastaajista (yliedustus vain +0,2 %-yks.).

Yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien otososuus on 15,0 %. Kuten taulukosta 3.1 voidaan havaita, yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien ryhmän osuus

eri tietämyskvartiileissa noudattaa käänteisesti ilman ammattikoulutusta olevien ryhmän edustusta. Yliopistokoulutuksen omaavat vastaajat ovat erittäin vahvasti aliedustettuina alimmassa tietämyskvartiilissa (ero: -12,6 %-yks.) ja melko selvästi aliedustettuina toisessa (Q_2) tietämyskvartiilissa (-3,6 %-yks.). Parhaiten yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien kvartiiliosuus vastaa otososuutta kolmannessa (Q_3) kvartiilissa (lievä yliedustus +0,6 %-yks.). Sen sijaan ylimmässä tietämyskvartiilissa yliopistokoulutuksen omaavat vastaajat ovat erittäin vahvasti yliedustettuina: kvartiili- ja otososuuksien ero on peräti 20,1 %-yksikköä.

Edellä sanottu näyttäisi siis viittaavan siihen, että koulutuksella olisi yhteys vastaajien sijoittumiseen eri tietämyskvartiileihin. Tätä oletusta voidaan testata myös kahden tilastollisen testin avulla. Ensimmäinen testeistä, χ^2 -riippumattomuustesti, perustuu edellä käsiteltyjen havaittujen frekvenssien (so. tietyn koulutustaustan omaavien vastaajien kvartiiliosuuksien) vertaamiseen odotettuihin frekvensseihin (eli ko. koulutustaustan omaavien vastaajien otososuuteen). Nyt tarkasteltavan kysymyksen kannalta tämä tarkoittaisi sitä, että mikäli vastaajan koulutustaustalla ei olisi tilastollisesti merkitsevää vaikutusta hänen tietämystasoonsa, tietyn koulutustaustan omaavien vastaajien kvartiiliosuuksien tulisi poiketa vain vähän ko. koulutuksen omaavien vastaajien otososuudesta.

Edellä on jo tarkasteltu riippumattomuustestin pohjana olevaa koulutuksen mukaan luokiteltujen vastaajaryhmien yli- ja aliedustavuutta eri tietämyskvartiileissa. Näiden perusteella tehtiin se havainto, että alemman koulutustason omaavat vastaajat olivat yliedustettuina alemmissa tietämyskvartiileissa, kun taas korkeamman koulutustason vastaajat olivat yliedustettuina ylemmissä tietämyskvartiileissa. Suuret poikkeamat otososuuksista viittaavat yleensä siihen, etteivät poikkeamat johdu pelkästään sattumasta. Tätä vahvistaa myös χ^2 -testin tulos, joka osoittaa koulutus- ja tietämyskvartiilimuuttujien riippuvuuden olevan toisistaan tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla ($p < .001$). Lisävahvistusta oletus saa myös Spearmanin ρ -korrelaatiokertoimesta, jonka arvo .28 ($p < .001$) kertoo vastaajan tietämyskvartiilin korreloivan vähintäänkin kohtuullisesti hänen koulutustasonsa kanssa². On kuitenkin syytä muistaa, että vaikka molemmat testit osoittavat tietämyksen ja koulutustason välillä vallitsevan tilastollisesti erittäin merkitsevän yhteyden, yhteyden suunnasta testi ei kerro mitään. Myöskään vastaajan koulutustasoa ei voida yksinään pitää riittävänä selittäjänä hänen tietämystasolleen. Pikemminkin tulee lähteä siitä, että

²Spearmanin korrelaatiokertoimen arvo 1 tarkoittaisi täydellistä (positiivista) korrelaatiota, arvo 0 puolestaan korrelaation puuttumista kokonaan.

vastaajan tietämyksen tasoon vaikuttaa useita eri tekijöitä, joista koulutus on yksi, joskin merkittävä, tekijä.

3.2 Poliittikatietämyksen yhteys ikään

Jotta tietämyksen taustalla vaikuttavista sosiaalisista taustatekijöistä saataisiin vielä hieman detaljoidumpi käsitys, tarkastellaan seuraavaksi toista, varsin usein relevantiksi havaittua taustamuuttujaa eli vastaajan ikää ja sen mahdollista yhteyttä vastaajan tietämyksen tasoon. Taulukossa 3.2 on esitetty vastaajien sijoittuminen eri tietämyskvartiileihin heidän ikäryhmänsä perusteella. Taulukon viimeisessä sarakkeessa on tieto siitä, kuinka suuri on ko. ikäryhmään otososuus. Tarkastelemalla jälleen ikäryhmien kvartiiliosuuksia suhteessa otososuuksiin, voidaan analysoida, näyttäisikö vastaajien iällä olevan vaikutusta heidän tietämyksensä tasoon.

Taulukko 3.2: Ikäryhmien tietämyskvartiiliosuudet (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus (n)
18-30-vuotiaat	33,1	19,0	12,8	13,1	20,0 (204)
31-45-vuotiaat	22,3	26,2	23,1	25,2	24,0 (245)
46-60-vuotiaat	20,9	24,1	26,2	32,7	25,6 (261)
Yli 60-vuotiaat	23,7	30,8	37,9	29,0	30,4 (310)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (1020)

Ikäryhmään **18-30-vuotiaat** kuuluvien vastaajien otososuus - ja siten odotusfrekvenssi - on 20,0 %. Suhteuttamalla tämä kokonaisuus kvartiiliosuuksiin, voidaan tehdä se havainto, että 18-30-vuotiaat ovat selkeästi yliedustettuina alimmassa tietämyskvartiilissa (osuus 33,1 %, yliedustus +13,1 %-yksikköä). Ikäryhmän edustus Q₂-tietämyskvartiilissa (19,0 %) vastaa varsin hyvin odotettua frekvenssiä. Sen sijaan kahdessa ylimmässä kvartiilissa ikäryhmä on selkeästi aliedustettuna (Q₃: 12,8 %/-7,2 %-yks., Q₄: 13,1 %/-6,9 %-yks.).

Ikäryhmään **31-45-vuotiaat** kuuluvien vastaajien otososuus on 24,0 %. Havaitut kvartiiliosuudet poikkeavat tästä varsin vähän: Alimmassa ja Q₃-tietämyskvartiilissa ikäryhmällä on lievä aliedustus (Q₁: -1,7 %-yks., Q₃: -0,9 %-yks.), kun taas Q₂-ja ylimmässä tietämyskvartiilissa ikäryhmällä on lievä yliedustus (Q₂: +2,2 %-yks., Q₄: +1,2 %-yks.). Poikkeamat odotetusta ovat kuitenkin varsin marginaalisia, mikä näyttäisi viittaavan siihen, ettei tähän ikäryhmään kuuluminen juurikaan vaikuta

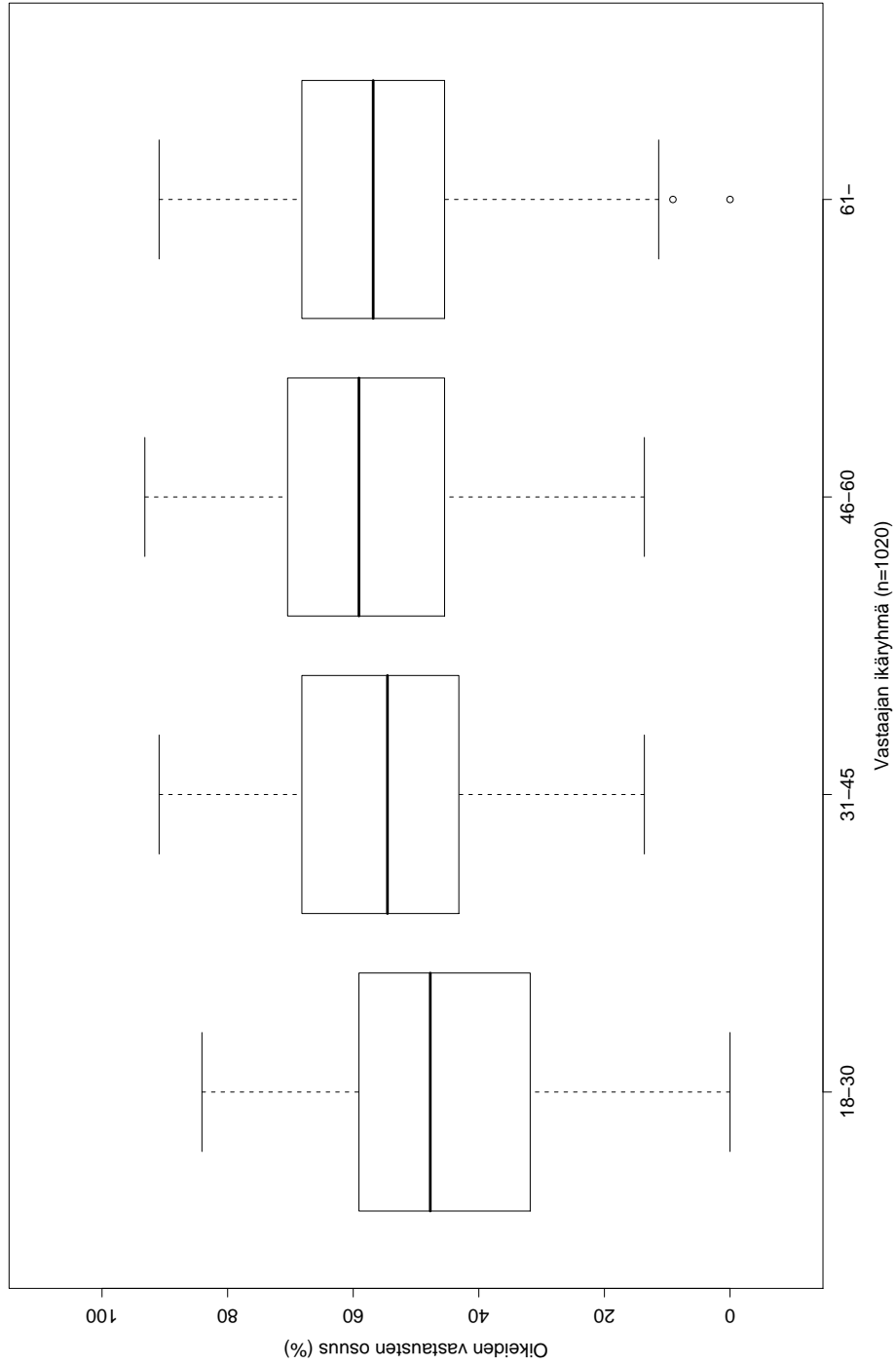
vastaajan tietämyksen tasoon.

Ikäryhmään **46-60-vuotiaat** kuuluvien vastaajien otososuus on 25,6 %. Havaittujen kvartiiliosuuksien perusteella tämä ikäryhmä on melko selvästi aliedustettuna alimmassa tietämyskvartiilissa (-4,7 %-yks.) ja lievästi aliedustettuna Q₂-tietämyskvartiilissa (-1,5 %-yks.). Erittäin lievä yliedustus (+0,6 %-yks.) voidaan havaita tämän ikäryhmän osalta Q₃-tietämyskvartiilissa. Sen sijaan ylimmässä tietämyskvartiilissa tällä ikäryhmällä on selkeä yliedustus (+7,1 %-yks.).

Vanhimpaan ikäryhmään, **yli 60-vuotiaisiin** kuuluvien vastaajien otososuus on 30,4 %. Tämä ryhmä on selkeästi aliedustettuna alimmassa tietämyskvartiilissa (-6,7 %-yks.) ja lievästi aliedustettuna ylimmässä tietämyskvartiilissa (-1,4 %-yks.). Edelleen voidaan tämän ikäryhmän vastaajien havaita olevan erittäin lievästi yliedustettuina (+0,4 %-yks.) Q₂-tietämyskvartiilissa ja selkeimmin yliedustettuina Q₃-tietämyskvartiilissa (+7,5 %-yks.).

Suoritettu ikäryhmien havaittujen kvartiiliosuuksien vertaaminen ikäryhmien otososuuksiin viittaa siihen, ettei vastaajan tietämyksen taso ainakaan lineaarisesti ole riippuvainen hänen ikäryhmästään (ks. myös Kuva 3.1). Nuorimman ikäryhmän (18-30-vuotiaat) kohdalla on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota alimman ja ylimmän tietämyskvartiiliosuuden suureen eroon (33,1 % vs. 13,1 %, ero: -20,0 %-yks.). Vastaavaa negatiivista muutosta ei voida havaita missään muussa ikäryhmässä. Kaikissa muissa ikäryhmissä havaittujen kvartiiliosuuksien muutos alimman ja ylimmän tietämyskvartiilin välillä on etumerkiltään positiivinen. Toisin sanoen: muiden kuin nuorimpien vastaajien kohdalla kvartiiliosuus kasvaa siirryttäessä alimmasta ylimpään tietämyskvartiiliin.

Taulukon 3.2 lukujen ja edellä keskusteltujen edustavuusaspektien perusteella arvioituna tietämyksen ja iän välinen yhteys ei ole ainakaan yhtä selkeä kuin tietämyksen ja koulutustaustan välillä. Selkeimmin ikä näyttäisi vaikuttavan 18-30-vuotiaiden ikäryhmässä, vähiten selvää vaikutus on 31-45-vuotiaiden ryhmässä. Tosin χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa tietämyskvartiilin ja ikäryhmän välillä vallitsevan tilastollisesti erittäin merkitsevän ($p < .001$) riippuvuussuhteen. Siten näyttäisi siltä, että vastaajan iällä olisi yhteys hänen tietämystasoonsa. Jos asiaa tarkastellaan Spearmanin ρ -korrelaatiokertoimen valossa, kertoimen arvo .16 on tilastollisesti erittäin merkitsevä ($p < .001$). Tämän perusteella vastaajan sijoittuminen tiettyyn tietämyskvartiiliin näyttäisi todellakin olevan yhteydessä hänen ikäänsä, joskaan korrelaatio ei ole erityisen voimakas. Lisäksi korrelaatio on merkittävästi heikompi kuin edellä todettu yhteys koulutuksen ja tietämyksen välillä ($\rho_{ika} = .16$ vs.

Kuva 3.1: Eri ikäryhmien ratkaisuprosenttien jakaumat.

$\rho_{koulutus}=.28$).

3.3 Koulutuksen ja iän yhteisvaikutus politiikatietämukseen

Edellä alaluvuissa 3.1 ja 3.2 suoritettu tarkastelu osoitti, että sekä vastaajien koulutustasolla että iällä oli yhteys heidän politiikatietämyksensä tasoon. Tämän perusteella on mahdollista, että koulutuksella ja iällä olisi myös yhteisvaikutus vastaajien politiikatietämukseen. Mikäli näin olisi, saman koulutustason omaavien vastaajien ikäkohorttien tulisi politiikatietämyksen osalta poiketa toisistaan tilastollisesti merkitsevällä tasolla. Tämän yhteisvaikutuksen arvioimiseksi tarkastellaan seuraavassa tietämyskvartiilien sisäistä jakaumaa suhteessa vastaajien koulutustasoon ja ikäryhmään (Taulukko 3.3).

Yhteisvaikutusta voidaan havainnollistaa seuraavalla esimerkillä: Oletetaan, että yliopistokoulutuksen havaitaan vaikuttavan positiivisesti vastaajien tietämukseen eli yliopistokoulutuksen omaavat vastaajat ovat yliedustettuina ylimmissä tietämyskvartiileissa. Jos tämän jälkeen yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien ryhmässä havaitaan eri ikäryhmien jakaumien poikkeavan merkittävästi toisistaan, voidaan vastaajan iällä katsoa olevan lisävaikutus hänen tietämyksensä tasoon.

Taulukossa 3.3 esitetyt sarakekohtaiset kvartiiliosuudet kertovat kunkin ikä-ryhmä-koulutustaso-yhdistelmän omaavien vastaajien osuuden kaikista ko. tietämyskvartiiliin kuuluvista vastaajista. Siten esimerkiksi 31-45-vuotiaiden yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien osuus Q_2 -tietämyskvartiilin vastaajista on 3,0 % ja yli 60-vuotiaiden ammatillisen tutkinnon omaavien vastaajien osuus Q_3 -tietämyskvartiilin vastaajista on vastaavasti 16,3 %. Oikeanpuoleisimmassa sarakkeessa on ilmoitettu kyseisen ikäryhmä-koulutustaso-yhdistelmän otososuus.

Taulukon perusteella näyttäisi siltä, että selkein vaikutus vastaajan iällä olisi **ammatillisen tutkinnon** omaavien vastaajien ryhmässä. Ammatillisen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa yli 45-vuotiaiden ikäryhmä on aliedustettuna kahdessa alimmassa tietämyskvartiilissa ja vastaavasti yliedustettuna kahdessa ylimmässä tietämyskvartiilissa³. Yli 45-vuotiaiden ryhmän suhteellinen osuus kasvaa siirryttäessä kohti ylimpiä tietämyskvartiileja, kun taas 18-45-vuotiaiden ryhmässä - ja erityisen voimakkaasti ikäryhmässä 18-30-vuotiaat, jossa muutos alimman ja ylimmän

³Ainoa poikkeus tästä on yli 60-vuotiaiden ryhmän edustus ylimmässä tietämyskvartiilissa, jossa ryhmällä on erittäin lievä aliedustus (-0,3 %-yksikköä).

Taulukko 3.3: Koulutuksen ja ikäryhmän yhteys tietämystasoon (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n) ^{a)}
Ei ammattikoulutusta					
18-30-vuotiaat	12,5	6,3	5,0	5,1	7,5 (76)
31-45-vuotiaat	7,0	3,4	2,8	1,4	3,8 (39)
46-60-vuotiaat	7,7	10,1	6,4	7,5	7,8 (80)
Yli 60-vuotiaat	16,7	19,0	16,7	8,4	15,5 (158)
Ammatillinen tutkinto					
18-30-vuotiaat	16,0	5,9	1,4	0,5	6,4 (65)
31-45-vuotiaat	13,9	14,4	11,0	8,9	12,2 (124)
46-60-vuotiaat	11,9	10,1	12,4	13,6	12,0 (122)
Yli 60-vuotiaat	6,6	8,9	16,3	10,3	10,6 (108)
Ylempi opistoaste tai AMK					
18-30-vuotiaat	3,8	4,2	4,3	1,4	3,5 (36)
31-45-vuotiaat	0,4	5,5	3,9	4,2	3,3 (34)
46-60-vuotiaat	1,1	0,0	2,8	2,3	1,6 (16)
Yli 60-vuotiaat	0,0	0,4	1,4	1,4	0,8 (8)
Yliopistotutkinto					
18-30-vuotiaat	0,7	2,5	2,1	6,1	2,6 (27)
31-45-vuotiaat	1,1	3,0	5,3	10,8	4,7 (48)
46-60-vuotiaat	0,4	3,8	4,6	9,4	4,2 (43)
Yli 60-vuotiaat	0,4	2,1	3,6	8,9	3,4 (35)
Yhteensä	100	100	100	100	100 (1019)

^{a)} Kyseisen ikäryhmä-koulutustaso-yhdistelmän omaavien vastaajien osuus koko otoksesta. Esim. ko-ko otoksen vastaajista 15,5 % on yli 60-vuotiaita, ilman ammattikoulutusta olevia henkilöitä.

tietämyskvartiilin välillä on -15,5 %-yksikköä [!] - ikäryhmän aliedustus voimistuu siirryttäessä ylempiin tietämyskvartileihin. Siten voidaan tehdä se johtopäätös, että koulutustasolla ja iällä on yhteisvaikutus vastaajien tietämyksen tasoon etenkin ammatillisen tutkinnon suorittaneiden vastaajien kohdalla.

Vaikka muissa ryhmissä ei ainakaan taulukon 3.3 perusteella voida havaita selkeitä koulutuksen ja iän yhteisvaikutusta, asiasta voidaan saada varmuus hyödyntämällä tilastollisia menetelmiä.

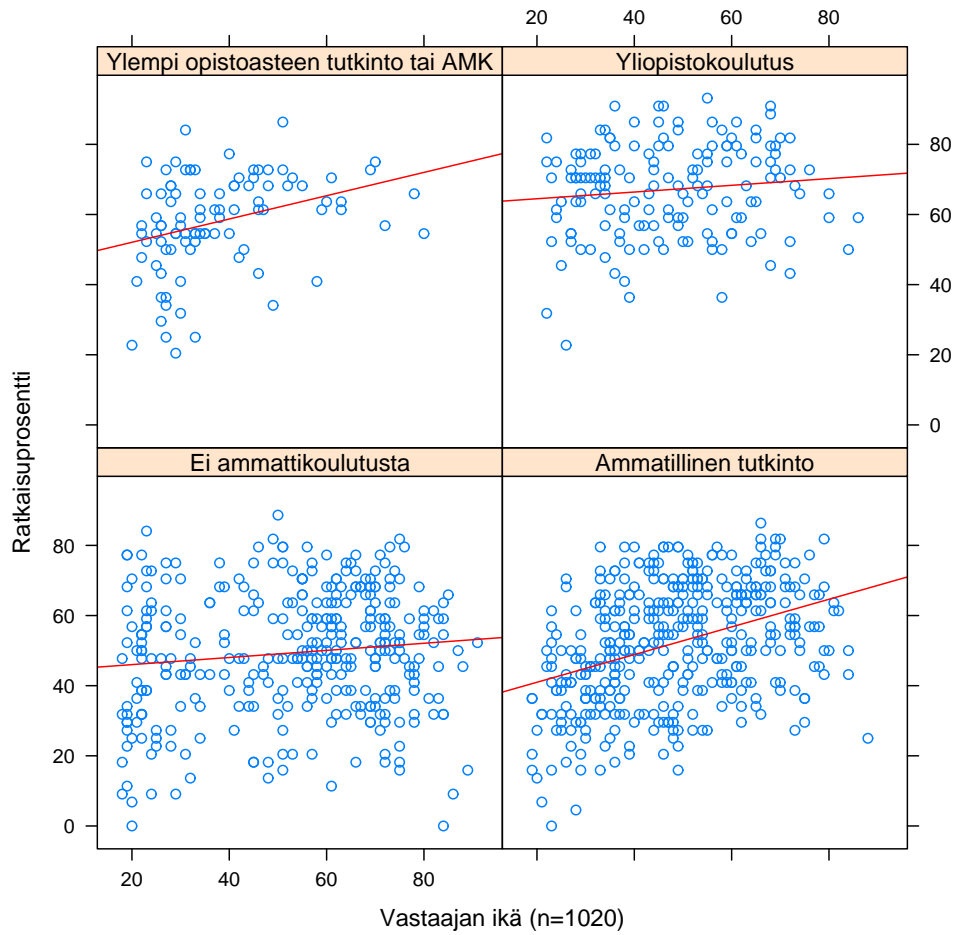
Kuvassa 3.2 on kuvattuna eri ikäisten vastaajien saavuttama oikeiden vastausten lukumäärä vastaajien koulutustaustan mukaan ryhmiteltynä. Kuviin on myös piirretty regressiosuorat, jotka auttavat hahmottamaan iän ja oikeiden vastausten välistä mahdollista lineaarista yhteyttä. Kuvan visuaalinen tarkastelu vahvistaa oletusta siitä, että juuri ammatillisen tutkinnon suorittaneiden ryhmässä ikä ja vastaajan tietämystaso (mitattuna oikeiden vastausten lukumäärällä) korreloivat positiivisesti: kuvan pistepilvessä voidaan havaita selkeä muoto, jonka läpi yläoikealle kulkeva regressiosuora leikkaa.

Sen sijaan sekä **vailla ammattikoulutusta olevien** että **yliopistotutkinnon omaavien** vastaajien ryhmässä kuva muistuttaa pikemminkin öistä tähtitaivasta vailla minkäänlaista systemaattista muotoa. Toki on syytä huomata yliopistokoulutettujen hajontakuvan sijoittuminen alueen yläreunaan, mikä indikoi keskimääräistä korkeampaa oikeiden vastausten määrää. Tämän alueen sisällä hajontakuva on täysin satunnainen. Siten vastaajan iällä ei näissä vastaajaryhmissä näyttäisi olevan merkittävää lisävaikutusta ⁴.

Hankalimmin tulkittavan ryhmän näyttäisivät muodostavan **ylemmän opistoasteen tai ammattikorkeakoulututkinnon omaavien** vastaajien ryhmä. Kuvassa 3.2 regressiosuora kulkee yläviistoon, mikä näyttäisi indikoivan yhteisvaikutuksen olemassaoloa. Samalla ryhmän vastaajat painottuvat muita ryhmiä enemmän nuorempiin ikäryhmiin, mikä saattaa lisätä yksittäisten, paremman tietämystason omaavien vanhempien vastaajien suhteettoman suurta vaikutusta regressiosuoraan.

Jotta suhteettoman suurten yksittäisvaikutusten aiheuttama virhetulkinnan riski saataisiin minimoitua, mallinnetaan vastaajien ratkaisuprosentin vaihtelua koulutustason, iän ja näiden yhteisvaikutuksen avulla ja sovitetaan malli ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistoon varianssianalyysiä hyödyntämällä, jonka tulokset on esitet-

⁴Tätä indikoi myös se, että yliopistokoulutettujen kohdalla regressiomalli ei ole tilastollisesti merkitsevä ja vailla ammatillista koulutusta olevien kohdalla regressiomalli on tilastollisesti melkein merkitsevä (ks. Kuva 3.2).

Regressiomallien p-arvot eri koulutusryhmille: *Ei ammattikoulutusta* ($p < .05$), *ammattillinen tutkinto* ($p < .001$), *ylempi opistoaste/AMK* ($p < .001$), *yliopistotutkinto* ($p = .16$).

Kuva 3.2: Poliittikatietämyksen yhteys vastaajan ikään ja koulutustasoon.

Taulukko 3.4: Poliittikatietämyksen yhteys vastaajan ikään ja koulutukseen (mitattu oikeiden vastausten lukumäärällä. Iän ja koulutustason yhteisvaikutus huomioitu. N=1019).

	Odotuskeskiarvo ^{a)}
Ilman ammattitutkintoa, alle 31-vuotiaat (vakio)	19,76 (0,78) ***
+31-45-vuotiaat	+0,65 (1,34) ^{b)}
+46-60-vuotiaat	+3,41 (1,09) ** ^{b)}
+Yli 60-vuotiaat	+2,52 (0,95) ** ^{b)}
Ammatillinen tutkinto (alle 31-vuotiaat)	-3,66 (1,15) ** ^{b)}
+31-45-vuotiaat	+5,83 (1,70) *** ^{c)}
+46-60-vuotiaat	+4,72 (1,51) ** ^{c)}
+Yli 60-vuotiaat	+7,29 (1,43) *** ^{c)}
Ylempi opistoaste tai AMK (alle 31-vuotiaat)	+2,76 (1,38) * ^{b)}
+31-45-vuotiaat	+3,74 (2,11) ^{c)}
+46-60-vuotiaat	+1,81 (2,32) ^{c)}
+Yli 60-vuotiaat	+3,58 (2,82) ^{c)}
Yliopistokoulutus (alle 31-vuotiaat)	+7,90 (1,52) *** ^{b)}
+31-45-vuotiaat	+1,17 (2,11) ^{c)}
+46-60-vuotiaat	-1,15 (1,99) ^{c)}
+Yli 60-vuotiaat	+0,33 (1,98) ^{c)}
F-arvot	
Koulutus	51,27***
Ikäryhmä	29,15***
Koulutus+ikäryhmä	3,42***
R ² (Adjusted R ²)	.21 (.20)***

Merkitsevyytasot (p-arvot): *** <.001, ** <.01, * <.05

^{a)}Laskettuna oikeiden vastausten lukumäärän perusteella (sulkeissa keskiarvo).

^{b)}Odotuskeskiarvon ero suhteessa **vakio-termillä** ilmaistuun odotuskeskiarvoon (sulkeissa ilmoitettu keskiarvo ilmoittaa keskiarvoerotuksen keskiarvoon).

^{c)}Odotuskeskiarvon ero suhteessa **saman koulutustason omaavien, 18-30-vuotiaiden vastaajien** ryhmän odotuskeskiarvoon (sulkeissa ilmoitettu keskiarvo ilmoittaa keskiarvoerotuksen keskiarvoon).

ty taulukossa 3.4. Tulosteessa vakiona on vailla ammattikoulutusta olevien, 18-30-vuotiaiden ryhmä, jolle laskettuun oikeiden vastausten odotuskeskiarvoon muiden ryhmien keskiarvoja verrataan. Esimerkkinä voidaan mainita ilman ammattikoulutusta olevien 46-60-vuotiaiden ikäryhmä, jonka odotuskeskiarvo poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi (+3,41 pistettä) vakion odotuskeskiarvosta. Toisin sanoen: ilman ammattitutkintoa olevien ryhmässä iällä näyttäisi olevan positiivinen vaikutus tietämyksen ennustettuun tasoon.⁵

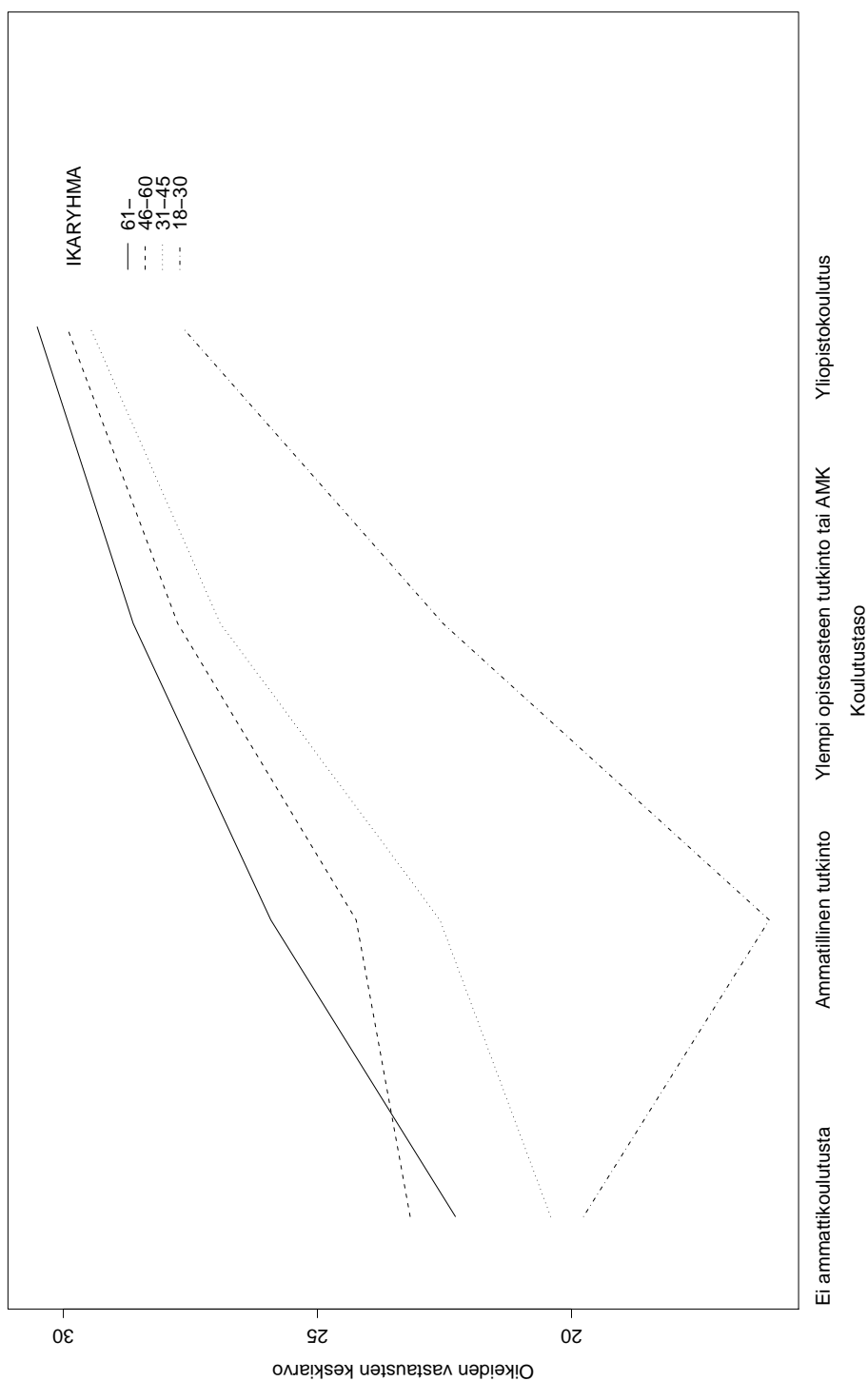
Kuva 3.3 pyrkii graafisesti havainnollistamaan ikäryhmän ja koulutustason yhteisvaikutusta vastaajien politiikkatietämyksen tasoon (tässä: oikeiden vastausten lukumäärään). Kuvan avulla voidaan hahmottaa sitä, miten eri ikäryhmien oikeiden vastausten keskiarvot muuttuvat suhteessa koulutustasoon. Siten koulutuksen ja iän yhteisvaikutusta indikoisi kuvassa se, että saman koulutustason sisällä eri ikäryhmien muutokset olisivat erisuuntaiset.

Jos aluksi tarkastellaan aiemmin tulkinallisesti ongelmallisena esille nostettua **ylemmän opistoasteen tai ammattikorkeakoulututkinnon omaavien** vastaajien ryhmää, niin taulukossa 3.4 esitettyjen tulosten valossa tehty oletus iän ja koulutuksen yhteisvaikutuksesta ei saa tukea. Havaittu tilastollisesti melkein merkitsevä ($p < .05$) ero kertoo ainostaan sen, että 18-30-vuotiaiden ikäryhmässä ylemmän opistoasteen tai ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden politiikkatietämyksen taso eroaa tilastollisesti melkein merkitsevästi ilman ammattikoulutusta olevien 18-30-vuotiaiden politiikkatietämyksen tasosta.

Taulukko 3.4 ja yhteisvaikutusta graafisesti havainnollistava kuva 3.2 osoittavat, että iän ja koulutustason yhteisvaikutus on tilastollisesti merkitsevä vain **ammattillisen tutkinnon** suorittaneiden kohdalla. Merkillepantavaa on ensinnäkin se, että 18-30-vuotiaiden ryhmässä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden tietämyksen taso on *matalampi* kuin kokonaan ilman ammatillista tutkintoa olevien, 18-30-vuotiaiden vastaajien. Tämä ikäryhmän muutos verrattuna ilman ammattitutkintoa olevien ryhmään poikkeaa myös suunnaltaan muiden ikäryhmien muutoksesta. Kaikissa muissa ikäryhmissä ammatillisen koulutuksen omaavat vastaajat omaavat paremman tietämyksen tason kuin samaan ikäryhmään kuuluvat, ilman ammatillista koulutusta olevat vastaajat.

Osittain tätä havaintoa selittänee se, että ilman ammattitutkintoa olevien 18-30-

⁵Koulutustason ja iän yhteisvaikutuksen odotuskeskiarvo on esitetty kunkin koulutustason kohdalla +-merkillä alkavilla riveillä. Näiden riviryhmien kohdalla on ilmoitettu odotuskeskiarvon *muutos* suhteessa saman koulutustason omaaviin, 18-30-vuotiaisiin vastaajiin.

Kuva 3.3: Iän ja koulutustason yhteisvaikutus politiikatietämykseen.

vuotiaiden vastaajien ryhmässä *vain ylioppilastutkinnon* omaavien vastaajien osuus on 19,1 %. Aiemmissa tutkimuksissa lukiolaisten tietämyksen on osoitettu olevan selkeästi korkeammalla tasolla kuin ammattikoulussa opiskelevien⁶, mikä havainto saa tukea myös nyt käsillä olevasta aineistosta: 18-30-vuotiaiden ikäryhmässä peruskoulutuksen tai ammatillisen tutkinnon omaavien vastaajien oikeiden vastausten ryhmäkeskiarvo on 15,8, kun vastaava ryhmäkeskiarvo ylioppilaiden ryhmässä on 24,0. Voidaan siis olettaa, että ryhmään ”ei ammattikoulutusta” kuuluvat ylioppilaat nostavat 18-30-vuotiaiden ikäryhmän ryhmäkeskiarvoa, mikä oletus saa vahvistuksen, kun lukiolaiset siirretään omaan ryhmäänsä⁷. Tämän seurauksena päädytään tulokseen, jota on pidettävä vähintäänkin yhtä merkittävänä: *18-30-vuotiaiden ikäryhmässä ammatillisen tutkinnon suorittaneiden politiikkatietämyksen taso ei eroa tilastollisesti merkitsevästi pelkän peruskoulutuksen omaavien politiikkatietämyksen tasosta.*

Taulukossa 3.4 esitettyjen tunnuslukujen perusteella on aiheellista nostaa esille muutama muukin havainto. Ensinnäkin on syytä kiinnittää huomiota mallin selityksasteeseen eli siihen, kuinka suuren osuuden oikeiden vastausten lukumäärän havaitusta vaihtelusta eri vastaajaryhmien välillä valitut selittäjät onnistuvat selittämään. Mallin selityksaste (*adjusted R²*, Taulukko 3.4) on .20 ($p < .001$) eli malli onnistuu tilastollisesti erittäin merkitsevällä tasolla selittämään 20 % havaitusta vaihtelusta. Tämä ei ole mitenkään korkea arvo, joskin yhteiskuntatieteellisessä kontekstissa sitä tulee pitää kohtuullisena⁸. Tärkeämpi seikka on se, että mallin matalaksi jäävä selityksaste osoittaa, etteivät koulutus ja ikä suinkaan ole riittäviä tekijöitä vastaajien politiikkatietämyksen selittämiseksi. Toisin sanoen: mallin matalahko selityksaste tukee aiemmin esitettyä näkemystä, jonka mukaan politiikkatietämyksen muodostumiseen vaikuttaa useita tekijöitä.

Toinen esille nostettava havainto liittyy yliopistokoulutuksen omaavien vastaajien ryhmään. Yliopistollisen koulutuksen omaavien osuus eri ikäryhmissä on seuraava: 18-30-vuotiaat: 13,24 %, 31-45-vuotiaat: 19,59 %, 46-60-vuotiaat: 16,48 %, ja yli 60-vuotiaat: 11,29 %. Siten voidaan nähdä, että yliopistollisen tutkinnon suorittaneiden

⁶Evidenssiä tästä on löydettävissä tämän tutkimushankkeen yhteydessä kerätystä lukio- ja ammatti-instituuttiaineistosta (LUKAMMINSTKYS20072008). Ks. myös Kimmo Elon ja Lauri Rapelin ko. kyselyn tuloksia käsitellyt aliokirjoitus (Turun Sanomat, 24.5.2008, s. 2).

⁷Ongelmaksi ylioppilastutkinnon suorittaneiden käsittelemisessä omana ryhmänään ikäryhmä- jaotellussa analyysissä muodostuu etenkin vanhemmissa ikäryhmissä havaintojen vähäinen määrä ($n < 10$). Tällöin yksittäisten havaintojen vaikutus korostuu suhteettomasti, millä on vääristävä vaikutus esimerkiksi yhteisvaikutusten tarkasteluun.

⁸Havaitun vaihtelun selittämisestä yhteiskuntatieteissä, ks. esim. Jokivuori ja Hietala, 2007, 46.

den osuus on kasvanut viimeisten vuosikymmenien aikana. Nuorimman ikäluokan kohdalla tulee huomioida koulutusjärjestelmässä tapahtunut muutos, jonka seurauksena aiemmin ylempään opistoasteen tutkintoihin valmistaneet oppilaitokset muuttuivat ammattikorkeakouluiksi, jotka siitä lähtien on laskettu korkeakoulutusta antaviksi oppilaitoksiksi. Jos tämä muutos huomioidaan nuorimman ikäluokan kohdalla, *korkeakoulutettujen* - siis joko yliopisto- tai ammattikorkeakoulutuksen omaavien vastaajien - osuus 18-30-vuotiaista on 30,9 %.⁹

Kokonaisuutena arvioiden korkeakoulutettujen osuus väestöstä on siis noussut, joskin nousu on tasaantunut viimeisen kymmenen-viidentoista vuoden aikana. Samaan aikaan korkeakoulutettujen politiikkatietämyksen tasossa ei näyttäisi tapahtuneen juurikaan muutosta. Koska iällä ei taulukon 3.4 perusteella näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevää vaikutusta ryhmän vastaajien politiikkatietämyksen tasoon - havaitut ikäryhmäkeskiarvojen erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä - voidaan tehdä se johtopäätös, ettei korkeakoulutettujen tietämyksen taso ole juurikaan muuttunut kuluneiden kolmen-neljänkymmenen vuoden aikana. Merkitsevä on se, että vastaava havainto on tehty mm. Yhdysvalloissa¹⁰, mille yhtenä selityksenä on esitetty yhteiskunnallisen opetuksen vaikuttavuuden laskua¹¹. Koska suomalaisista ei ole käytössä vertailuaineistoa pitkältä aikaväliltä, tämän selityksen pätevyyttä Suomen osalta ei voida luotettavasti arvioida.¹²

Viimeisenä havaintona on syytä nostaa esille se, ehkä hieman yllättävä havainto, ettei yliopistokoulutuksen sisällöllä - siis opiskelualan valinnalla - näyttäisi olevan vaikutusta vastaajien politiikkatietämyksen tasoon. Asiaa selvitettiin kysymällä yliopistokoulutuksen omaavilta vastaajilta lisätietona heidän opiskelualansa¹³. Opinnot sisältyivät perustunut lähtökohta oletus oli, että yhteiskunta-, oikeus-, humanistisia tai kasvatustieteitä lukeneet vastaajat olisivat omanneet muita aloja opiskel-

⁹Tästä korkeakoulutettujen 18-30-vuotiaiden ryhmästä kuitenkin 44,3 % on päätoimisia opiskelijoita. Siten korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuudeksi voidaan 18-30-vuotiaiden ryhmässä arvioida noin 20 %.

¹⁰Ks. tark. Delli Carpini ja Keeter, 1996, 199

¹¹Esim. Galston, 2001, 222

¹²Jotta koulutuksen vaikuttavuutta voitaisiin tulevaisuudessa luotettavasti arvioida, tulisi maamme etabloida vähintään 10-15-vuotinen seuranta tutkimus, jossa seurattaisiin yli 14-vuotiaiden politiikkatietämyksen kehitystä ja siihen vaikuttavia tekijöitä.

Toinen mahdollinen tapa arvioida opetuksen vaikuttavuutta olisi tarkastella peruskoulujen ja 2. asteen oppilaitosten yhteiskunnallisen opetuksen sisältöjä 1950-luvulta eteenpäin. Tätä kautta saattaisi olla mahdollista löytää yhteyksiä eri ikäryhmien tietämyksen ja heille tarjotun opetuksen sisältöjen välille.

¹³Vaihtoehtoina olivat: Humanistinen ala, oikeustiede, taloustiede, yhteiskuntatieteet, lääketiede, luonnontieteet, tekniset tieteet, kasvatustiede (ml. opettajankoulutus) ja muu.

leita vastaajia korkeamman tietämyksen tason, koska ko. opiskelualat ovat selkeämmin yhteydessä yhteiskuntaan. Tilastollinen analyysi kuitenkin osoitti, ettei opiskelualalla ollut tilastollisesti merkittävää vaikutusta vastaajan politiikkatietämykseen. Siten etenkin yliopistokoulutuksen sisällön vaikutus perustietämykseen politiikasta ja yhteiskunnasta näyttäisi jäävän varsin satunnaiseksi. Koska yliopistokoulutuksen omaavat vastaajat kuitenkin - kuten edellä on osoitettu - omaavat muita korkeamman tietämyksen tason, selitystä tälle on syytä etsiä muualta kuin yliopistokoulutuksen sisällöistä.

3.4 Politiikkatietämyksen yhteys vastaajien sosioekonomiseen asemaan

Aiemmissä tutkimuksissa koskien poliittisia osallistumista - erityisesti äänestysosallistumista - vastaajien sosioekonomisen aseman on havaittu vaikuttavan vastaajan osallistumiseen. Siten esimerkiksi paremmin toimeentulevien ja/tai paremmassa ammatillisessa asemassa olevien henkilöiden osallistuminen näyttäisi poikkeavan työttömien ja pienituloisten vastaavasta.¹⁴

Taulukossa 3.5 on esitetty vastaajien eri tietämyskvartiiliosuudet ammatillisen aseman ja tulojen perusteella luokiteltuna. Lisäksi taulukon oikeanpuoleisimmassa sarakkeessa on esitetty eri ammattiryhmän vastaajien otososuus. Näiden lukujen perusteella voidaan siis arvioida eri ammattiryhmiin kuuluvien vastaajien yli- tai aliedustavuutta eri tietämyskvartiileissa.

Taulukon tunnuslukujen perusteella **johtavassa asemassa olevat ja toimihenkilöt** näyttäisivät erottuvan omaksi ryhmäkseen, joka on aliedustettuna kahdessa alimmassa (Q_1 ja Q_2) tietämyskvartiilissa, otososuutensa mukaisesti edustettuna kolmannessa (Q_3) ja selvästi yliedustettuna ylimmässä tietämyskvartiilissa. Toisena ryhmänä erottuvat **työntekijät**, jotka ovat selvästi yliedustettuina alimmassa ja selvästi aliedustettuina ylimmässä tietämyskvartiilissa. Kolmas havainto liittyy **opiskelijoiden** ryhmään, jossa opiskelija-status ei näyttäisi olevan yhteydessä tietämyksen tasoon. Opiskelijoiden kvartiiliosuudet eroavat vain vähän heidän otososuudestaan. Neljäs havainto liittyy **työelämän ulkopuolella** olevaan osaan väestöstä, joka on selvästi aliedustettuna ylimmässä tietämyskvartiilissa.

¹⁴Ks. esim. Martikainen ja Wass, 2002.

Taulukko 3.5: Poliittikatietämyksen yhteys vastaajan ammattiasemaan ja tulotasoon (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

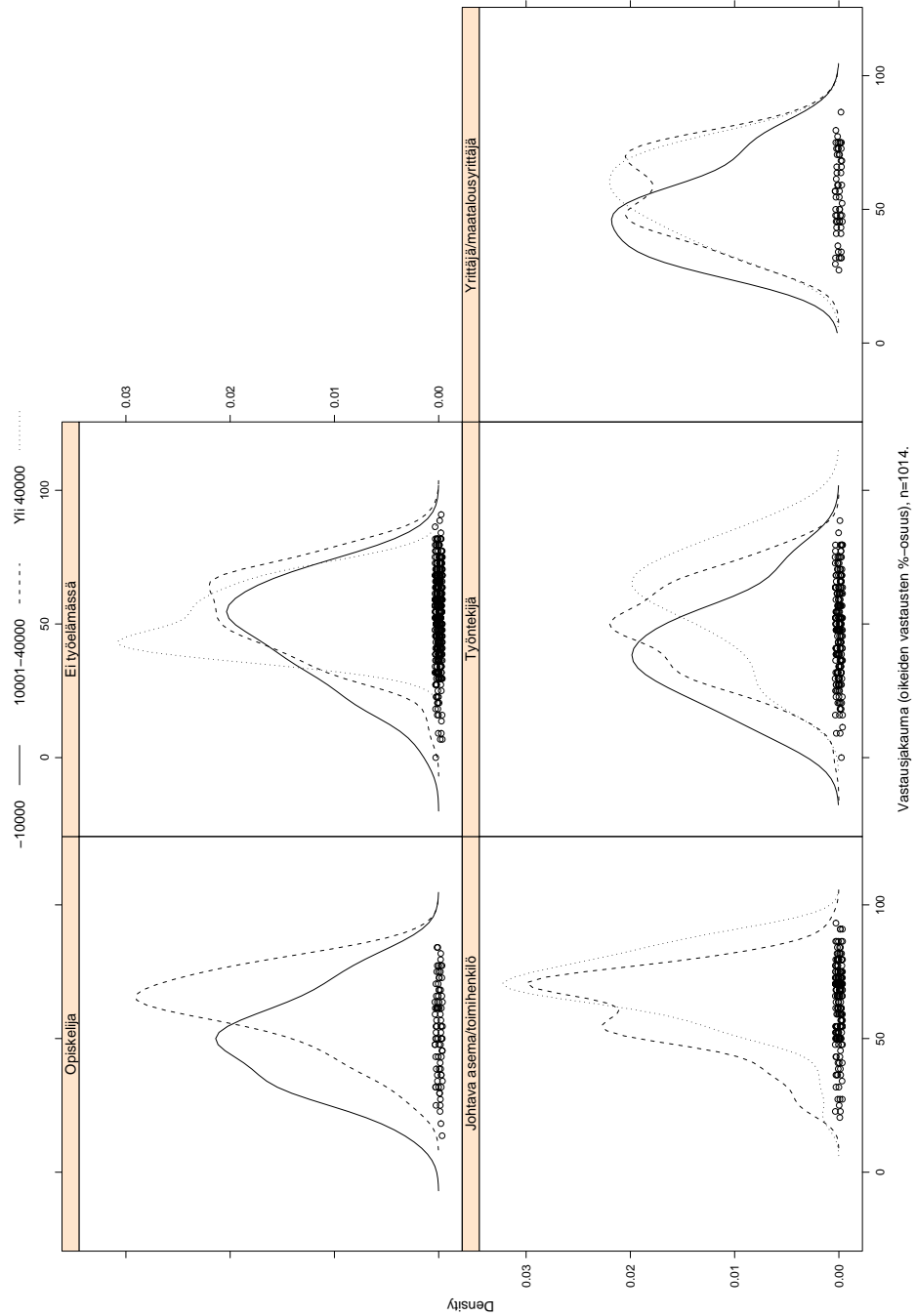
	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Ammattiasema					
Johtava asema	0,7	0,4	1,8	4,7	1,8 (18)
Ylempi toimihenkilö	1,7	7,6	11,0	20,1	9,5 (97)
Alempi toimihenkilö	5,9	9,3	10,6	15,0	9,9 (101)
Työntekijä	31,7	23,6	18,1	11,7	21,9 (223)
Maatalousyrittäjä	0,35	0,84	1,42	0,93	0,9 (9)
Yrittäjä	5,23	5,49	3,55	6,54	5,1 (52)
Opiskelija	9,76	8,44	8,51	8,41	8,8 (90)
Ei työelämässä	44,60	44,30	45,04	32,71	42,2 (430)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (1020)
Vastaajan bruttotulot^{a)}					
-10 000 €	27,9	19,0	14,4	10,7	18,4 (176)
10 001-40 000 €	66,8	74,3	74,5	69,8	71,3 (682)
Yli 40 000 €	5,3	6,6	11,0	19,5	10,3 (98)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (956)

a) Vastaajan bruttotulot on laskettu kertomalla ilmoitetut talouden bruttovuositulot vastaajan siviilisäädyn mukaan lasketulla painotetulla kertoimella. Kerroin ryhmille naimaton, eronnut tai leski on 1,0 ja muille ryhmille (=parisuhteessa elävät) 0,5. Näin saadut vastaajan laskennalliset henkilökohtaiset bruttovuositulot on ryhmitelty kolmeen tuloluokkaan.

Jos asiaa tarkastellaan vastaajien siviilisäätypainotetun, henkilökohtaisen bruttovuositulon perusteella, **alimpaan tuloluokkaan** (enintään 10 000 €) kuuluvat vastaajat ovat vahvasti yliedustettuina alimmassa tietämyskvartiilissa ja melko vahvasti aliedustettuina ylimmässä tietämyskvartiilissa (Taulukko 3.5). **Ylimpään tuloluokkaan** (yli 40 000 €) kuuluvien vastaajien kohdalla tilanne on päinvastainen: ylimpään tuloluokkaan kuuluvat vastaajat ovat aliedustettuina alimmassa tietämyskvartiilissa ja yliedustettuina ylimmässä tietämyskvartiilissa. Sen sijaan **keskimmäiseen tuloluokkaan** (10 001-40 000 €) kuuluvien vastaajien kohdalla tulotasolla ei näyttäisi olevan merkittävää vaikutusta vastaajien tietämyskvartiilijakaumaan.

Kuvassa 3.4 on esitetty vastaajien siviilisäätypainotetun, henkilökohtaisen bruttovuositulon ja ammattiaseman yhteisvaikutus vastaajien tietämys-tasoon. Jokainen osakuvaaja esittää otsikon mukaiseen ammattiryhmään kuuluvien vastaajien vastausjakaumat tuloluokittain eriteltyinä.¹⁵ Kuvan jakaumien sijoittumisen perusteel-

¹⁵ Kuten kuvasta 3.4 voidaan havaita, ammattiryhmän **johtava asema/toimihenkilö** osalta puuttuu tuloryhmän enintään 10 000 € jakaumakäyrä. Vastaavasti ammattiryhmän opiskelijat osalta puuttuu tuloryhmän yli 40 000 € jakaumakäyrä. Nämä ryhmät on poistettu analyysiin valitusta datasta, koska

Kuva 3.4: Tietämystaso (oikeiden vastausten %-osuus) vastaajan ammattiaseman ja tulotason mukaan eriteltynä.

Taulukko 3.6: Vastaajan tietämystason yhteys ammattiasemaan ja tulotasoon (N=956).

	Odotuskeskiarvo:
Johtava asema/toimihenkilö (vakio)	28.59 (2.04) ^{***}
+10 001-40 000 €	-1.87 (2.12) ^{a)}
+ Yli 40 000 €	+1.77 (1.82) ^{a)}
Työntekijä (-10 000 €)	-11.36 (2.55) ^{***a)}
+10 001-40 000 €	+6.04 (2.67) ^{*b)}
+ Yli 40 000 €	+6.76 (3.08) ^{*b)}
Yrittäjä/maatalousyrittäjä (-10 000 €)	-7.26 (3.52) ^{*a)}
+10 001-40 000 €	+5.38 (3.73) ^{b)}
+ Yli 40 000 €	+1.56 (4.45) ^{b)}
Opiskelija (10 000 €)	-6.93 (2.25) ^{***a)}
+10 001-40 000 €	+7.39 (2.70) ^{***b)}
Ei työelämässä (-10 000 €)	-7.47 (1.9) ^{***a)}
+10 001-40 000 €	+4.88 (2.03) ^{*b)}
F-arvot	
Ammattiasema	23,27 ^{***}
Tulotaso	19,27 ^{***}
Ammattiasema+tulotaso	1,65
R² (Adjusted R²)	.13 (.12) ^{***}

Merkitsevyystasot (p-arvot): *** <.001, ** <.01, * <.05

^{a)} Odotuskeskiarvon ero suhteessa **vakio-termillä** ilmaistuun odotuskeskiarvoon (sulkeissa ilmoitettu keskivirhe ilmoittaa keskiarvoerotuksen keskivirheen).

^{b)} Odotuskeskiarvon ero suhteessa **saman ammattiaseman omaavien, enintään 10 000 € henkilökohtaiset bruttovuositulot omaavien vastaajien** ryhmän odotuskeskiarvoon (sulkeissa ilmoitettu keskivirhe ilmoittaa keskiarvoerotuksen keskivirheen).

la arvioituna tulotasolla näyttäisi olevan vaikutusta ainakin opiskelijoiden ja työntekijöiden ryhmissä eli näissä ryhmissä vastaajien tulotasolla olisi lisävaikutus heidän tietämyksensä tasoon.

Jotta varmistuttaisiin todellisista yhteisvaikutuksista ja siten minimoitaisiin virhetulkintojen riski, mallinnetaan vastaajien vastauspisteiden vaihtelua ammattiaseman, tulotason ja näiden yhteisvaikutuksen avulla ja sovitetään malli ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineistoon varianssianalyysiä hyödyntämällä, jonka tulokset on esitetty taulukossa 3.6. Mallin sovittamista varten kolme ylintä ammattiryhmää - johtavassa asemassa olevat ja ylemmät/alemmat toimihenkilöt - niputettiin yhdek-

ko. ryhmien pieni koko (n<5) johti tilastollisesti merkitseviin vääristymiin aineistossa, kun yksittäisten havaintojen poikkeavuus sai suhteettoman suuren merkityksen.

si ryhmäksi. Tämä siksi, että näiden ryhmien välillä ei havaittu tietämyksessä tilastollisesti merkitsevää eroa. Samoin kuin aiemmin taulukossa 3.4, myös taulukossa 3.6 odotuskeskiarvot ilmoittavat muutoksen suhteessa vakion odotuskeskiarvoon ja sulkeissa ilmoitettu keskivirhe kertoo vakion kohdalla odotuskeskiarvon keskivirheen, muiden muuttujien kohdalla muuttujan ja vakion odotuskeskiarvojen välisen erotuksen keskivirheen.

Tunnuslukujen perusteella voidaan päätellä, että verrattuna ylimmän ammattiryhmän (vakio) politiikkatietämyksen tasoon, **työntekijöiden** ryhmään kuuluvien vastaajien politiikkatietämyksen taso on keskimäärin seitsemän pistettä heikompi. Tämä ero on myös tilastollisesti erittäin merkitsevä. Tilastollisesti melkein merkitsevästi ylimmän ammattiryhmän politiikkatietämyksen tasosta alaspäin poikkeavat myös analyysiä varten yhdeksi ryhmäksi niputetut **yrittäjät ja maatalousyrittäjät**¹⁶ sekä **opiskelijat ja työelämän ulkopuolella** olevat vastaajat, joiden molempien ryhmien kohdalla ero vakio-ryhmään oli tilastollisesti merkitsevällä tasolla. Siten sovitettu malli vahvistaa aiemmin tehdyn havainnon ammattiaseman yhteydestä vastaajien tietämyksen tasoon.

Jos tarkastellaan tulotason mahdollista lisävaikutusta, voidaan tulotason nousulla havaita olevan tilastollisesti merkitsevä vaikutus **työntekijöiden, opiskelijoiden ja työelämän ulkopuolella olevien** vastaajien kohdalla. Kaikissa näissä ryhmissä tulotason kohoaminen näyttäisi vaikuttavan positiivisesti vastaajien politiikkatietämyksen tasoon. Sen sijaan **johtavassa asemassa olevien ja toimihenkilöiden** kohdalla tulotason nousulla ei voida havaita olevan tilastollisesti merkitsevää lisävaikutusta tietämyksen tasoon. Yhteisvaikutuksen F-arvo (Taulukko 3.6), joka koko mallin tasolla ei ole tilastollisesti merkitsevä tarkoittaa, että havaittu tulotason positiivinen vaikutus ei ole tilastollisesti merkitsevästi erilaista eri vastaajaryhmillä.

Tässäkin yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota mallin melko matalaan selityssasteeseen. Malli pystyy tilastollisesti erittäin merkittävällä tasolla selittämään vain 15 % havaitusta tietämyksen vaihtelusta (*adjusted R*²=.15, Taulukko 3.6). Tämä viittaa vahvasti siihen, että vaikka vastaajan ammattiaseman, tulotason ja politiikkatietämyksen välille voidaankin mallintaa tilastollisesti merkittävä yhteys, tämän yhteyden kokonaisvaikutus jää melko vaatimattomalle tasolle. Toisin sanoen: tulotaso ja ammatillinen asema eivät ainakaan nyt käytettävissä olevan aineiston valossa näyttäisi olevan kovinkaan luotettavia selittäjiä vastaajien politiikkatietämyksen tasolle.

¹⁶Niputuksen perusteena oli sekä ryhmien ammatillisen statuksen samankaltaisuus että maatalousyrittäjät-ryhmän pieni koko (n<10).

Tämä kriittinen havainto on tärkeä kahdestakin syystä. Ensimmäkin, havainto osoittaa, että esimerkiksi äänestyskäyttäytymisen taustalla havaittujen taustatekijöiden käyttämiseen henkilön politiikkatietämyksen tason arvioinnissa on syytä suhtautua erittäin kriittisesti ja varauksellisesti. Äänestämisaktiivisuuden kehitykseen vaikuttavat ainakin osittain eri tekijät kuin politiikkatietämyksen kehittymiseen. Ja toiseksi - jotta mielipiteet-tietämys-kompleksin rakenteesta saataisiin nykyistä tarkempi käsitys - tarvitaan jatkossa runsaasti lisätutkimusta juuri politiikkatietämyksen vaikutuksesta ja/tai yhteydestä poliittiseen mielipiteenmuodostukseen ja politiikkakäsitysten kehittymiseen. Ensimmäisiä askeleita tähän suuntaan tullaan ottamaan jo tässä tutkimuksessa (ks. erit. luku 4).

3.5 Yhteenveto

Tässä luvussa suoritettu tarkastelu politiikkatietämyksen yhteydestä vastaajien koulutukseen, ikään, ammattiasemaan ja tulotasoon voidaan yhteenvedonomaaisesti tiivistää seuraaviin havaintoihin:

- Vastaajien muodollisella koulutuksella näyttäisi olevan yhteys vastaajien politiikkatietämyksen tasoon siten, että korkeamman koulutuksen saaneiden vastaajien politiikkatietämys oli alemman koulutustason omaavien vastaajien politiikkatietämyksen tasoa korkeampi.
- Hieman yllättäen yliopistokoulutuksen saaneiden parissa opiskelualalla ei näyttäisi olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajien politiikkatietämyksen tasoon. Yliopistokoulutuksen sisällön vaikutus perustietämykseen politiikasta ja yhteiskunnasta näyttäisi jäävän yllättävän vähäiseksi.
- Positiivinen vaikutus politiikkatietämykseen näyttäisi olevan myös vastaajien iällä. Vanhempien ikäluokkien havaittiin omaavan nuorempia ikäluokkia korkeamman tietämyksen tason. Tosin on syytä muistaa, että nyt käsillä olevan poikkileikkausaineiston perusteella ei voida tehdä päätelmiä siitä, kohoako politiikkatietämyksen taso todellisuudessa iän myötä vai onko nuorten ja vanhempien ikäryhmien välillä havaitussa tietämystasoerossa kyse sukupolvi-ilmiöstä. Tämän analysoimiseksi tarvittaisiin välttämättä aikasarja-aineistoa vähintään kymmenen-viidentoista vuoden aikajaksolta.

- Koulutuksen ja iän yhteisvaikutuksesta saatiin viitteitä ainoastaan ammatillisen tutkinnon omaavien ryhmässä, jossa vastaajan iän kohoaminen vaikutti tilastollisesti merkitsevästi hänen tietämyksensä tasoon.
- Mitä tulee vastaajien ammattiasemaan, johtavassa asemassa tai toimihenkilöinä työskentelevät erottuivat selkeästi omaksi ryhmäkseen, jonka politiikkatietämyksen taso oli selvästi muita ammattiryhmiä korkeampi.
- Tulotason nousun ei havaittu säännönmukaisesti vaikuttavan vastaajien tietämyksen tasoa nostavasti. Ainoastaan työntekijöiden, opiskelijoiden ja työelämän ulkopuolella olevien ryhmissä tulotason nousulla oli tilastollisesti melkein merkitsevä vaikutus vastaajien tietämyksen tasoon.
- Kokonaisuutena ammattiasema ja tulotaso ovat sekä yksinään että yhdessä varsin heikkoja taustamuuttujia selittämään havaittuja tietämystason vaihteluita eri vastaajaryhmien välillä. Vaikka henkilön ammattiasemalla ja tulotasolla näyttäisi olevan yhteys hänen politiikkatietämyksensä tasoon, nämä taustamuuttujat tuskin sinänsä selittävät vastaajien tietämyksen tasoa. Oikeammansuuntainen tulkinta lienee se, että hyvän yleistietämyksen omaavat henkilöt valikoituvat hyviin ammattiasemiin, joissa myös ansiotaso on muita korkeampi. Valitettavana voidaan kuitenkin pitää sitä, että tämän seurauksena tapahtuva yhteiskunnallisen tietämyksen(kin) kumuloituminen hyväosaisille voi johtaa myös tiedollisen kuilun repeämiseen taloudellis-sosiaalisen kuilun rinnalle. Siten väestö ei eriydy hyvä-/parempiosaisiin ja huonompiosaisiin ainoastaan taloudellisesti, vaan myös tiedollisesti.

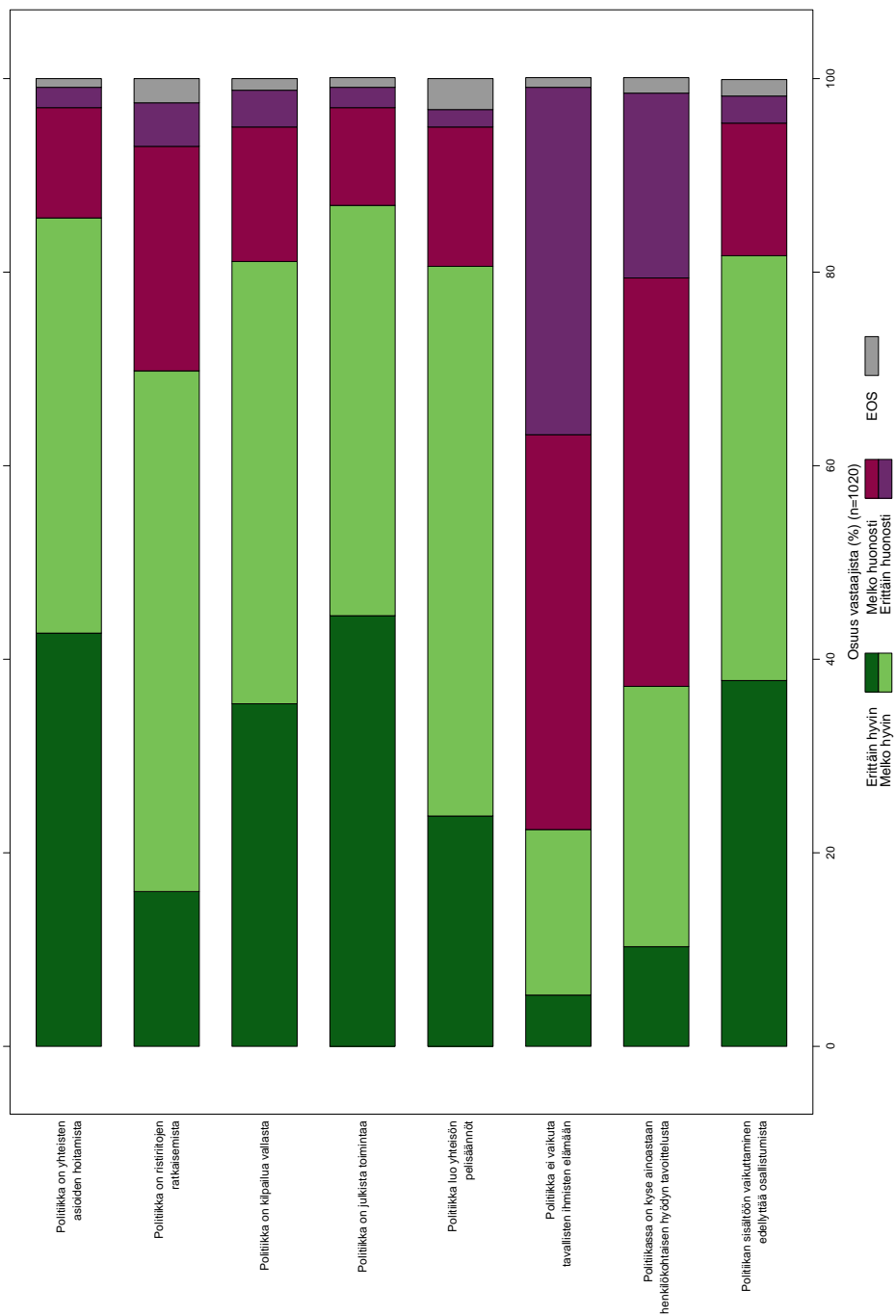
Luku 4

Kansalaiset ja politiikan hahmottaminen

Tässä luvussa esitellään kansalaisten käsityksiä politiikan perusasioista; mitä mieltä kansalaiset ovat demokratiasta, mitkä ovat puolueiden tärkeimmät tehtävät sekä mitä poliittisen vasemmiston ja oikeiston käsitteet heidän mielestään tarkoittavat. Luku poikkeaa teoksen pääteemasta, sillä tarkastelun kohteena faktatiedon sijaan ovat kansalaisten käsitykset poliittisen todellisuuden hahmottamiselle tärkeistä käsitteistä. Näkökulmana on kuitenkin edelleen politiikkatietämys. Pyrkimys on selvittää millä tavoin kansalaiset politiikkatietämyksen eri tasoilla - joita tässä teoksessa havainnollistetaan tietämyskvartiileilla - kokevat politiikan ja sen ilmiöt. Luvussa tarkastellaan siis kysymystä *näyttääkö politiikka erilaiselta eri tietämyskvartiileista käsin tarkasteltuna?*

4.1 Suomalaisien käsitykset politiikasta

Kuten aiemmin tässä teoksessa todettiin, kansalaisten itsearviot omasta politiikan ja yhteiskunnan tuntemuksestaan osuivat aika lailla oikeaan (ks. alaluku 2.2). Ylimpään tietämyskvartiiliin yltäneet eli ne, jotka todelliselta tietotasoltaan tuntevat politiikkaa varsin hyvin, arvioivat oman tietopohjansa korkeaksi ja heikommalla tietotasolla olevat vastaavasti matalammaksi. Mutta mitä on ”politiikka”, johon liittyvää tiedollista tasoa vastaajat mielissään arvioivat?

Kuva 4.1: Suomalaisien käsitykset politiikasta

Taulukko 4.1: Poliittikkakäsitykset tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	χ^2 -testin p-arvo ^{a)}
Politiikka on yhteisten asioiden hoitamista					.000
Sopii erittäin hyvin	28,7	38,0	53,9	53,5	
Sopii melko hyvin	52,7	42,2	36,2	41,8	
Sopii melko huonosti	16,1	16,0	8,2	4,7	
Sopii erittäin huonosti	2,5	3,8	1,8	-	
Politiikan sisältöön vaikuttaminen edellyttää osallistumista					.000
Sopii erittäin hyvin	32,2	31,1	39,7	53,1	
Sopii melko hyvin	47,6	48,9	45,4	35,2	
Sopii melko huonosti	16,1	15,7	12,8	10,8	
Sopii erittäin huonosti	4,0	4,3	2,1	0,9	
Politiikka ei vaikuta tavallisten ihmisten elämään					.000
Sopii erittäin hyvin	9,6	6,0	3,2	1,9	
Sopii melko hyvin	21,8	21,3	16,0	8,5	
Sopii melko huonosti	42,5	37,9	42,9	40,8	
Sopii erittäin huonosti	26,1	34,9	37,9	48,8	

^{a)} Testi kertoo, ovatko ryhmien väliset erot, tässä tapauksessa kvartiilien, tilastollisesti merkitseviä vai eivät.

Kuvassa 4.1 ja taulukossa 4.1 on esitetty kansalaisten poliittikkakäsityksiä selvittäneen kysymyksen vastausjakaumat¹. Taulukossa 4.1 on esitetty vain selkeimmät tietokvartiilien väliset erot poliittikkakäsityksissä. Suomalaisten käsitys politiikasta esitettyjen vastausvaihtoehtojen valossa näyttäytyy melko myönteisenä. Poliittikka nähdään yhteisenä toiminta-areenana, jossa kaikkia koskevista asioista päätetään. Kuva ei muutu dramaattisesti tarkasteltaessa kansalaisten poliittikkakäsityksiä eri tietämyskvartiileissa.

Valtaosalle suomalaisista politiikka on yhteisten asioiden hoitamista ja julkista toimintaa, jossa luodaan yhteisön pelisäännöt. Laskevasta äänestysosallistumisesta huolimatta suomalaiset uskovat, että politiikan sisältöön vaikuttaminen **edellyttää osallistumista**. Poliittikka on kansalaisten enemmistön mukaan myös **kilpailua vallasta**.

¹Kysymysteksti: "Poliittikka voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Miten hyvin alla luetellut väittämät sopivat omaan käsitykseenne politiikasta?" (Vastausvaihtoehdot: Sopii erittäin hyvin; sopii melko hyvin; sopii melko huonosti; sopii erittäin huonosti; en osaa sanoa)

Melko harvan politiikkakäsitys on negatiivinen. Alle neljälle kymmenestä politiikassa on kyse ainoastaan henkilökohtaisen hyödyn tavoittelusta. Vain harvojen mielestä politiikka ei vaikuta tavallisen ihmisen elämään.

Ylimmän kvartiilin vastaajat ovat useammin valinneet positiivisimman - ”sopii erittäin hyvin” - vaihtoehdon, mitä voidaan pitää osoituksena alemman kvartiilin vastaajiin verrattuna vahvemmista mielipiteistä. He ovat varsinkin alimpaan kvartiiliin verrattuna huomattavasti suuremmissa määrin sitä mieltä, että politiikkaan vaikuttaminen edellyttää osallistumista. On mielenkiintoista havaita, että sama käsitys sopii melko tai erittäin hyvin myös lähes 80 prosentille alimman kvartiiliin vastaajista.

Viimeinen havainto on mielenkiintoinen etenkin siksi, että alimman tietämuskvartiilin vastaajat eivät - kuten luvussa 5 osoitetaan - todellisuudessa osallistu vastaavalla aktiivisuudella. Selvin ero eri tietotasojen välillä voidaan havaita taulukon viimeisen väittämän kohdalla. Niiden vastaajien osuus, joiden mielestä politiikalla ei ole vaikutusta tavallisten ihmisten elämään, kasvaa siirryttäessä ylimmästä alinta tietämuskvartiilia kohti.

4.2 Suomalaisen käsitykset demokratiasta

Demokratian erottaa muista hallintajärjestelmistä erityisesti kilpailu poliittisesta valasta, päätöksenteko enemmistön tahtoa noudattaen sekä kansalle kuuluva oikeus valita valtaapitävät. Edustuksellisessa demokratiassa tämä tapahtuu poliittisten vaalien avulla.

Useimmat suomalaiset suhtautuvat myönteisesti käsitteeseen demokratia. Yli 80 prosenttia vastaajista valitsi tämän kysymyksen kohdalla vaihtoehdon ”erittäin myönteisesti” tai ”myönteisesti”.² Demokratiaan kielteisesti suhtautuvia suomalaisista on vajaat 2 prosenttia, mikä kertoo maamme äänestysikäisen väestön seisovan yksimielisesti demokraattisen hallintotavan takana.

tietämuskvartiilien välillä on kuitenkin tilastollisesti merkitseviä eroja suhtautumisessa demokratiaan (Taulukko 4.2). Demokratiaan **erittäin myönteisesti** suhtautuvien osuus tietämuskvartiileissa eroaa peräti 36 prosenttiyksikköä alimman ja ylimmän kvartiilin välillä. Alimpaan kvartiiliin kuuluvien suhtautuminen demokratiaan

²Tulos on samansuuntainen Heikki Paloheimon (2006, 132-133) tekemän havainnon kanssa, jonka mukaan noin 90 prosenttia äänestysikäisistä pitää demokratiaa parhaana hallitusmuotona. Heikko politiikkatietämys on Paloheimon mukaan demokratian arvostusta laskeva tekijä. Taulukossa 4.2 esitetyt luvut tukevat myös tätä havaintoa.

Taulukko 4.2: Suhtautuminen demokratiaan tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus (n)
Erittäin myönteisesti	17,4	33,3	40,8	53,3	35,1 (358)
Myönteisesti	44,6	46,4	48,9	43,5	46,0 (469)
Ei myönteisesti eikä kielteisesti	28,6	18,6	9,6	3,3	15,7 (160)
Kielteisesti	3,8	0,8	0,4	-	1,4 (14)
Erittäin kielteisesti	1,4	-	0,4	-	0,5 (5)
EOS	4,2	0,8	-	-	1,4 (14)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (1020)

ei toisin sanoen ole yhtä vahvalla pohjalla kuin ylimmän kvartiilin vastaajien keskuudessa.

Merkillepantavaa taulukossa 4.2 on myös se, että kielteisesti demokratiaan suhtautuvia vastaajia ei ole lainkaan ylimmässä tietämyskvartiiliissa. Kaikista vastaajista neutraalin - tai välinpitämättömän - vaihtoehdon ”ei myönteisesti eikä kielteisesti” valinnoita oli huomattavasti enemmän kuin negatiivisen vaihtoehdon valinnoita (15,7 % vs. 3,3 %). Huomionarvoista tässä yhteydessä on, että neutraalin vaihtoehdon valinnot vastaajat keskittyvät kahteen alimpaan tietämyskvartiiliin. Alimmas- ta kvartiilista neutraalin vaihtoehdon valinnoita oli lähes kolmannes. Kun tämä havainto yhdistetään aiemmin havaittuun poliittikiinnostuksen ja vastaajan tietämyskvartiilin väliseen suhteeseen (ks. Taulukko 1.1), voidaan havainnon katsoa indikoivan alimman tietämyskvartiilin vastaajien muiden tietämyskvartiilien vastaajia suurempaa välinpitämättömyyttä politiikkaa kohtaan.

Edellä kuvatus valossa kiinnostava kysymys onkin, voisiko vastaajien suhtautuminen demokratiaan olla yhteydessä heidän ymmärrykseensä siitä, mitä demokratia hallintojärjestelmänä tarkoittaa. Toisin sanoen: Mitä suomalaiset ymmärtävät käsitteellä demokratia?³ Demokratiaan liittyvät asenteet ja mielipiteet ovat perinteisesti kyselytutkimuksissa kysytyjä aiheita, mutta harvoin tutkitaan niitä konkreettisia sisältöjä, joita vastaajat liittävät demokratia-käsitteeseen. Tämän selvittämiseksi ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyssä vastaajia pyydettiin valitsemaan vastausvaihtoehdoista ne, jotka he itse liittivät demokratia-käsitteeseen.

Useimmat vastaajat - peräti 78 prosenttia - liittivät demokratiaan **kansalaisten oikeuden osallistua** ja vaikuttaa **yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen**.

³Kysymysteksti: ”Minkä tai mitkä seuraavista ominaisuuksista liitätte käsitteeseen demokratia?” (Vastausvaihtoehdot, ks. Liite B)

seen. Mieliapiteenvapaus (70 %) ja miesten ja naisten välinen tasa-arvo (61 %) olivat myös valtaosan mielestä demokratiaan kuuluvia ominaisuuksia (Taulukko 4.3).

Jos sen sijaan tarkastellaan politiikan tutkimuksen demokratia-määritelmien ytimeen kuuluvia ominaisuuksia (vapaat vaalit, enemmistön tahdon toteutuminen ja puolueiden välinen vapaa kilpailu vallasta), nämä demokratian syvimpään ytimeen kuuluvat periaatteet ja käytännöt liitti demokratiaan yllättävän harva kansalainen. Enemmistö kansalaisista ei liittänyt demokratiaan vaihtoehtoja ”vapaat, yhtenäiset ja salaiset vaalit” (36,5 %), ”enemmistön tahdon toteutuminen” (45,1 %), ”poliittisen opposition toimintavapaus” (37,3 %) tai ”puolueiden välinen vapaa kilpailu vallasta” (32,2 %). Taulukossa 4.3 on esitetty prosentteissa kuinka suuri osuus kustakin kvartiilista liitti eri vaihtoehdot demokratiaan.

Huomattavimmat erot kvartiilien välillä ovat demokratian peruseriaatteita koskevien vaihtoehtojen kohdalla: ”oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamisen” oli valinnut alimmasta kvartiilista vain alle kolmannes, mutta osuus nousi seuraavissa kvartiileissa ollen ylimmässä peräti 79 %. Vastaavat luvut ”poliittisen opposition toimintavapauden” kohdalla ovat 11,8 % vs. 68,2 %. Sama ilmiö toistuu myös muiden demokratian peruseriaatteita kuvaavien vaihtoehtojen kohdalla.

Eri tietämyskvartiileihin kuuluvat vastaajat liittävät demokratiaan eri asioita, mutta myös eri määrän asioita: korkeamman politiikkatietämyksen vastaajat ovat valinneet selvästi useamman vaihtoehdon kuin matalammalla tietotasolla varustetut vastaajat. Se, että korkean tietämyksen vastaajat useammin kuin matalamman tietotason vastaajat ovat liittäneet demokratiaan esimerkiksi poliittisen opposition toimintavapauden tai oikeusvaltioperiaatteen saattaa hyvinkin johtua siitä, että he hallitsevat nämä käsitteet ja niiden yhteyden demokratiaan paremmin.

Erityisen mielenkiintoista on myös se, että eri tietämyskvartiilit eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi niiden vaihtoehtojen kohdalla, jotka eivät kuvaavat demokratiaa, vaan pikemminkin politiikan tuotoksia. Tämä tukee edellä esitettyä tulkintaa, jonka mukaan korkeammalla tietämyksellä varustettujen vastaajien demokratiakäsitykset eroavat matalamman tietämyksen vastaajien käsityksistä nimenomaan niiden demokratian ominaisuuksien osalta, jotka edellyttävät demokratian peruseriaatteiden ja toimintalogiikan ymmärtämistä. Demokratian periaatteisiin kuulumattomat vaihtoehdot tunnistettiin sellaisiksi varsinkin yleisesti kaikissa tietämyskvartiileissa.

Tähän liittyen mielenkiintoinen havainto kuitenkin on, että vastaajat - tietämys-

Taulukko 4.3: Demokratiaan liitetyt attribuutit tietämyskvartileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	χ^2 -testin p-arvo	Otosuus (n)
Kansalaisten oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen	62,0	75,1	84,8	93,5	.000	77,9 (795)
Vallankäyttäjien velvollisuus arvioida eri näkemyksiä tasapuolisesti	25,1	35,9	44,3	50,9	.000	38,3 (391)
Korkea verotusaste	8,7	5,1	6,0	4,7	.217	6,3 (64)
Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen	27,2	41,8	59,9	79,0	.000	50,5 (515)
Maksuton koulutus ja terveydenhoito	44,9	43,0	42,9	46,7	.817	44,3 (452)
Miesten ja naisten välinen tasa-arvo	53,3	57,0	66,0	66,8	.002	60,5 (617)
Puolueiden välinen vapaa kilpailu vallasta	16,0	32,9	33,3	51,4	.000	32,2 (328)
Kansalaisten mahdollisuus vaihtaa poliittiset vallanpitäjät	33,1	46,4	60,3	73,8	.000	52,3 (533)
Enemmistön tahdon toteutuminen	31,0	40,1	48,2	65,4	.000	45,1 (460)
Poliittisen opposition toimintavapaus	11,8	30,8	45,0	68,2	.000	37,3 (380)
Täystyöllisyyden tavoittelu	22,3	20,3	25,5	21,0	.485	22,5 (229)
Vapaat, yhtenäiset ja salaiset vaalit	15,0	29,1	44,3	63,1	.000	36,5 (372)
Tasainen tulonjako	18,8	21,9	20,2	22,4	.735	20,7 (211)
Mielipiteenvapaus	50,2	70,9	79,4	82,2	.000	69,8 (712)
En mitään edellä mainituista	7,0	2,1	0,7	-	.000	2,6 (27)

Taulukko 4.4: Demokratia-arvosanat eri vastaajaryhmissä.

	Keskiarvo	Keski-hajonta	χ^2 -testin p-arvo
Koko väestö	7,4	1,1	-
Sukupuoli			.001
Mies	7,5	1,9	
Nainen	7,3	1,1	
Ikäluokka			.001
18-30	7,6	1,1	
31-45	7,6	1,1	
46-60	7,2	1,3	
61-	7,2	1,1	
Koulutustaso			.000
Ei ammattikoulutusta	7,1	1,2	
Ammattitutkinto	7,3	1,1	
Ylempi opistoaste / AMK	7,8	1,1	
Yliopistotutkinto	7,9	1,0	
Poliittinen kiinnostuneisuus			.986
Erittäin kiinnostunut	7,3	1,1	
Jonkin verran kiinnostunut	7,4	1,2	
Vain vähän kiinnostunut	7,3	1,1	
En lainkaan kiinnostunut	7,4	1,1	
Tietämyskvartiili			.000
Q ₁	7,0	1,1	
Q ₂	7,2	1,1	
Q ₃	7,4	1,1	
Q ₄	7,9	1,0	

tasosta riippumatta - eivät näytä juurikaan pohtineen vaihtoehtojen keskinäisriippuvuutta. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii vaihtoehtopari ”Korkea verotusaste” ja ”Maksuton koulutus ja terveydenhuolto”, joista jälkimmäinen rahoitetaan *de facto* verovaroin. Siten matala verotusaste ja maksuton koulutus ja terveydenhuolto ovat saman kolikon kaksi puolta. Yhtenä selityksenä voidaan nähdä Suomessa vallitseva vahva konsensus liittyen hyvinvointivaltioon. Ihmiset näyttäisivät hahmottavan demokratiaa ainakin osittain pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin kautta.

Vastaajia pyydettiin lisäksi arvioimaan suomalaista demokratiaa edellisessä kysymyksessä demokratiaan liittämiensä ominaisuuksien perusteella ja antamaan arvionsa kouluarvosanan (4-10) muodossa (Taulukko 4.4). Suomalainen demokratia sai kansalta keskimäärin arvosanan 7,4. Kansan mielestä maamme demokratia toi-

mii siis aavistuksen tyydyttävää paremmin. Pieni keskihajonta - 1,1 - tarkoittaa, että suomalaiset ovat melko yksimielisiä arvioissaan.

Tarkastelun kohteena olevien ryhmien välillä voidaan kuitenkin havaita myös eroja. Koulutustasojen sekä tietämyskvartiilien väliset erot erottuvat muutoin yksimielisessä populaatiossa. Alemmilla koulutustasoilla sekä alemmissa tietämyskvartileissa olevat vastaajat ovat antaneet Suomen demokratialle vastinparejaan alhaisemman arvosanan. Yllätyksellisempiä havaintoja ovat nuorten ikäluokkien vanhempia ikäluokkia korkeammat arvosanat sekä se, että monissa muissa yhteyksissä tärkeällä poliittisella kiinnostuksella ei tässä yhteydessä ole tilastollista merkitsevyyttä.

4.3 Käsitteet puolueiden tehtävistä

Puolueet ovat yhteiskunnallisten järjestöjen erityisryhmä. Toisin kuin muut yhteiskuntaan vaikuttamaan pyrkivät kansalaisten organisaatiot, pyrkivät puolueet ainoina niistä poliittiseen valtaan. Puolueiden tavoitteena on pääsy muodollisen poliittisen päätöksenteon areenalle parlamenttien, hallituksen sekä kunnallistason päätöksentekuelinten kautta.

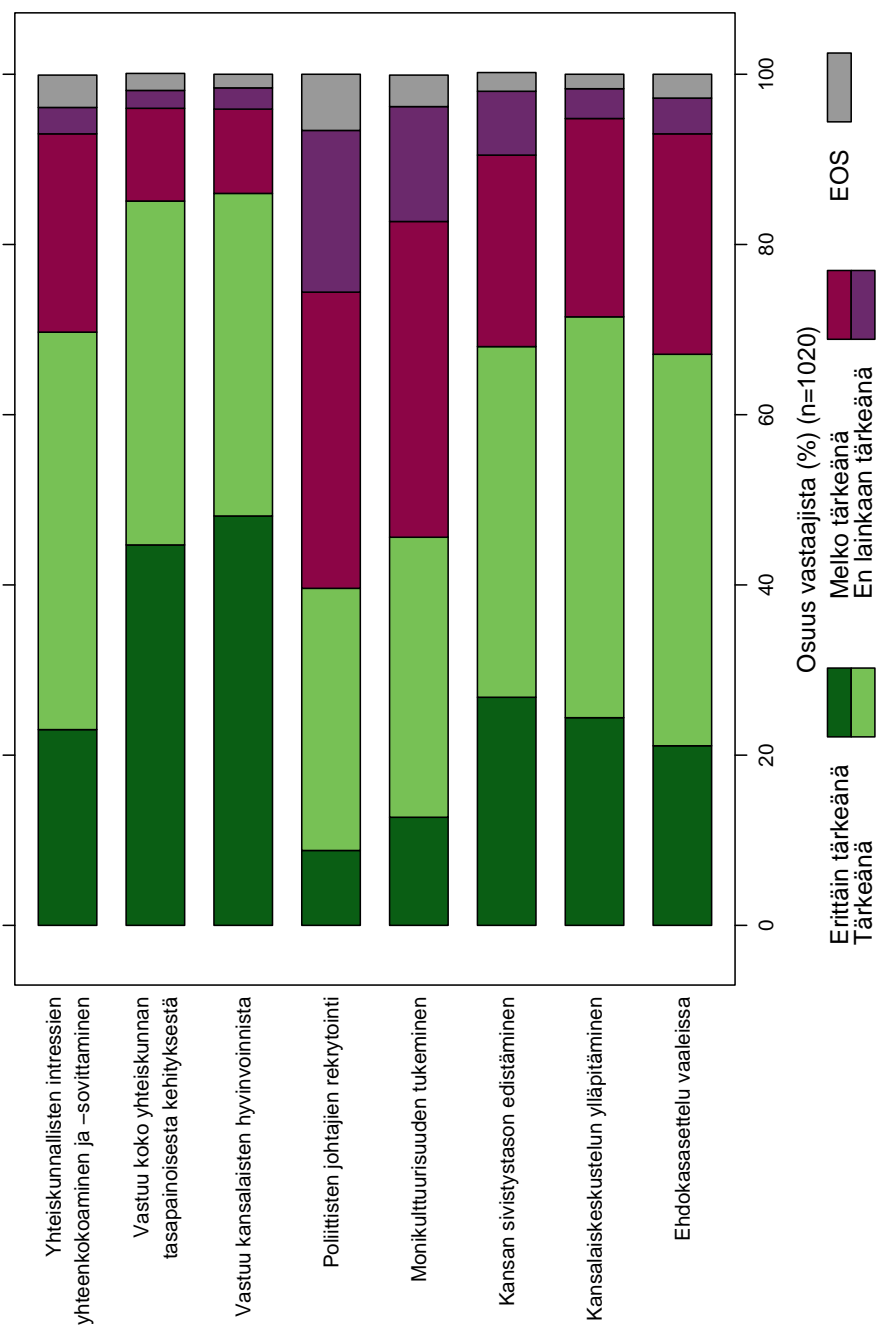
Teoriakirjallisuudessa on esitetty useita eri näkemyksiä puolueiden tehtävistä osana yhteiskuntaa ja sen poliittista päätöksentekoa.⁴ Yhtäältä puolueilla on oma tehtävänsä parlamentaaristen prosessien ylläpitäjinä; ne asettavat poliittisia päämääriä ja hankkivat riveihinsä poliittisia päättäjiä eli poliitikkoja. Niiden toiminta suhteessa kansalaiseen keskittyy yhteisten intressien yhteenkokoamiseen sekä näiden asioiden ajamiseen päätöksenteossa. Puoluetutkija V.O. Keyn mukaan on myös puolueiden tehtävä sivistää kansaa poliittisesti.⁵

Kansalaiset kohdistavat paljon odotuksia puolueisiin. Suomalaiset odottavat puolueiden kantavan vastuun **yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä** ja **kansalaisten hyvinvoinnista**. Peräti yhdeksälle kymmenestä nämä ovat tärkeitä tai erittäin tärkeitä puolueille kuuluvia tehtäviä (Kuva 4.2).⁶ Muita kansan selkeän enemmistön mielestä tärkeitä puolueiden tehtäviä olivat **kansalaiskeskustelun ylläpi-**

⁴Katsaus puoluetutkijoiden määritelmistä puolueiden tehtäviksi, ks. Mickelsson, 2007, 29-33.

⁵Mickelsson, 2007, 29. Ks. myös Paloheimo ja Raunio, 2008

⁶Kysymysteksti: ”Suomessa puolueet ovat olennaisia politiikan toimijoita. Miten tärkeänä pidätte puolueiden toimintaa seuraavilla osa-alueilla?”

Kuva 4.2: Suomalaisien käsitykset puolueiden tehtävistä.

täminen, eri yhteiskunnallisten intressien yhteensovittaminen, ehdokasasettelu vaaleissa sekä - puolue-teorian mukaisesti - **kansan sivistystason edistäminen**.

Perinteisistä puolueille kuuluvista tehtävistä poikkeavana vaihtoehtona mukaan otettu **monikulttuurisuuden tukeminen** ei sen sijaan kansalaisten mielestä kuulu puolueiden tärkeimpiin tehtäviin. Yllättävää kuitenkin on, että **poliittisten johtajien rekrytointi** erottuu vähiten kannatusta saaneena vaihtoehtona. Havainto on ristiriidassa aiemmin todetun kanssa siltä osin, että ehdokasasettelu vaaleissa oli vähintään tärkeä puolueiden tehtävä noin kolmelle neljästä vastaajasta. Puolueiden rooli poliitikkojen rekrytoijana - jota kautta ehdokasasettelu tapahtuu - ei siis hahmotu suurelle osalle suomalaisia.

Arvioidessaan puolueiden tehtäviä kansalaiset näyttäisivät painottavan sanaa ”vastuu”: odotus, että puolueet hoitavat ja huolehtivat. Tämä hieman kärjistetty arvio saattaa saada lisätukea siitä havainnosta, että laajempaa kansalaisten mukaan ottamista edellyttävät vaihtoehdot - **kansalaiskeskustelun ylläpitäminen** ja jossain määrin myös eri **yhteiskunnallisten intressien yhteenkokoaminen ja sovittaminen** - eivät suomalaisten mukaan ole yhtä tärkeitä puolueiden tehtäviä.

Uusien **poliitikkojen rekrytointi** ja **ehdokkaiden asettaminen vaaleissa** ovat esimerkkejä sellaisista puolueiden tehtävistä, joiden kautta puolueet pitävät edustuksellisen demokratian käynnissä. Puolueiden ainoa tehtävä ei ole edustaa erilaisia yhteiskuntaryhmiä ja julkituoda mielipiteitä vaan niillä on myös selkeä demokraattiseen prosessiin liittyvä funktionsa. Tietämyskvartiilien väliset erot käsityksissä puolueiden tehtävistä keskittyvätkin juuri näihin vaihtoehtoihin. Korkean politiikkatietämyksen omaavat vastaajat ovat arvioineet heikon tietämyksen omaavia vastaajia selvästi useammin nämä tehtävät tärkeiksi tai erittäin tärkeiksi. Erityisesti poliittisten johtajien rekrytoinnin kohdalla ylin kvartili erottuu tässä suhteessa muista.

Alimman tietämyskvartiilin vastaajista seitsemän kymmenestä on sitä mieltä, että kansan sivistystason edistäminen on vähintään tärkeä puolueiden tehtävä (Taulukko 4.5). Ylimmän tietämyskvartiilin vastaajista vastaavaan arvioon päätyy 57 %. Jos näitä lukuja tarkastellaan vastaajien politiikkatietämykseen liittyvän itsearvion valossa (Taulukko 2.2), näyttääkin siltä, että puolueisiin kohdistuvat odotukset kansan sivistystason edistämisen suhteen ovat yhteydessä paitsi mitattuun politiikkatietämyksen tasoon, myös omaan käsitykseen omasta tietotasosta.

Taulukko 4.5: Käsitukset puolueiden tehtävistä tietämyskvartileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Kansalaiskeskustelun ylläpitäminen					
Erittäin tärkeänä	19,9	20,3	29,1	29,0	24,4 (249)
Tärkeänä	43,6	53,2	47,5	44,4	47,1 (480)
Melko tärkeänä	28,2	23,2	19,9	21,5	23,3 (238)
En lainkaan tärkeänä	2,4	3,4	3,5	5,1	3,5 (36)
Poliittisten johtajien rekrytointi					
Erittäin tärkeänä	8,0	8,0	8,9	10,7	8,8 (90)
Tärkeänä	25,8	28,7	30,9	39,7	30,8 (314)
Melko tärkeänä	34,1	39,7	34,0	31,3	34,8 (355)
En lainkaan tärkeänä	17,8	18,6	22,3	16,8	19,0 (194)
Monikulttuurisuuden tukeminen					
Erittäin tärkeänä	13,6	10,5	14,2	12,1	12,7 (130)
Tärkeänä	29,3	32,9	34,8	35,5	32,9 (336)
Melko tärkeänä	33,8	42,6	35,5	37,4	37,1 (378)
En lainkaan tärkeänä	13,9	11,0	14,5	14,5	13,5 (138)
Yhteiskunnallisten intressien yhteenkokoaminen					
Erittäin tärkeänä	19,5	19,0	22,7	32,7	23,0 (235)
Tärkeänä	41,5	46,4	51,1	48,1	46,7 (476)
Melko tärkeänä	24,4	30,0	21,3	17,3	23,3 (238)
En lainkaan tärkeänä	4,9	2,5	3,2	1,4	3,1 (32)
Ehdokasasettelu vaaleissa					
Erittäin tärkeänä	11,1	19,8	24,5	31,3	21,1 (215)
Tärkeänä	45,3	46,8	48,2	43,0	46,0 (469)
Melko tärkeänä	30,0	28,3	22,0	22,9	25,9 (264)
En lainkaan tärkeänä	5,9	3,4	4,3	2,8	4,2 (43)

(Jatkuu seuraavalla sivulla...)

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus (n)
Vastuu kansalaisten hyvinvoinnista					
Erittäin tärkeänä	45,3	48,5	50,7	48,1	48,1 (491)
Tärkeänä	37,3	37,1	38,3	39,3	37,9 (387)
Melko tärkeänä	8,7	12,2	9,6	9,3	9,9 (101)
En lainkaan tärkeänä	3,1	2,1	1,4	3,3	2,5 (25)
Kansan sivistystason edistäminen					
Erittäin tärkeänä	26,1	27,0	27,7	26,2	26,8 (273)
Tärkeänä	44,3	41,4	45,4	31,3	41,2 (430)
Melko tärkeänä	17,8	24,1	20,6	29,4	22,5 (229)
En lainkaan tärkeänä	5,9	5,9	6,4	12,6	7,5 (76)
Vastuu koko yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä					
Erittäin tärkeänä	39,7	46,8	47,2	45,8	44,7 (456)
Tärkeänä	38,3	41,8	41,5	40,2	40,4 (412)
Melko tärkeänä	13,2	9,3	8,9	12,1	10,9 (111)
En lainkaan tärkeänä	2,4	1,7	2,1	1,9	2,1 (21)

4.4 Poliittinen vasemmisto ja oikeisto käsitteinä

Vasemmisto ja oikeisto -käsitteiden alkuperä juontuu Ranskan vallankumouksen tuloksena syntyneen lainsäädäntöelimen istumajärjestyksestä.⁷ Elokuussa 1789 lakiasäätävän kokouksen jakoi kysymys uuden perustuslain kohdasta, joka antaisi kuninkaalle veto-oikeuden lainsäädäntökysymyksissä.⁸ Kuninkaan veto-oikeuden kannattajat ryhmittivät kokouksen puheenjohtajasta katsoen oikealle puolelle, vastustajat vasemmalle puolelle. Syntyneen jakolinjan varsinainen syy oli suhtautuminen vanhaan järjestykseen, *ancien régimeen*, jota vasemmalle sijoittuneet vastustivat.⁹ Vasemmalla istuneet vastustivat vanhaa yhteiskuntajärjestystä ja halusivat muutosta. Pyrkimys vallitsevan järjestyksen säilyttämiseen vs. sen muuttamiseen, onkin ollut yksi vasemmiston ja oikeiston ideologisia perustoja ja keskinäistä suh-

⁷Goodsell, 1988, 296

⁸Laponce, 1981, 47

⁹Eley, 2002, 17

detta keskeisellä tavalla määrittänyt tekijä käsitteiden syntyhetkestä aina omaan aikaamme saakka. Laponcen mukaan termien synty ei ollutkaan sattumanvaraisen istumapaikan löytymisen tulos vaan symbolisoi myös yhteiskunnan hierarkian yläosassa tapahtunutta siirtymistä oikealle, so. konservatiivisten asenteiden vahvistumista yhteiskunnan yläluokassa¹⁰.

Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta on käytetty analyyttisenä apuvälineenä politiikan tutkimuksessa vuosikymmeniä. Vasemmisto-oikeisto-jakolinjaa on kuvattu myös poliittisten ideologioiden, kuten sosialismin, konservatismen ja fasismin yläpuolella vaikuttavaksi ulottuvuudeksi¹¹. Sitä ovat hyödyntäneet myös poliitikot välittäessään äänestäjille omia kantojaan. Yhden, kaikkien tuntemaan perusjaottelun käyttö yksinkertaistaa, mutta myös kärjistää monimutkaisen päivänpolitiikan muutoin ehkä hankalasti ymmärrettävät viestit ja asetelmat.¹² Poliittisen vasemmiston ja oikeiston käsitteiden ymmärtäminen auttaa hahmottamaan poliittisia tapahtumia, puheita ja tekoja; ne ovat poliittisen kielenkäytön apuvälineitä, joiden avulla tehtyä politiikkaa ja politiikan toimijoita voidaan helpommin ja yksinkertaisemmin arvioida¹³.

Vaikka vasemmisto-oikeisto-jakolinjaa hyödynnetään politiikan tutkimuksessa edelleen, on sen merkityksellisyys 1960-luvulta lähtien keskeisimpänä poliittisena riskitriitulottuvuutena myös kyseenalaistettu.¹⁴ Lähtökohdan kritiikille on muodostanut erityisesti Ronald Inglehartin henkilöitynyt yhteiskunnallisen modernisaation teoria. Inglehartin mukaan länsimaissa on siirrytty teollisesta yhteiskunnasta postmoderniin yhteiskuntaan, jota ilmentävät muut kuin perinteiset vasemmisto-oikeisto-käsitteet ja niihin liitetyt arvot¹⁵. Inglehartin argumentti on, että yhteiskuntaluokkakonfliktin sijaan postmodernin yhteiskunnan huolenaiheita ovat mm. elämänlaatu, kulttuuri sekä ympäristö, jotka ovat Inglehartin käsityksen mukaan postmodernien arvojen ilmentymiä¹⁶.

Vasemmisto-oikeisto-jaolla on ollut suuri merkitys Suomen puoluejärjestelmän muovautumiselle.¹⁷ Työn ja pääoman vastaikkainasettelu ei kuitenkaan ole ollut ainoa Suomen puoluejärjestelmää muokannut yhteiskunnallinen konflikti. Suomen puo-

¹⁰Laponce, 1981, 91-92

¹¹Inglehart ja Klingemann, 1976, 244

¹²Gabel ja Huber, 2000; Laver et al., 2003; Badescu ja Sum, 2005

¹³Esim. Wächter, 2004

¹⁴Kitschelt ja Hellemans, 1990, 210

¹⁵Norris, 2002

¹⁶Inglehart, 1997, 330

¹⁷Sundberg, 1996, 200

luejärjestelmä ei ole sijoitettavissa ainoastaan vasemmisto-oikeisto-janalle vaan kolmioon, jossa vasemmiston ja oikeiston lisäksi kolmannen kulman muodostaa keskusta-periferia-ristiriitaulottuvuutta heijastava maaseutuväestön kansoittama poliittinen keskusta¹⁸. Paloheimon mukaan vasemmisto-oikeisto-dikotomia olisi kuitenkin edelleen se ristiriitaulottuvuus, jolla on keskeinen puolueita toisistaan erottava merkitys.¹⁹

Aiemmin poliittista ideologiakenttää dominoineen vasemmisto-oikeisto-jaon rinnalle on syntynyt ulottuvuuksia, jotka eivät ole sovittavissa tähän perinteiseen dikotomiaan²⁰. Kaikkia nykyisiä puolueita ei enää voida hahmottaa työn ja pääoman välisen ristiriidan pohjalta²¹. Äänestäjien puoluevalintaa tutkinut Villiina Hellsten havaitsi kuitenkin ammattiryhmän olleen tärkein puoluevalintaan vaikuttanut sosiaalinen taustatekijä, mikä indikoi luokkaperusteisen äänestyskäyttäytymisen juurtuneen Suomessa jopa nuoriin ikäluokkiin²².

Tutkimuskirjallisuudessa oikeistoon liitetään vapaan markkinatalouden kannattaminen sekä yksilön vapauksia korostava ajattelu, kun taas vasemmistoon yhdistetään yhteisölliset arvot ja sosiaalinen sekä taloudellinen tasa-arvo²³. Anthony Downsin mukaan oikeiston ja vasemmiston välinen keskeinen ero on suhtautuminen valtion rooliin taloudessa; vasemmistossa kannatetaan valtion interventioita, oikeistossa niitä vastustetaan tai suhtaudutaan vähintäänkin kriittisesti²⁴. Jean Laponcen perusteelliseen tutkimukseen perustuvan näkemyksen mukaan vasemmistoa kuvaa sosiaaliseen tasa-arvoon rakentuvan yhteiskunnan kannattaminen, taloudellinen vähäosaisuus, epäuskonnollisuus sekä pyrkimys muutokseen, ts. pois *status quo* -tilanteesta²⁵. Oikeistolle kuuluvia piirteitä ovat hänen mukaansa hierarkkisen yhteiskunnan kannattaminen, taloudellinen hyväosaisuus, uskonnollisuus sekä pysyvyyden tavoittelu eli *status quon* säilyttäminen²⁶. Vasemmistolla siis tarkoitetaan pyrkimystä sellaiseen yhteiskunnalliseen muutokseen, joka johtaa poliittiseen, taloudelliseen sekä sosiaaliseen tasavertaisuuteen. Oikeistolla tarkoitetaan perinteisen, hierarkkisen yhteiskunnan kannattamista ja samalla tasavertaisuuspyrkimys-

¹⁸Sundberg, 1996, 200

¹⁹Paloheimo, 2008, 38

²⁰Hellsten, 2003, 62. Paloheimon mukaan maamme puoluejärjestelmästä on erotettavissa seitsemän eri ristiriitaulottuvuutta, joista yksi on vasemmisto vs. oikeisto (Paloheimo, 2008, 38).

²¹Hellsten, 2003, 62

²²Hellsten, 2003, 66

²³Bobbio, 1996; Greenberg ja Jonas, 2003

²⁴Downs, 1957; myös Alford, 1964

²⁵Laponce, 1981, 119

²⁶Laponce, 1981, 119

ten vastustamista.²⁷

4.5 Poliittisen vasemmiston ja oikeiston käsitteiden hahmotaminen

”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyssä selvitettiin, millä tavoin vastaajat tosiasiallisesti liittivät perinteisiä, tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä oikeiston ja vasemmiston attribuutteja tähän käsitepariin²⁸. Vastaajilla oli mahdollisuus liittää kukin vaihtoehto vasemmistoon, oikeistoon, molempiin tai ei kumpaankaan²⁹. Tutkimuskirjallisuuden perusteella poliittiseen vasemmistoon liitettävät vaihtoehdot olivat:

- sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu;
- työväenluokka;
- julkisen sektorin vahva rooli;
- tuloerojen kaventaminen; ja
- edistys ja yhteiskunnan uudistaminen.

Vastaavasti oikeistoon liitettävät vaihtoehdot olivat:

- porvarillisuus;
- markkinatalous;
- yksityisomistuksen vahvistaminen;
- konservatiivisuus;

²⁷Lipset et al., 1954, 1135

²⁸Kysymysteksti oli seuraava: ”Politiikassa puhutaan usein vasemmistosta ja oikeistosta. Mitä seuraavista asioista liitätte näihin käsitteisiin?” Vastaavan tyyppisestä kysymyksenasettelusta, ks. esim. Jääsaari ja Martikainen, 1991.

²⁹Jotkin vaihtoehtoista ovat sisällöltään jossain määrin arvolatautuneita (porvarillisuus, työväenluokka, omistava luokka). Kyseisten sanavalintojen tavoitteena oli mitata vastaajien kykyä liittää vasemmistoon ja oikeistoon tavallisimmin käytettävät avainsanat, ei niiden mahdollisesti aiheuttamia reaktioita. Voidaan olettaa, että tuttuun avainsanojen käyttö tässä yhteydessä helpotti vastaamista, mikä laajahkon tietotasoa mittaavan kyselyn yhteydessä oli perusteltua vastaajien rohkaisemiseksi eteenpäin.

- yksityisyrittäjät ja elinkeinoharjoittajat;
- globalisaatiomyönteisyys; ja
- omistava luokka.

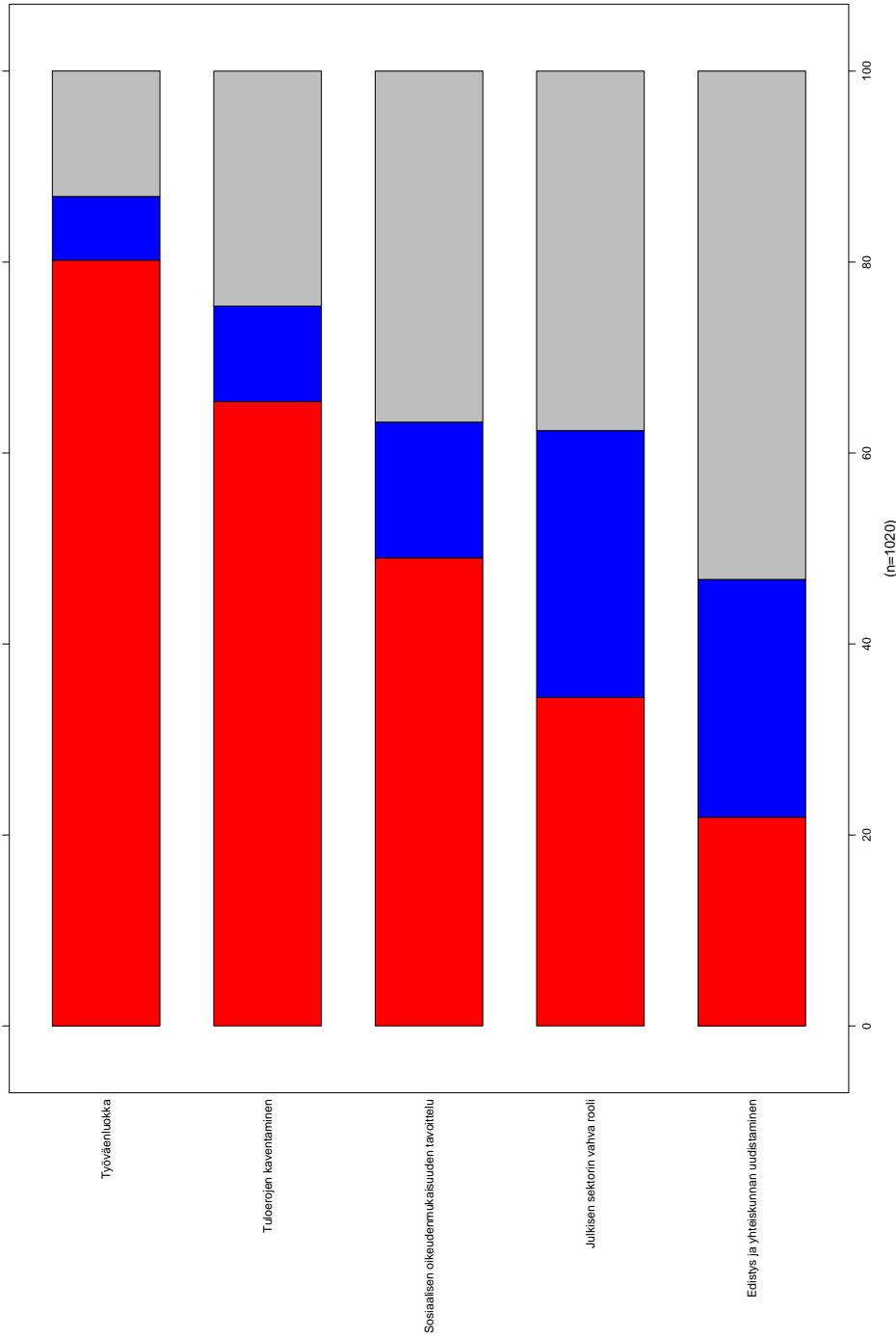
Useimmin vastaajat liittivät **vasemmistoon** vaihtoehdot ”työväenluokka” (80,2 %) sekä ”tuloerojen kaventaminen” (65,4 %) (Kuva 4.3). Vaihtoehdon ”sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu” yhdisti vasemmistoon 49 % vastaajista ja ”vahvan julkisen sektorin” 34,4 %. Vaihtoehdon ”edistys ja yhteiskunnan uudistaminen” kohdalla vastaukset ovat jakaantuneet verrattain tasaisesti kaikkien neljän vaihtoehdon välillä; 21,9 % liitti sen vasemmistoon, 24,9 % oikeistoon, 36,5 % molempiin ja 16,8 % ei osannut sanoa.

Tulokset kertovat poliittisen vasemmiston käsitteen kiinnittymisestä suomalaisten mielissä työväestöön sekä hyvinvointiyhteiskunta-ajattelun mukaiseen tuloja tasaavaan politiikkaan. Tätä yleiskuvaa tukee myös se, että puolet vastaajista liitti vasemmistoon myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelemisen. Yllättävää on kuitenkin, että vain noin kolmannes vastaajista katsoi vahvan julkisen sektorin kuuluvan vasemmistoon.

Julkisen sektorin keskeinen rooli on teoriakirjallisuudessa perinteisesti vahvasti vasemmistoon liitetty attribuutti. Suomessa julkisen sektorin koko ei historiallisesti kuitenkaan ole ollut vasemmisto-oikeisto-vastakkainasettelulle yhtä merkittävä kysymys kuin esimerkiksi työläisten ja porvariston välinen jakolinja. Koska on oletettavaa, että vastaajat ovat vastanneet kysymykseen lähinnä vasemmistolaiseen ja oikeistolaiseen politiikkaan liittämiensä ilmiöiden eivätkä politiikan teoriakirjallisuuden perusteella, ei julkisen sektorin roolia ole yleisesti myöskään ideologisesti liitetty vasemmistoon kovinkaan vahvasti. Tuloksen voidaan katsoa olevan yhteensopivan Paloheimon (2008, 28, 41) tekemän havainnon kanssa, jonka mukaan puolueet ovat lähentyneet toisiaan julkisen sektorin kokoon liittyvissä kannanotoissaan.

Selkein tutkimuksessa ilmennyt poikkema perinteisestä poliittisen vasemmiston käsitteestä on vastausjakauma vaihtoehdon ”edistys ja yhteiskunnan uudistaminen” kohdalla. Edistys ja uudistaminen ovat sekä poliittisen retoriikan että poliittisten tavoitteiden tasolla historiallisesti olleet vasemmiston terminologiaa, mutta nykyaikansalaisten mielissä ei tätä perinteistä yhteyttä kovinkaan laajalti tunnusteta.

Jos tarkastellaan **oikeistoon** liitettyjä vaihtoehtoja, useampi kuin kolme neljästä vastaajasta liitti oikeistoon vaihtoehdot ”porvarillisuus” (79,4 %), ”omistava luokka”

Kuva 4.3: Vasemmistoon liittyvät ominaisuudet

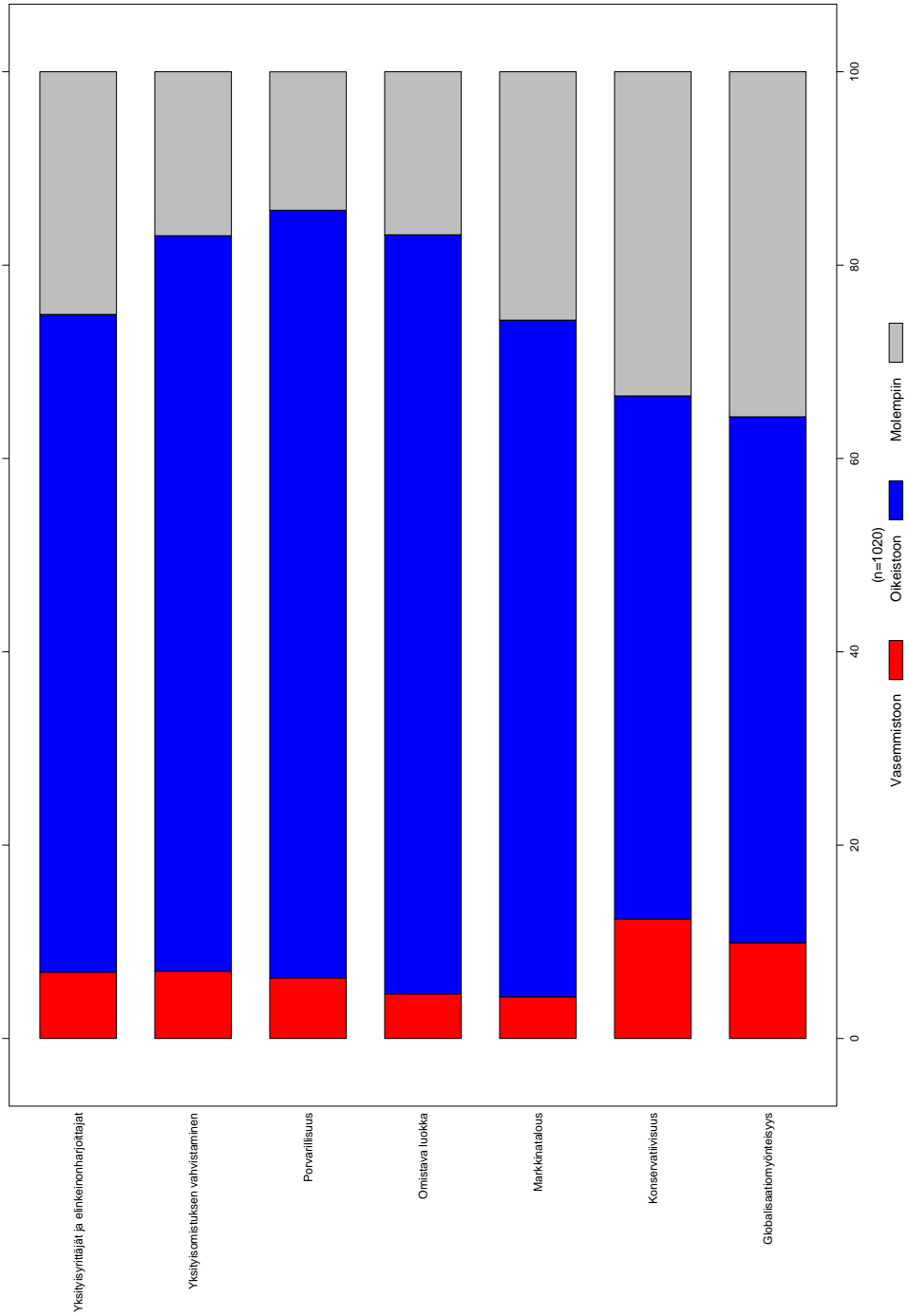
(78,5 %) sekä ”yksityisomistuksen vahvistaminen” (76,1 %) (Kuva 4.4). Enemmistö vastaajista yhdisti oikeistoon myös muut tutkimuskirjallisuuden perusteella oikeistolle kuuluvat vaihtoehdot; ”markkinatalous” (70 %), ”yksityisyrittäjät ja elinkeinonharjoittajat” (68 %) sekä ”globalisaatiomyönteisyys” (54,4 %).

Seuraavissa taulukoissa on esitelty vasemmisto- ja oikeistokäsitykset tietämyskvartiileittain (Taulukko 4.6 ja 4.7). Taulukkojen luvut ovat vastausvaihtoehtojen prosenttiosuuksia eri kvartiileissa.

Tietämyskvartiilien välillä eivät erot vasemmistokäsitysten osalta ole järin suuria, mutta yllättäviä. Korkeimman politiikkatietämyksen omaavat vastaajat ovat liittäneet muiden kvartiilien vastaajia harvemmin vasemmistoon vaihtoehdot työväenluokka, vahva julkinen sektori sekä tuloerojen kaventaminen (Taulukko 4.6). Ylin tietämyskvartiili ei erotu muista myöskään oikeistokäsitysten kohdalla. Osittain tilanne näyttää samanlaisena kuin vasemmistoon liittyvien ominaisuuksien yhteydessä; monen vaihtoehdon kohdalla alempien kvartiilien vastaajat ovat ylimpää useammin yhdistäneet perinteisesti oikeistoon liitettävät ominaisuudet odotetulla tavalla.

Ylimmän kvartiilin vastausprofilissa poikkeavaa on myös suuri ”ei osaa sanoa”-vastaajien osuus verrattuna saman kvartiilin vastausjakaumiin kyselyn muiden kysymysten kohdalla. Tästä ei pidä kritiikittömästi päätellä, etteivät ylimmän kvartiilin vastaajat erinomaisesta politiikkatietämyksestään huolimatta hallitsisi vasemmiston ja oikeiston käsitteitä. Päinvastainen selitys on vähintään yhtä todennäköinen: hyvä politiikkatietämys on saattanut saada vastaajat problematisoimaan teoriakirjallisuuteen pohjautuvat stereotyyppiset vastausvaihtoehdot. Joka tapauksessa on oletettavaa, että kaikki vastaajat ovat kysymykseen vastatessaan ainakin osittain perustaneet vastauksensa käsityksiinsä päivänpoliittisista ilmiöistä, poliitikkojen sekä puolueiden puheista ja teoista. Edellä esitettyjä vastausjakaumia tuleekin mitä suurimmassa määrin myös pitää indikaattoreina sille, millaisena suomalaiset näkevät vasemmistolaisen ja oikeistolaisen nykypolitiikan.

Edellä sanotun valossa edistysmielisyyden ja konservatismien kohdalla ilmennyt ”hämmennys” saattaa olla siis esimerkki poliitikkojen ja puolueiden epäselvien signaalien vaikutuksista kansalaisten ideologiakäsityksiin. Keskeinen vasemmistoa ja oikeistoa perinteisesti määrittänyt tekijä on suhtautuminen yhteiskunnallisen muutoksen toivottavuuteen. Vasemmisto- oikeisto-jako sai - kuten edellä todettiin - alkunsa tästä ristiriidasta. Pieni enemmistö suomalaisista liitti konservatiivisuuden oikeistoon, mutta historiallisesti vasemmistolle kuuluneen edistyksen ja yhteiskun-

Kuva 4.4: Oikeistoon liittyvät ominaisuudet

Taulukko 4.6: Vasemmistökäsitykset tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus
Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu					
Vasemmisto	47,4	48,9	50,0	50,0	49,0
Oikeisto	15,0	10,5	15,6	15,4	14,2
Molemmat	26,8	25,7	24,5	20,1	24,5
Ei osaa sanoa	10,8	14,8	9,9	14,5	12,3
Työväenluokka					
Vasemmisto	78,7	81,9	82,3	77,6	80,2
Oikeisto	6,6	5,5	6,0	8,9	6,7
Molemmat	5,6	6,3	3,9	5,6	5,3
Ei osaa sanoa	9,1	6,3	7,8	7,9	7,8
Vahva julkinen sektori					
Vasemmisto	35,9	36,7	33,7	30,8	34,4
Oikeisto	25,8	24,1	30,9	31,3	27,9
Molemmat	22,3	21,9	19,5	21,0	21,2
Ei osaa sanoa	16,0	17,3	16,0	16,8	16,5
Tuloerojen kaventaminen					
Vasemmisto	69,0	65,4	65,2	60,7	65,4
Oikeisto	7,3	9,3	10,3	14,0	10,0
Molemmat	11,8	13,9	12,1	13,6	12,7
Ei osaa sanoa	11,8	11,4	12,4	11,7	11,9
Edistys ja yhteiskunnan uudistaminen					
Vasemmisto	22,0	21,9	21,6	22,0	21,9
Oikeisto	19,2	24,9	28,7	27,6	24,9
Molemmat	39,4	39,2	33,7	33,2	36,5
Ei osaa sanoa	19,5	13,9	16,0	17,3	16,8

nallisen muutoksen vastaajat liittivät useammin joko oikeistoon tai molempiin kuin vasemmistoon. Ainoana - ja yllättävänä - poikkeuksena oli alin kvartiili, jonka vastaajista suurempi osa liitti vaihtoehdon vasemmistoon kuin oikeistoon. Kokonaisuutena arvioiden suomalaisten vasemmisto-oikeisto-käsitys onkin tämän ulottuvuuden osalta yllättävä: oikeisto on konservatiivinen, mutta myös edistysellinen ja muutoshakuinen. Tulos on todennäköisesti yhdistelmä ideologis-historiallisia stereotyyppioita sekä tulkintoja politiikan toimijoiden edesottamuksista. Suomalaisten mielissä on vahvimmin säilynyt työn ja pääoman vastakkainasetteluun pohjaava vasemmiston ja oikeiston jaottelu, mutta muilta osin perinteiset vanhoja ideologioita määrittävät ulottuvuudet eivät täysin vastaa kansalaisten nykykäsityksiä.

Taulukko 4.7: Oikeistokäsitykset tietämyskvartileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus
Porvarillisuus					
Vasemmisto	5,9	7,6	5,7	6,1	6,3
Oikeisto	78,4	78,9	80,5	79,9	79,4
Molemmat	5,2	5,5	5,3	4,2	5,1
Ei osaa sanoa	10,5	8,0	8,5	9,8	9,2
Markkinatalous					
Vasemmisto	2,4	5,5	5,3	4,2	4,3
Oikeisto	72,1	69,2	70,6	67,3	70,0
Molemmat	11,8	13,1	11	13,6	12,3
Ei osaa sanoa	13,6	12,2	13,1	15,0	13,4
Globalisaatiomyönteisyys					
Vasemmisto	7,3	12,2	12,1	7,9	9,9
Oikeisto	58,5	49,8	56,0	51,9	54,4
Molemmat	13,9	20,3	15,2	17,3	16,5
Ei osaa sanoa	20,2	17,7	16,7	22,9	19,2

(Jatkuu seuraavalla sivulla...)

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus
Yksityisomistuksen vahvistaminen					
Vasemmisto	3,5	7,6	7,1	10,7	7,0
Oikeisto	76,7	77,6	78,0	71,0	76,1
Molemmat	8,0	6,8	5,0	8,4	7,0
Ei osaa sanoa	11,8	8,0	9,9	9,8	10,0
Konservatiivisuus					
Vasemmisto	8,4	19,0	11,7	11,2	12,4
Oikeisto	52,6	51,5	55,3	57,5	54,1
Molemmat	17,4	13,9	14,2	11,7	14,5
Ei osaa sanoa	21,6	15,6	18,8	19,6	19,0
Yksityisyrittäjät/elinkeinon- harjoittajat					
Vasemmisto	6,6	5,1	7,1	8,9	6,9
Oikeisto	69,0	69,2	69,5	63,6	68,0
Molemmat	15,0	16,9	13,5	17,3	7,4
Ei osaa sanoa	9,4	8,9	9,9	10,3	9,6
Omistava luokka					
Vasemmisto	4,2	5,5	5,0	3,7	4,6
Oikeisto	77,7	79,7	78,7	78,0	78,5
Molemmat	7,7	5,5	7,8	8,4	7,4
Ei osaa sanoa	10,5	9,3	8,5	9,8	9,5

4.6 Vastaaajien itsearvio sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-akselille

Kysymys, jossa vastaajaa pyydetään arvioimaan omaa sijoittumistaan vasemmisto-oikeisto-skaalalle, on viimeisten 30 vuoden aikana vakiinnuttanut asemansa poliittisia mielipiteitä kartoittavissa kyselyissä niin meillä Suomessa kuin maailmallakin. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”:ssa on käytetty 11-pisteistä skaalaa (0 = vasemmisto, 10 = oikeisto), jota pidetään toimivimpana sijoittumisen mittarina³⁰.

Kuten kuva 4.5 havainnollistaa, on suomalainen äänestäjäkunta oman arvionsa mukaan jonkin verran suuntautunut poliittiseen oikeistoon. Koko kansan ideologinen

³⁰Kroh, 2007. Samaa mittaria on Suomessa käytetty myös ”Eduskuntavaalitutkimus 2003”:ssa.

Taulukko 4.8: Sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-akselille keskeisten taustamuuttajien mukaan.

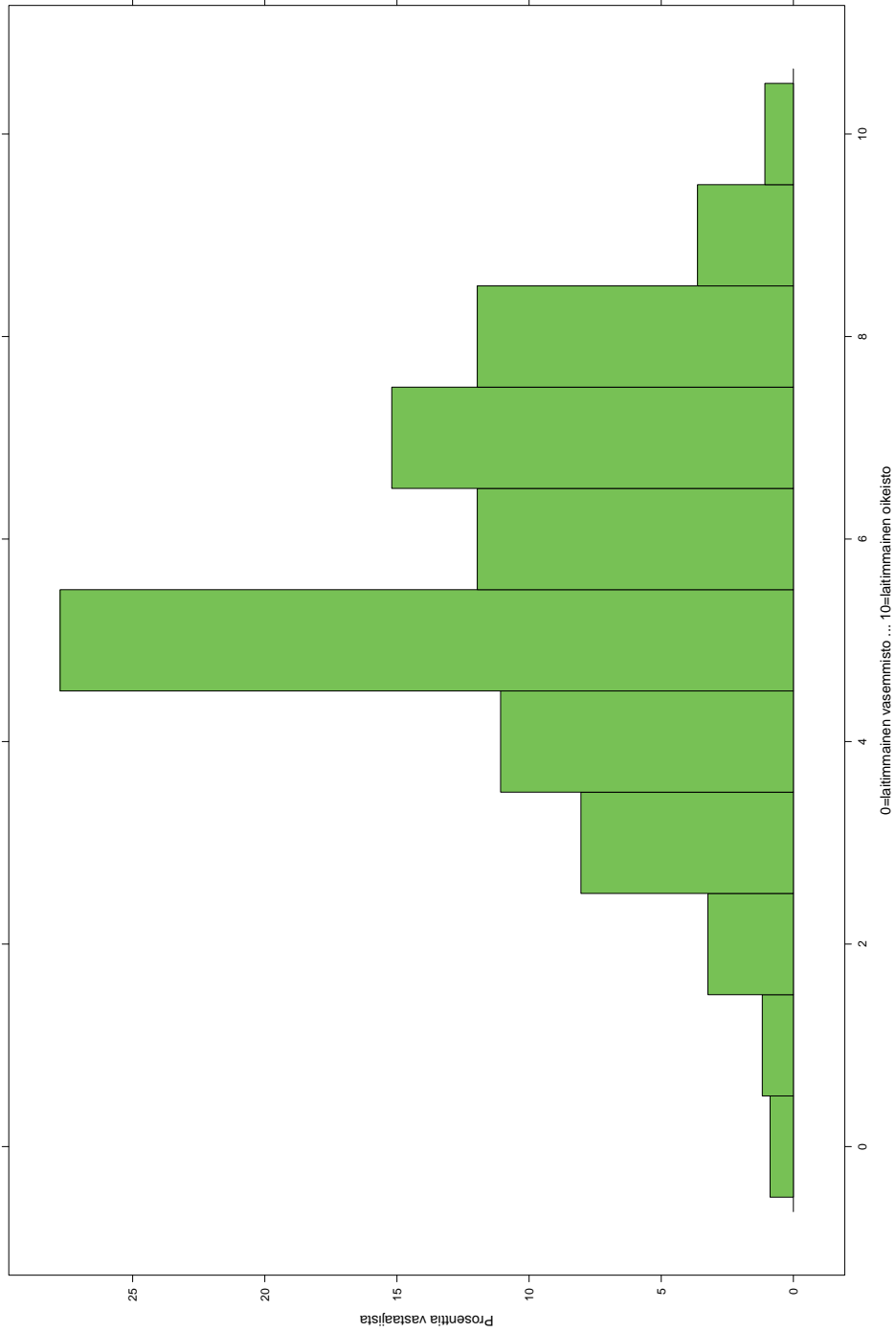
Taustamuuttaja	Ideologinen sijoittuminen (ryhmäkeskiarvo)
Tietämyskvartiili	
Q ₁	5,6
Q ₂	5,5
Q ₃	5,5
Q ₄	5,6
Koulutus	
Ei ammattikoulutusta	5,5
Ammatillinen tutkinto	5,5
Ylempi opistoaste tai AMK	5,8
Yliopistokoulutus	5,7
Ikäryhmä	
18-30-vuotiaat	5,4
31-45-vuotiaat	5,6
46-60-vuotiaat	5,3
Yli 60-vuotiaat	5,8
Sukupuoli	
Mies	5,6
Nainen	5,5
Kiinnostus politiikkaan	
Erittäin kiinnostunut	5,6
Jonkin verran kiinnostunut	5,6
Vain vähän kiinnostunut	5,6
Ei lainkaan kiinnostunut	5,2

keskiarvo ”Yhteiskuntatutkimus 2008” -aineiston perusteella sijoittuu - 95 % luottamusvälillä - välille 5,4-5,7 (keskiarvo: 5,5).

Enemmistö suomalaisista arvioi itsensä vasemmisto-oikeisto-akselin keskustaan; yli puolet vastaajista sijoittui arvojen 4 ja 6 väliin. Miltei joka kolmas vastaajista arvioi itsensä asteikon keskikohtaan (5), joka oli ylivoimaisesti eniten valittu vaihtoehto. On mahdollista, että osa vastaajista arvioi skaalan keskikohdan olevan vasemmiston ja oikeiston väliin kuuluva neutraali ”ei-poliittinen” vaihtoehto.³¹

Taulukossa 4.8 on esitetty samojen itsearvioiden keskiarvoja keskeisten taustamuut-

³¹ Kysymystekstissä ei kannustettu jättämään vastaamatta, mikäli vastaaja ei tunne olevansa kykenevä arvioimaan omaa sijoittumistaan. Vastaamatta jättäminen oli kuitenkin mahdollista ja otoksen 1020 vastaajasta 41 ei vastannut.

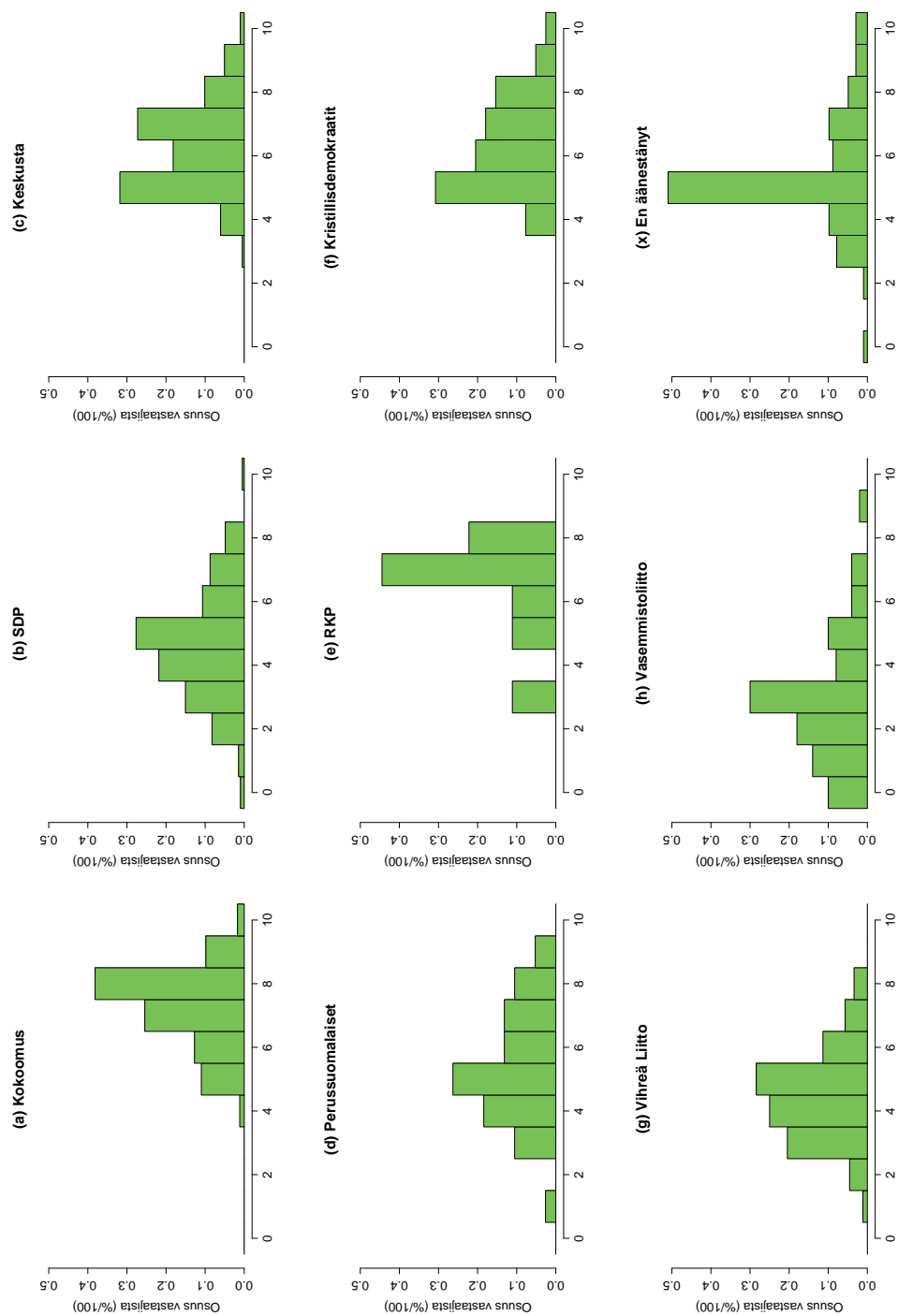
Kuva 4.5: Vastaajien itsearvio sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-akselille.

tujien eri luokissa. Kiinnostava ensihuomio on, että kaikkien taustamuuttujaryhmien keskiarvot ovat yli viiden eli skaalan keskipisteestä oikeiston suuntaan. **Tietämyskvartiilien** välillä ei ole havaittavissa mainittavia eroja, kuten ei myöskään miesten ja naisten välillä. **Koulutustasojen** välillä erot ovat pieniä. Korkeakoulutetut vastaajat - ylemmän opistoasteen/ammattikorkeakoulun sekä yliopistotutkinnon suorittaneet - ovat korkeintaan ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin verrattuna selkeämmin oikealle kallellaan. Kiinnostuksen osalta **politiikasta erittäin kiinnostuneet** erottuvat muista kiinnostusryhmistä, mutta ovat vain hieman lähempänä skaalan keskipistettä kuin muut ryhmät. Ikäluokkien väliset erot ovat niinkään pieniä. Selkeimmin oikealla on vanhin ikäryhmä, yli 60-vuotiaat. Suurin ero vanhimpaan ikäryhmään on keski-ikäisten, 46-60-vuotiaiden, ryhmällä.

Kuten aiemmin todettiin, on suurin osa suomalaisista asettanut itsensä skaalan arvoille 4-6. Kansa on siis kasautunut omissa ideologia-arvioissaan vasemmisto-oikeisto-akselin keskikohtaan. Yllä esitettyjen keskiarvovertailujen perusteella voidaan todeta, etteivät muutoin selitysvoimaiset taustamuuttujat, kuten sukupuoli, kiinnostus, ikäluokka ja koulutus ainakaan edellä käytetyssä muodossaan erottele kansalaisia vasemmisto-oikeisto-sijoittumisen suhteen kovinkaan paljon. Myöskään tietämystaso ei näyttäisi olevan yhteydessä vastaajan arvioon omasta sijoittumisestaan.

Suomalaisten omat arviot sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-skaalalle voidaan kiinnittää konkreettiseen poliittiseen käyttäytymiseen yhdistämällä arviot puoluevalintaan viimeksi käydyissä eduskuntavaaleissa. Kuvassa 4.6 vastaajat on jaettu heidän eduskuntavaaleissa 2007 äänestämänsä puolueen mukaan ryhmiteltynä vasemmisto-oikeisto-skaalalle. Myös ne, jotka ilmoittivat jättäneensä äänestämättä ovat omana ryhmänään.

Selkeä vasemmistoon ja oikeistoon jakautuminen on kansalaisten puoluevalinnoissa heidän oman vasemmisto-oikeisto-sijoittumisensa perusteella nähtävissä useimpien puolueiden kohdalla. Perinteisesti oikeistoon lukeutuneiden **Kokoomuksen**, **RKP:n** ja **Kristillisdemokraattien** kannattajista valtaosa on myös sijoittanut itsensä ideologisesti oikeistoon. Nimestään huolimatta arvioivat **Keskustan** kannattajat olevansa ideologialtaan selvästi oikeistossa. **Vasemmistoliiton** ja hieman vähemmässä määrin **SDP:n** kannattajakunta katsoo vastaavasti kuuluvansa vasemmistoon. SDP:tä äänestäneiden keskuudessa suuri osa on sijoittanut itsensä joko skaalan keskikohtaan tai sen oikealle puolelle. Heidän ideologinen keskiarvonsa on 4,6, joka on melko kaukana Vasemmistoliiton kannattajien selkeästi vasemmistolaisesta kes-

Kuva 4.6: Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 2007 ja oma sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-skaalalle.

kiarvosta 2,9.

Ideologisesti oikeistolaisimmat kannattajat ovat Kokoomuksella, joiden itsesijoituksen keskiarvo on 7,2. Keskusta (6,2), kristilliset (6,3) sekä RKP (6,4) ovat myös selkeästi oikeistoon itsensä sijoittavien puolueita. **Vihreää Liittoa** ei ainakaan ideologis-historiallisiin perusteisiin voi ongelmitta liittää joko vasemmistoon tai oikeistoon, mutta sitä äänestävien oman ideologisen arvion perusteella sen kannattajakunta on keskiarvolla 4,5 aavistuksen vasemmiston suuntaan kallellaan, jopa aavistuksen enemmän kuin SDP:n. **Perussuomalaiset** (5,4) ovat vastaavasti hieman skaalan keskikohtaan oikealla puolella, joskin sen kannattajien ideologinen hajonta vasemmisto-oikeisto-akselilla on SDP:n [!] ohella suurinta.

Kun puolueet asetetaan vasemmisto-oikeisto-skaalalle niiden kannattajien ideologisten itsearvioiden perusteella, päädytään seuraavaan järjestykseen: VAS - VIHRI - SDP - PS - KESK - KD - RKP - KOK. Tulos on erittäin lähellä vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimuksessa vastaavalla tavalla lasketun järjestyksen kanssa sekä myös eduskuntapuolueiden istumajärjestyksen kanssa. Ainoat eroavaisuudet 2007 vaalitutkimukseen ovat SDP:n ja vihreiden sekä kristillisten ja Keskustan käänteiset järjestykset.³² Koska nyt saatujen tulosten osalta em. käänteiset järjestykset aiheutuivat marginaalisista 0,1 yksikön eroista puolueiden välillä, voidaan ”Yhteiskuntatutkimus 2008:n” tukevan Paloheimon havaintoa vuonna 2007 kerätystä aineistosta.

Äänestämättä jättäneiden kohdalla ei keskittymistä kumpaankaan ideologiseen laitaan ole, vaan sekä ryhmän ideologinen keskiarvo 5,4 että kuva 4.6 osoittavat näiden vastaajien arvioivan itsensä useimmin skaalan keskikohtaan. Vahvaa ideologista kumuloitumista vasemmistoon tai oikeistoon ei äänioikeutensa käyttämättä jättäneillä siis ole.

Vaikka kaikkien puolueiden jako vasemmisto- ja oikeistopuolueisiin ei Suomessa ole täysin yksiselitteistä, ovat vasemmistoon ja oikeistoon itsensä arvioineet kansalaiset varsin suuressa määrin myös äänestäneet vastaavaan ideologiseen suuntaukseen kuuluvia puolueita. Vihreät ja Perussuomalaiset ovat ehkä hankalimmin vasemmisto-oikeisto-skaalalle sijoitettavat puolueet - eikä sijoittaminen niiden kohdalla välttämättä ole mielekästäkään - ja näiden puolueiden kohdalla myöskään kannattajakunta ei ole sijoittanut itseään kumpaankaan päähän ideologista skaalaa.

Aikaisemmin esitetty yleiskuva suomalaisten ideologisesta sijoittumisesta paljon

³²Paloheimo, 2008, 38-39

käytetyllä vasemmisto-oikeisto-skaalalla tarkentuu selvästi, kun vastaajia tarkastellaan puoluekannan mukaan. Ensinäkemältä neutraalisti poliittiseen keskustaan sijoittuneen kansan riveistä on löydettävissä selkeää ideologista vaihtelua. Vasemmistoliiton ja Kokoomuksen kannattajakunnat edustavat ideologisissa itsearvioissaan ääripäitä, jotka ovat yhdentoista pisteen skaalalla lähes neljän ja puolen pisteen päässä toisistaan.

4.7 Yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin politiikatietämyksen yhteyttä vastaajien käsityksiin demokratiasta, politiikasta, puolueista sekä vasemmisto-oikeisto-käsiteparista. Luvun pääargumentit voidaan tiivistää seuraavasti:

- Tarkastelussa havaittiin että politiikka ja sen käsitteistö hahmottuvat eri tavalla eri politiikatietämyskvartiileihin kuuluvien vastaajien näkökulmasta.
- Yleisesti suomalaiset suhtautuvat demokratiaan erittäin myönteisesti. Vain kahdella prosentilla väestöstä suhtautuminen demokratiaan on kielteistä. Eri tietämyskvartiileihin kuuluvien vastaajien suhtautumisessa demokratiaan voitiin kuitenkin havaita vaihtelua: Ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat suhtautuvat demokratiaan alempiin kuuluvia myönteisemmin.
- Suomalaiset liittävät demokratian käsitteeseen vahvimmin mielipiteenvapauden, miesten ja naisten välisen tasa-arvon, sekä periaatteen, jonka mukaan kansalaisilla on oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen. Jonkin verran ongelmallisena voidaan kuitenkin pitää sitä, että vastaajien kyky hahmottaa niitä ominaisuuksia, jotka määrittelevät demokratian hallintajärjestelmänä, on etenkin alimmissa tietämyskvartiileissa varsin vaatimaton.
- Suomalaiset antavat maamme demokratian toimivuudelle kouluarvosanan tyydyttävä plus (7,4 skaalalla 4-10). Nuoret ja korkeasti koulutetut arvioivat suomalaisen demokratian hieman vanhempia ikäluokkia ja alempien koulutuksen omaavia paremmaksi. Suurin ero valittujen vastaajaryhmien välillä on kuitenkin tietämyskvartiileissa.

- Poliittisen vasemmiston ja oikeiston käsitteitä käytetään apuvälineinä yksinkertaistettaessa politiikan monimutkaisuutta niin tutkimuskirjallisuudessa kuin joukkotiedotusvälineissäkin. Vaikka esim. kaikkia poliittisia puolueita ei luontevasti voitane sijoittaa vasemmisto-oikeisto-akselille, on käsitteillä edelleen suuri merkitys suomalaisen politiikan hahmottamisessa. Vasemmistoon perinteisesti liitetyistä vaihtoehtoista vastaajat valitsivat useimmin työväenluokan sekä tuloerojen kaventamisen. Poliittisen vasemmiston käsite näyttääkin suomalaisten mielissä liittyvän nimenomaan työväestöön sekä tuloja taasaavaan politiikkaan. Vastaavasti oikeistoon enemmistö vastaajista liitti vaihtoehdot porvarillisuus, omistava luokka, yksityisomistuksen vahvistaminen sekä markkinatalous.
- Itsearvio omasta sijoittumisesta vasemmisto-oikeisto-akselille on usein kyselytutkimuksissa esiintyvä vastaajien ideologista sijaintia määrittävä mittari. Skaalalla 0-10 arvioi valtaosa suomalaisista itsensä skaalan keskustaan. Yli puolet vastaajista sijoittui arvojen 4 ja 6 väliin ja koko kansan ideologinen keskiarvo oli 5,5 eli hieman skaalan keskipisteestä oikealle.
- Suomalaisten ideologisessa sijoittumisessa ei voida havaita erityisen merkittäviä eroavaisuuksia, kun asiaa tarkastellaan eri sukupuolten, ikäryhmien, koulutustasojen tai tietämyskvartiilien kautta. Sen sijaan puoluekannan mukainen kansalaisten jaottelu paljastaa, että Kokoomuksen kannattajat ovat omisssa arvioissaan selkeimmin oikealla ja Vasemmistoliiton kannattajat selkeimmin vasemmalla. Näiden puolueiden kannattajat ovat nollasta kymmeneen ulottuvalla skaalalla ideologisesti kauimpana toisistaan, noin neljän ja puolen pisteen päässä. Keskustan, Kristillisdemokraattien sekä RKP:n äänestäjät ovat sijoittaneet itsensä keskimäärin selvästi oikeistoon. Sosialidemokraattien kannattajakunnan oma arvio asettaa heidät vain hieman skaalan keskipisteestä vasemmalle, kuten myös vihreiden. Perussuomalaiset sekä äänestämättä jättäneet sijoittuivat vastaavalla tavalla keskikohdasta hieman oikealle.

Luku 5

Politiikkatietämys ja yhteiskunnallinen osallistuminen

Edustuksellisessa demokratiassa poliittista osallistumista tapahtuu sekä ammatti-poliitikkojen toimesta poliittisissa päätäntäelimissä että kansalaisten toimesta poliittisen päätäntäkoneiston ulkopuolella. Seuraavan tarkastelun kohteena on kansalaisten poliittinen osallistuminen, jolla tarkoitetaan sellaista yhteiskunnallista toimintaa, jonka tarkoituksena on vaikuttaa jonkin päätöksentekijän - Suomessa esim. eduskunnan, hallituksen tai sen yksittäisen ministerin - toimintaan¹.

Tässä luvussa käsitellään poliittisen osallistumisen eri muotojen esiintymistä politiikkatietämyksen eri tasoilla. Osallistumismuodoista tarkimman tarkastelun kohteena on äänestäminen. Vaikka demokraattinen hallintajärjestelmä mahdollistaa - ja tarvitsee - laajan valikoiman tapoja osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan kehitykseen, on vaaliosallistuminen demokratian toiminnan ja säilymisen ehdoton edellytys ja tärkein osallistumismuoto.

Eri osallistumisen muodot jaetaan usein **perinteisiin** ja **ei-perinteisiin** osallistumismuotoihin. Toisinaan samaan jaotteluun viitataan käyttämällä termejä sovinnaisiin ja epäsovinnaisiin osallistuminen.² **Perinteisille osallistumismuodoille** yh-

¹Yleisesti käytettyjä poliittisen osallistumisen määritelmiä, ks. Wiberg, 2006, 105

²Tässä tutkimuksessa käytetään ensiksi mainittuja termejä. Internetissä tapahtuva osallistuminen on luontevammin luokiteltavissa ei-perinteiseksi osallistumismuodoksi kuin epäsovinnaiseksi; suuri osa internetosallistumisesta on sinänsä varsin sovinnaista osallistumista, kuten keskustelua tai vetoomusten allekirjoittamista. Internetosallistumista - siinä muodossa, jossa sen ilmenemistä "Yhteiskuntatutkimus 2008":ssa kysyttiin - voidaan pitää mieluummin perinteisten osallistumismuotojen uutena foorumina kuin epäsovinnaisena protestiluonteisena osallistumisena, ts. mieluummin ei-

teistä on niiden liittyminen institutionalisoituihin poliittisiin prosesseihin, kuten äänestämiseen vaaleissa, tai puolue toimintaan osallistumiseen³. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-ssa kartoitetuista osallistumismuodoista perinteisiksi voidaan luokitella äänestäminen, yhteydenotto päätöksentekijään, osallistuminen järjestötoimintaan (puolueen, muun poliittisen järjestön tai epäpoliittisen järjestön), vaalikampanjaan osallistuminen sekä mielipidekirjoituksen kirjoittaminen.

Ei-perinteisten osallistumismuotojen tunnuspiirre on, että ne eivät ole institutionalisoitua toimintaa ja ovat yleensä luonteeltaan epäsäännöllistä ja siksi vaikeasti ennakoitavaa⁴. Vaikka ei-perinteisten osallistumismuotojen kasvu on Suomessa viime vuosikymmeninä ollut maltillista, on potentiaali tällaiseen osallistumiseen kasvanut samana aikana sitäkin enemmän.⁵ Ei-perinteisistä osallistumismuodoista kyselyssä huomioitiin protestiäänestäminen, mielenosoitukseen osallistuminen, kansalaisaktivismi sekä internetin välityksellä osallistuminen.

Kuvassa 5.1 on esitetty yleiskuva suomalaisten asenteista eri osallistumismuotoja kohtaan. Suomalaisille **mielekkäimpinä** osallistumistapoina erottuvat **äänestämisen** lisäksi **järjestötoiminta** (joskaan ei niinkään poliittinen järjestötoiminta) sekä suorat **yhteydenotot päätöksentekijään** ja **mielipidekirjoituksen kirjoittaminen**.⁶ Kuitenkin, valtaosalle suomalaisista monetkaan yhteiskunnallisen osallistumisen muodoista eivät tunnu mielekkäiltä. Ei-mielekkäiksi koettiin erityisesti ei-perinteisen osallistumisen muodot. Tämän valossa näyttääkin siltä, että suurelle enemmistölle suomalaisista poliittinen osallistuminen tarkoittaa vain äänestämistä vaaleissa. Kuvan 5.1 perusteella voidaan siis yhtyä Sami Borgin arvioon, jonka mukaan kollektiivinen osallistuminen ei ainakaan tällä hetkellä houkuttele suurtakaan osaa kansalaisista⁷.

Taulukossa 5.1 sekä kuvissa 5.2-5.5 on esitetty vastaajien suhtautuminen perinteisiin osallistumismuotoihin eri politiikkatietämyksen tasoilla.⁸ Kysymyksellä ei ole mitattu vastaajien tosiasiallista poliittista toimintaa, vaan tarkoituksena on ollut hahmottaa, missä määrin erilaiset poliittisen osallistumisen muodot ovat kansa-

perinteisenä osallistumisen muotona.

³Marsh ja Kaase, 1979, 84

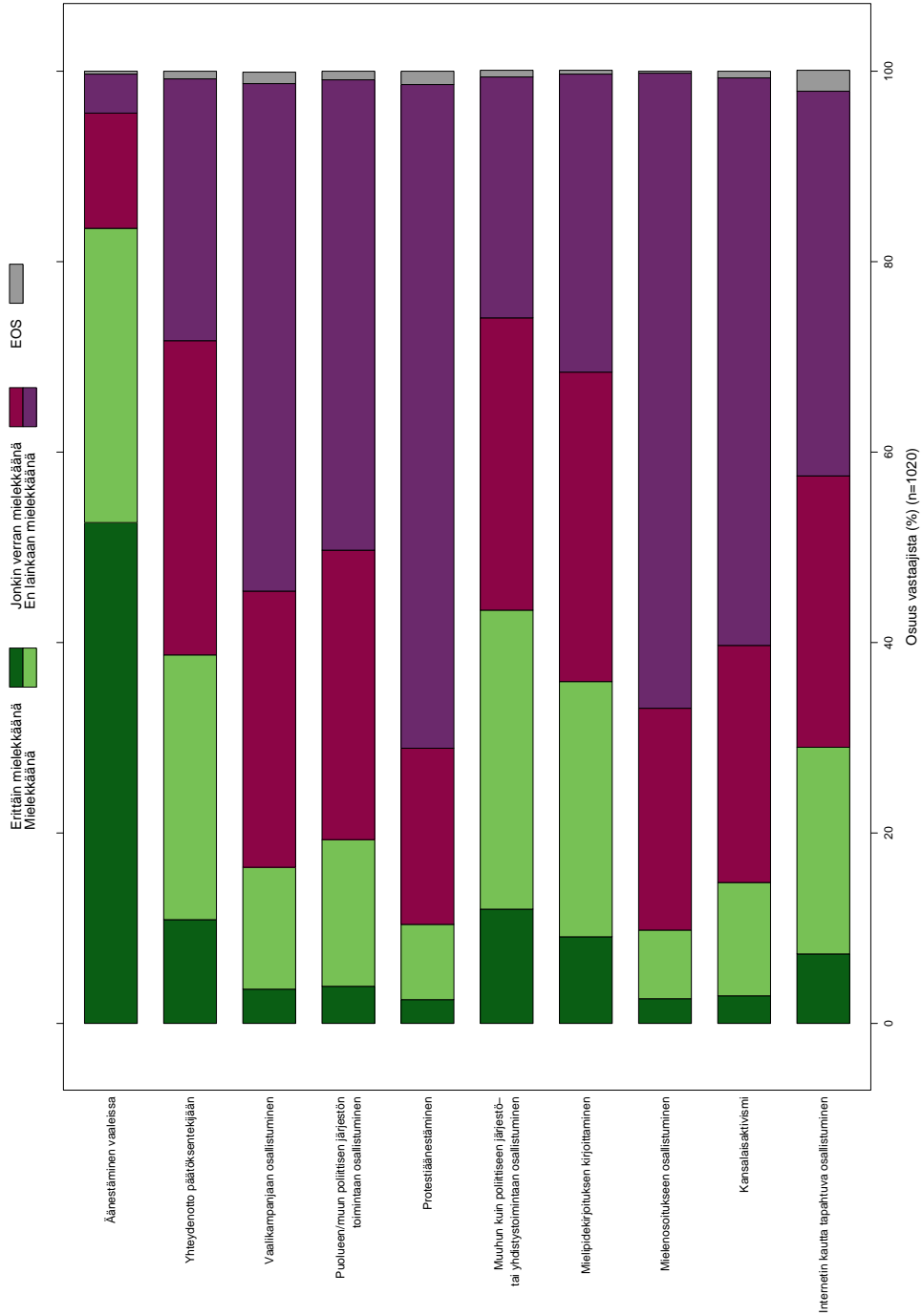
⁴Bengtsson ja Grönlund, 2005, 149

⁵Bengtsson ja Grönlund, 2005, 157

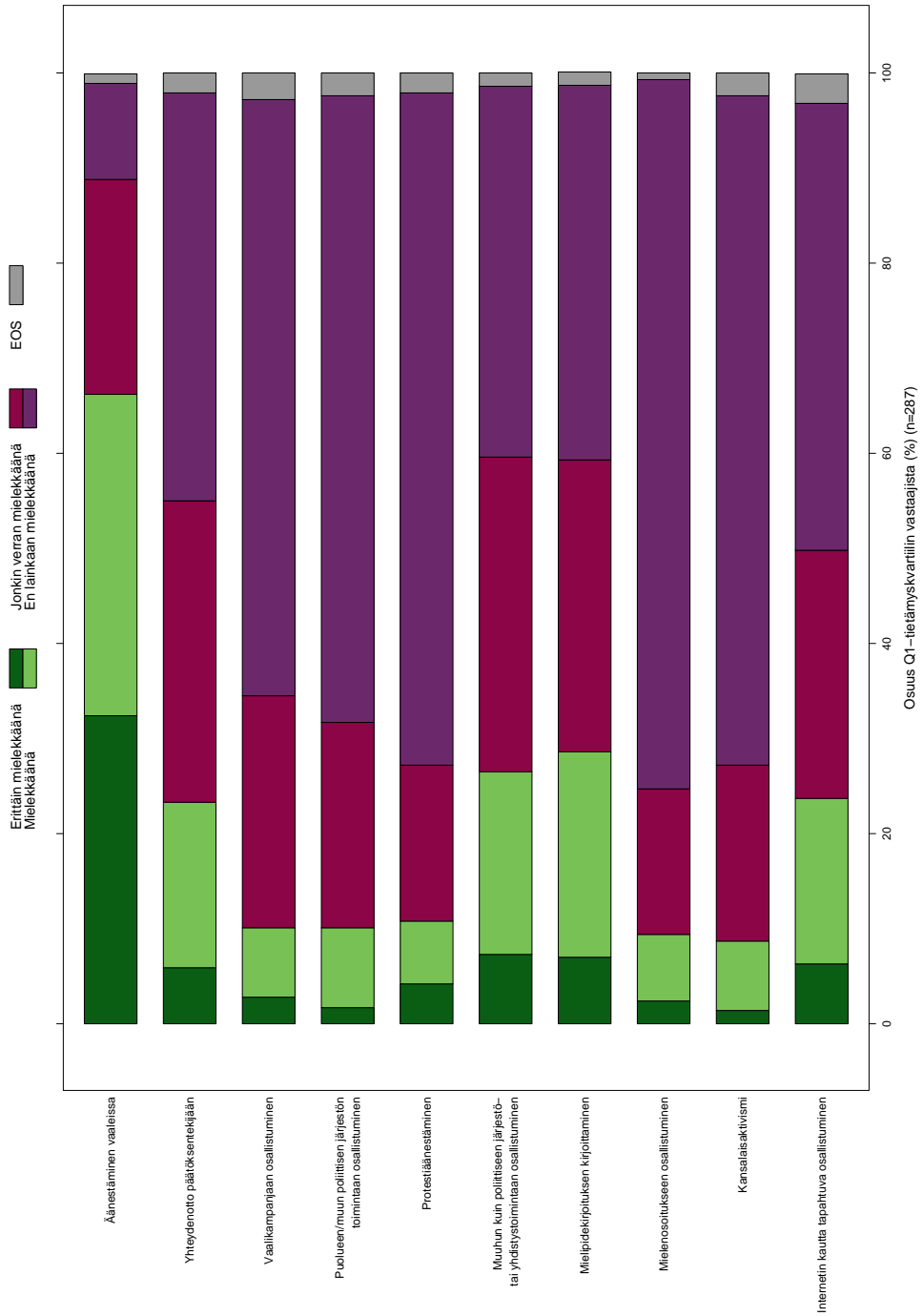
⁶Nämä tulokset tukevat eduskuntavaalitutkimus 2003:ssa tehtyjä havaintoja (ks. Grönlund, 2006, 77).

⁷Borg, 2006, 116

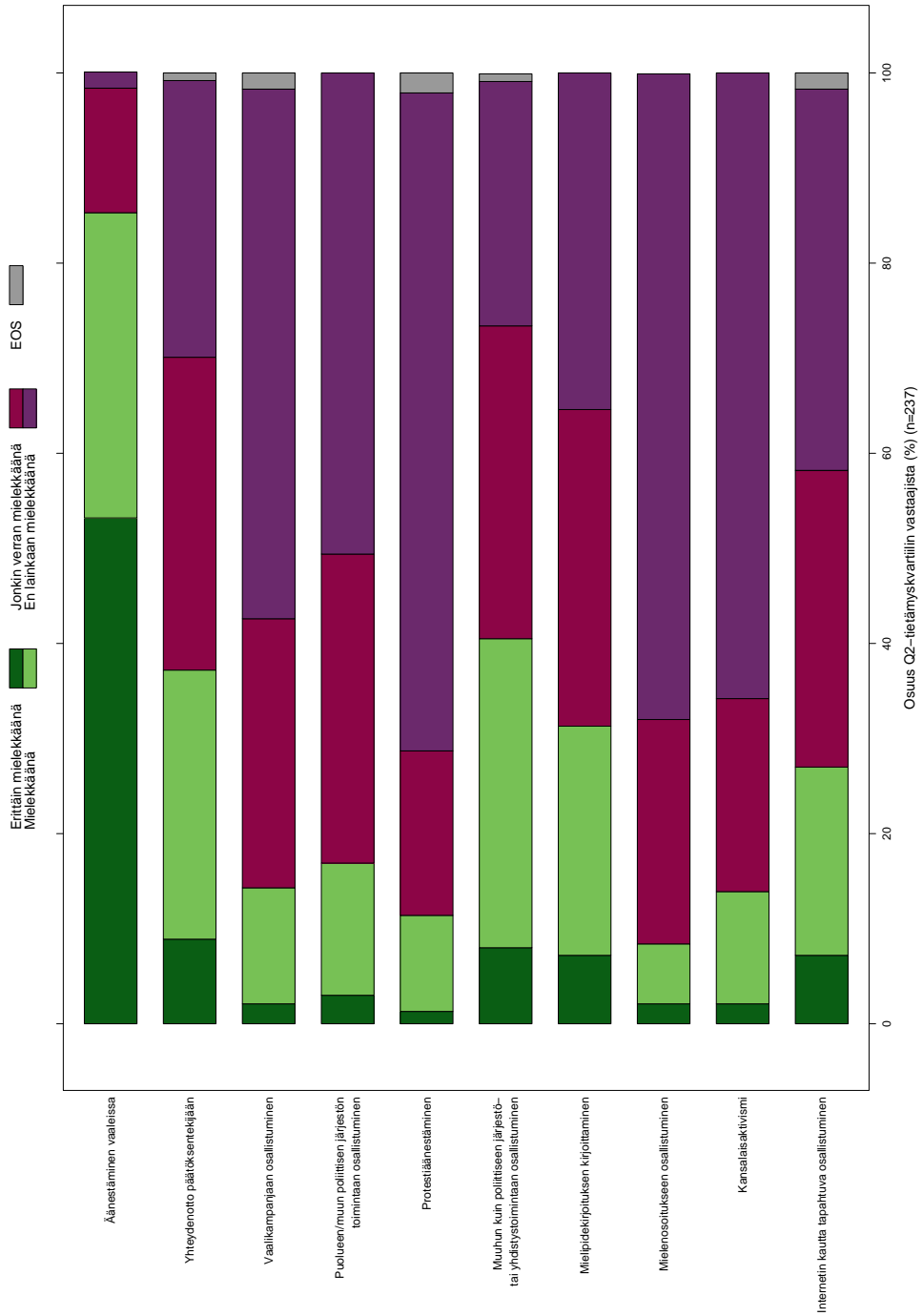
⁸Kysymysteksti: ”Miten mielekkäinä pidätte itsellenne seuraavia yhteiskunnallisen osallistumisen tapoja?”

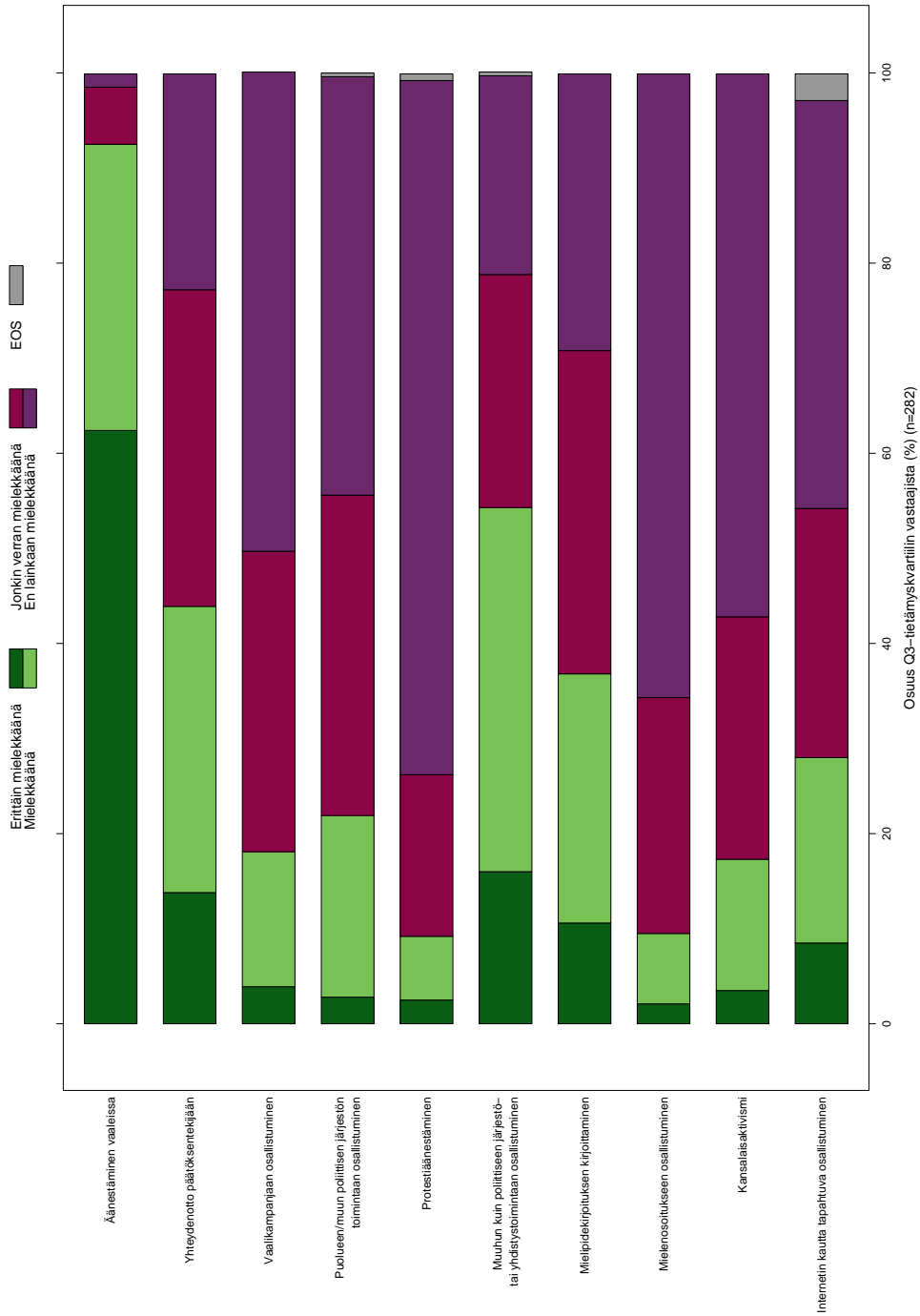
Kuva 5.1: Eri osallistumismuotojen mielekkyys (%-osuudet koko väestöstä).

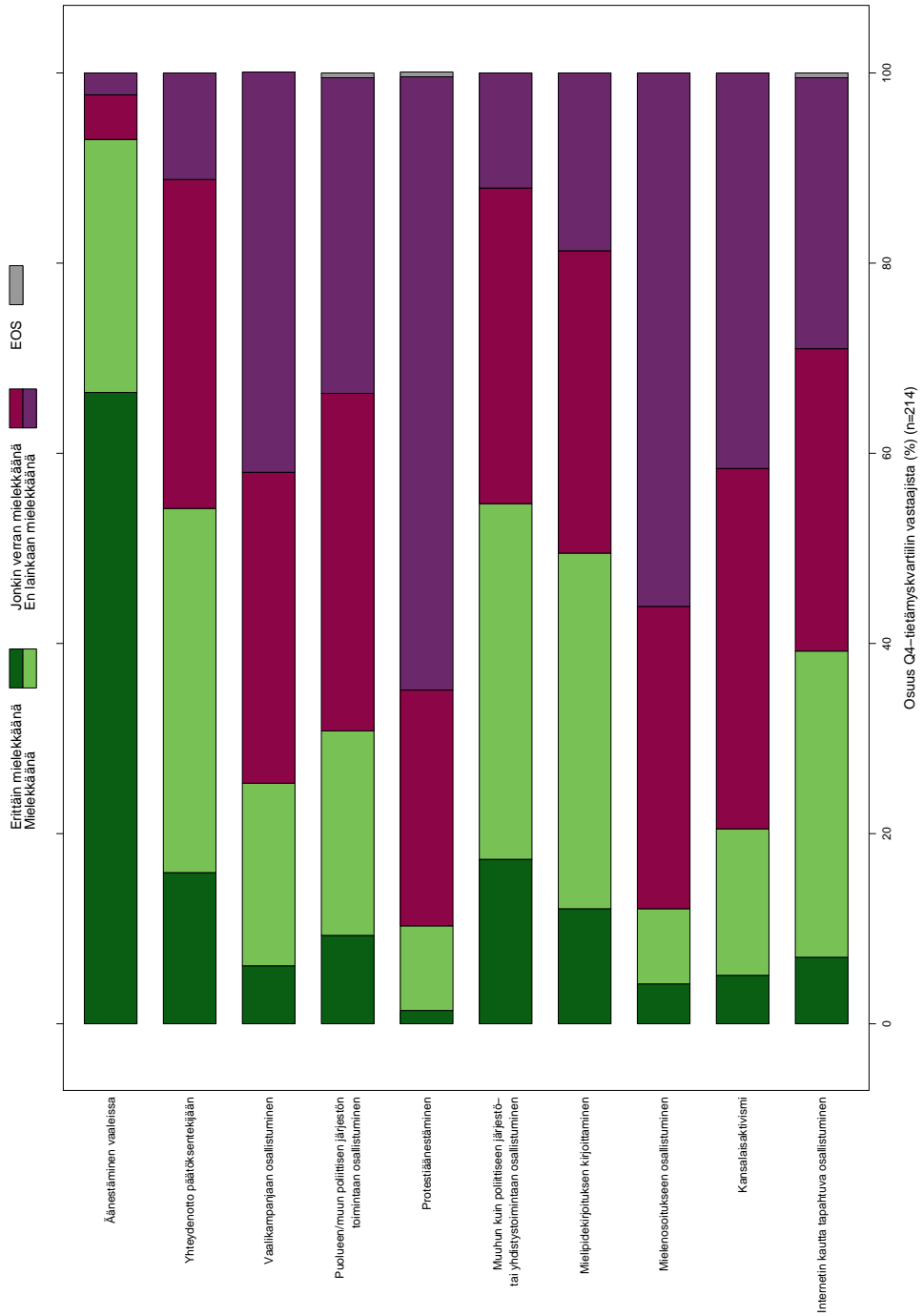
Kuva 5.2: Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q₁-tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiiliin vastaajista).

Kuva 5.3: Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q₂-tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiiliin vastaajista).

Kuva 5.4: Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q₃-tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiiliin vastaajista).

Kuva 5.5: Eri osallistumismuotojen mielekkyys Q₄-tietämyskvartiilin vastaajien mielestä (%-osuudet kvartiiliin vastaajista).

laisten mielestä mielekkäitä.

Eri tietämyskvartiileihin kuuluvat vastaajat eroavat toisistaan tilastollisesti merkitsevästi (.05-merkitsevyystasolla) suhteessa perinteisen osallistumisen eri muotoihin. Erityisen merkillepantavaa on, että ylimmässä tietämyskvartiilissa niiden vastaajien osuus, joiden mielestä eri muodot eivät ole lainkaan mielekkäistä tapoja osallistua, ovat muita ryhmiä selvästi pienempiä. Tämä tarkoittaa, että korkeimman tietämyksen ryhmässä valtaosalle eri osallistumismuodot tuntuvat ainakin jossain määrin mielekkäiltä.

Poikkeuksen tästä muodostaa kuitenkin **vaalikampanjaan osallistuminen**, joka kaikissa tietämyskvartiileissa saa suurinpiirtein yhä vähän kannatusta osakseen. Koko väestöstä vain alle neljälle prosentille vaalikampanjointi tuntuu erittäin mielekkäältä ja useammalle kuin joka toiselle se ei olisi lainkaan mielekäs tapa osallistua poliittisesti. Myöskään **toiminta puolueissa** tai **poliittisissa järjestöissä** ei suomalaisia houkuta. Erityisesti alimmassa kvartiilissa valmius puolue toimintaan on lähes olematonta.

Yhtenä selityksenä tälle voidaan esittää, että vaalikampanjointi ja osallistuminen puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan ovat molemmat paitsi aikaa vieviä tapoja osallistua poliittisesti, myös edellyttävät puoluepoliittista sitoutumista (toisin kuin esimerkiksi mielipidekirjoituksen kirjoittaminen tai yhteydenotto päätöksentekijään). Yksilön henkilökohtainen kiinnostus ja motivaatio nousevat erityisen tärkeään asemaan pitkäaikaista sitoutumista vaativissa osallistumismuodoissa. Koska yksilötasolla korkeampi politiikkatietämys on yhteydessä myös poliittiseen kiinnostuneisuuteen (ks. myös Taulukko 1.1), ei liene yllättävää, että ylimmissä kvartiileissa nämä varsin ”raskaat” osallistumistavat koetaan mielekkäämmäksi kuin alimmalla tietotasolla. Sellaiset perinteiset osallistumistavat, jotka eivät edellytä puoluepoliittista sitoutumista ovatkin kaikissa tietämyskvartiileissa - kuten myös koko väestön tasolla - suositumpia osallistumisen muotoja.

Huomionarvoista on kuitenkin myös se, että vaikka äänestäminen onkin suurelle enemmistölle mielekäs tapa osallistua, ei se kuitenkaan saa osakseen varauksetonta innostusta. Koko väestöstä vain hieman useampi kuin joka toinen koki äänestämisen erittäin mielekkääksi. Alimman kvartiilin vastaajista aavistuksen alle kolmannes oli tätä mieltä ja joka kymmenennen alimman kvartiilin vastaajan mielestä äänestäminen ei ole lainkaan mielekäs tapa osallistua poliittisesti (Taulukko 5.1). Muilla tietämystasoilla äänestämistä täysin epämielikkäänä pitäminen oli suoras-

Taulukko 5.1: Perinteinen osallistuminen tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
MielipidekirjoituksenEri o kirjoittaminen					
Erittäin mielekkäänä	7,0	7,2	10,6	12,1	9,1 (93)
Mielekkäänä	21,6	24,1	26,2	37,4	26,8 (273)
Jonkin verran mielekkäänä	30,7	33,3	34,0	31,8	32,5 (331)
En lainkaan mielekkäänä	39,4	35,4	29,1	18,7	31,3 (319)
Äänestäminen vaaleissa					
Erittäin mielekkäänä	32,4	53,2	62,4	66,4	52,6 (537)
Mielekkäänä	33,8	32,1	30,1	26,6	30,9 (315)
Jonkin verran mielekkäänä	22,6	13,1	6,0	4,7	12,1 (123)
En lainkaan mielekkäänä	10,1	1,7	1,4	2,3	4,1 (42)
Puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan osallistuminen					
Erittäin mielekkäänä	1,7	3,0	2,8	9,3	3,9 (40)
Mielekkäänä	8,4	13,9	19,1	21,5	15,4 (157)
Jonkin verran mielekkäänä	21,6	32,5	33,7	35,5	30,4 (310)
En lainkaan mielekkäänä	65,9	50,6	44,0	33,2	49,4 (504)
Muuhun kuin poliittiseen järjestö- tai yhdistystoimintaan osallistuminen					
Erittäin mielekkäänä	7,3	8,0	16,0	17,3	12,0 (122)
Mielekkäänä	19,2	32,5	38,3	37,4	31,4 (320)
Jonkin verran mielekkäänä	33,1	32,9	24,5	33,2	30,7 (313)
En lainkaan mielekkäänä	39,0	25,7	20,9	12,1	25,3 (258)
Yhteydenotto päätöksentekijään					
Erittäin mielekkäänä	5,9	8,9	13,8	15,9	10,9 (111)
Mielekkäänä	17,4	28,3	30,1	38,3	27,8 (284)
Jonkin verran mielekkäänä	31,7	32,9	33,3	34,6	33,0 (337)
En lainkaan mielekkäänä	42,9	29,1	22,7	11,2	27,5 (280)
Vaalikampanjaan osallistuminen					
Erittäin mielekkäänä	2,8	2,1	3,9	6,1	3,6 (37)
Mielekkäänä	24,4	28,3	31,6	32,7	29,0 (296)
Jonkin verran mielekkäänä	7,3	12,2	14,2	19,2	12,8 (131)
En lainkaan mielekkäänä	62,7	55,7	50,4	42,1	53,3 (544)

Taulukko 5.2: Ei-perinteinen osallistuminen tietämyskvartileittain.

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Mielenosoitukseen osallistuminen					
Erittäin mielekkäänä	2,4	2,1	2,1	4,2	2,6 (27)
Mielekkäänä	7,0	6,3	7,4	7,9	7,2 (73)
Jonkin verran mielekkäänä	15,3	23,6	24,8	31,8	23,3 (238)
En lainkaan mielekkäänä	74,6	67,9	65,6	56,1	66,7 (680)
Protestiäänestäminen					
Erittäin mielekkäänä	4,2	1,3	2,5	1,4	2,5 (25)
Mielekkäänä	6,6	10,1	6,7	8,9	7,9 (81)
Jonkin verran mielekkäänä	16,4	17,3	17,0	24,8	18,5 (189)
En lainkaan mielekkäänä	70,7	69,2	73,0	64,5	69,7 (711)
Kansalaisaktivismi					
Erittäin mielekkäänä	1,4	2,1	3,5	5,1	2,9 (30)
Mielekkäänä	7,3	11,8	13,8	15,4	11,9 (121)
Jonkin verran mielekkäänä	18,5	20,3	25,5	37,9	24,9 (254)
En lainkaan mielekkäänä	70,4	65,8	57,1	41,6	59,6 (608)
Internetin kautta tapahtuva osallistuminen					
Erittäin mielekkäänä	6,3	7,2	8,5	7,0	7,3 (74)
Mielekkäänä	17,4	19,8	19,5	32,2	21,7 (221)
Jonkin verran mielekkäänä	26,1	31,2	26,2	31,8	28,5 (291)
En lainkaan mielekkäänä	47,0	40,1	42,9	28,5	40,4 (412)

taan marginaalinen ilmiö. Alin tietämyskvartiili eroaakin juuri äänestämisen suhteen kaikista muista ryhmistä.

Ei-perinteisen osallistumisen kohdalla vaihtelut tietämyskvartiilien välillä eivät ole erityisen suuria (Taulukko 5.2). Tietty tendenssi on kuitenkin ilmeinen: ylimmän tietämyskvartiilin vastaajien mielissä myös ei-perinteinen osallistuminen on mielekkäämpää kuin matalan tietotason omaavien. Korkean politiikkatietämyksen ryhmä kokee siis poliittisen osallistumisen eri muodot - sekä perinteisen että ei-perinteisen osallistumisen - matalan tietämyksen ryhmää mielekkäämmäksi. Jälkimmäinen ryhmä kokee poliittisen osallistumisen kautta linjan ensin mainittua vähemmän mielekkääksi.

Yhteenvetona edellä sanotusta voidaankin todeta, etteivät tiedolliset erot näyttäisi vaikuttavan kovinkaan dramaattisesti kansalaisten suhtautumiseen kahden eri-

laisen osallistumistyyppin - perinteisen ja ei-perinteisen osallistumisen - välillä. Halukkuus ei-perinteiseen poliittiseen osallistumiseen on vähäistä kaikilla politiikkatietämyksen tasoilla. Tietotasojen välinen ero poliittisessa osallistumisessa ei näytä olevan laadullinen vaan ensisijaisesti määrällinen: korkean tietämystason vastaajien keskuudessa on suurempi potentiaali poliittiseen osallistumiseen.

5.1 Järjestöosallistuminen

”Yhteiskuntatutkimus 2008”-ssa tiedusteltiin vastaajilta myös heidän osallistumisestaan erilaisiin järjestöihin, koska järjestöosallistumista pidetään yhtenä sosiaalisen pääoman indikaattorina⁹. Sosiaalisen pääoman käsite liitetään erityisesti Robert Putnamiin, jonka mukaan se tarkoittaa vastavuoroisen yhteistyön normeja ja kansalaisten yhteistyön verkostoja¹⁰. Kansalaisten muodostamat järjestöt ja yhdistykset ovat Putnamin tarkoittamia yhteistyöverkostoja, jotka kasvattavat sekä yksilöiden että yhteisöjen pääomaa, ja sitä kautta edesauttavat luottamuksen syntymistä ja yhteistyötä ihmisten välillä¹¹.

Taulukossa 5.3 on esitetty järjestöosallistuminen eri kvartiileissa¹². Myös järjestöosallistuminen noudattaa aiempaa kaavaa: tiedoiltaan keskimääräistä paremmalla tasolla olevat kansalaiset ovat muita aktiivisempia järjestöosallistujia. Keskimäärin suomalaiset osallistuvat 1,7 - pyöristettynä kahden - järjestön toimintaan. Aktiivisimmat järjestöosallistujat, jotka ovat mukana vähintään viiden järjestön toiminnassa, ovat selkeästi yliedustettuina ylimmässä tietoryhmässä. Alimman kvartiilin vastaajista lähes puolet on järjestötoiminnan ulkopuolella. Tämä on huomattavasti enemmän kuin sama osuus koko väestöstä. Muista kvartiileista järjestöihin kuulumattomia on keskimäärin parikymmentä prosenttiyksikköä alinta kvartiilia vähemmän.

Järjestöosallistumisen ja politiikkatietämyksen yhteyden peruskuva ei oleellisesti muutu kun osallistumista tarkastellaan ottamalla huomioon sekä jäsenyydet eri järjestöissä että osallistumisen aste (Taulukko 5.3). Skaalalla, joka ulottuu 0:sta 28:aan¹³,

⁹Grönlund ja Setälä, 2006, 159

¹⁰Putnam, 1993, 167; ks. myös Grönlund ja Setälä, 2006, 154

¹¹Grönlund ja Setälä, 2006, 155

¹²Kysymysteksti: ”Kuinka monessa yhdistyksessä olette tällä hetkellä jäsenenä?”

¹³Indeksi on laskettu seuraavasti: en ole mukana toiminnassa 0 pistettä; satunnaisesti 1 piste; aktiivisesti 1,5 pistettä; erittäin aktiivisesti/luottamustehtävässä 2 pistettä. Indeksi voi saada arvon välillä 0 - 28. Tutkimuksessa kysyttiin vastaajien osallistumisesta seuraaviin järjestötyyppeihin: 1) tuottaja- tai

Taulukko 5.3: Järjestöosallistuminen tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otososuus (n)
En yhdessäkään	44,5	26,0	22,1	19,7	28,8 (291)
1-2 järjestössä	44,2	50,2	48,8	39,9	45,9 (465)
3-4 järjestössä	8,5	19,6	19,6	26,8	18,3 (185)
5 tai useammassa järjestössä	2,8	4,3	8,5	13,6	7,0 (71)

saa koko väestö keskimäärin arvon 2,8 (Taulukko 5.4). Tulokset ovat hyvin samansuuntaiset verrattuna Grönlundin ja Bengtssonin havaintoon vastaavalla järjestöindeksillä mitattuna ja vahvistavat heidän päätelmänsä suomalaisten järjestötoiminnan vähäisyydestä¹⁴.

Taulukko 5.4: Järjestöjäsenyysindeksi eri tietämyskvartiileissa.

	Keskiarvo	Keskihajonta
Q ₁	2,3	2,9
Q ₂	2,7	2,8
Q ₃	3,1	2,9
Q ₄	3,2	2,9
Koko väestö	2,8	2,9

Vaikka järjestöjäsenyysindeksin arvot nousevat siirryttäessä alimmasta kohti ylintä tietämyskvartiilia, on taulukkoa 5.4 tarkasteltaessa huomattava kaikkien ryhmien kohdalla suuri keskihajonta, joka vaikeuttaa vakaiden johtopäätösten tekemistä.¹⁵

Vaikka järjestö- ja yhdistystoiminta epäilemättä lisää jäseniensä kiinnittymistä ympäröivään yhteiskuntaan, kaikki järjestötoiminta ei ole luonteeltaan poliittista. Sitä ei ole järkevää olettaa, että aktiivinenkaan osallistuminen vaikkapa urheiluseurassa tai maanpuolustusjärjestössä olisi välttämättä yhteydessä yksilön tietämykseen politiikasta. Taulukossa 5.5 on tarkasteltu erikseen osallistumista sellaiseen järjestötoimintaan, jonka tavoitteena on vaikuttaa nimenomaan poliittiseen päätöksentekoon. Keskeisin havainto on jälleen kerran se, että ylimmän tietämyskvar-

yrittäjäjärjestö 2) ammattiyhdistys tai -järjestö 3) kylä- tai kaupunginosayhdistys 4) asukas-yhdistys 5) liikunta- tai urheiluseura/-järjestö 6) kulttuurijärjestö 7) nuoriso- tai opiskelijajärjestö 8) maanpuolustusjärjestö 9) eläkeläisjärjestö 10) ympäristöjärjestö 11) vapaaehtoisjärjestö 12) poliittinen järjestö tai puolue 13) vanhempainyhdistys 14) muu yhdistys.

¹⁴Grönlund ja Bengtsson saivat suomalaisten keskiarvoksi 2,3 skaalalla 0-28 (Bengtsson ja Grönlund, 2005, 155-156).

¹⁵Keskihajonta kertoo, millä etäisyydellä havainnot keskimäärin ovat keskiarvosta.

Taulukko 5.5: Osallistuminen puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan tietämyskvartileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Erittäin aktiivisesti/ luottamustehtävässä	0,4	0,8	2,1	5,6	2,1 (33)
Aktiivisesti	1,4	2,1	3,6	6,6	3,3 (102)
Satunnaisesti	5,3	11,4	11,4	13,1	10,0 (102)
En ole mukana toiminnassa	93,0	85,7	82,9	74,6	84,6 (859)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (1015)

tiilin vastaajat ovat aktiivisimpia osallistumaan puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan.

Poliittisten puolueiden tai järjestöjen toiminnassakin osallistujien osuus nousee siirryttäessä alimmasta kohti ylintä tietämyskvartiilia. Lähes joka neljäs ylimmän tietämyskvartiilin vastaajista ilmoitti olevansa vähintään satunnaisesti mukana poliittisessä järjestötoiminnassa, jota voidaan keskimääräiseen järjestöosallistumiseen verrattuna pitää varsin korkeana. Yllä esitettyjen tietojen valossa näyttääkin siltä, että puolueissa ja poliittisissa järjestöissä mukana olevat kansalaiset ovat poliittisesti erittäin tietäviä.

5.2 Poliittikatietämys ja äänestäminen

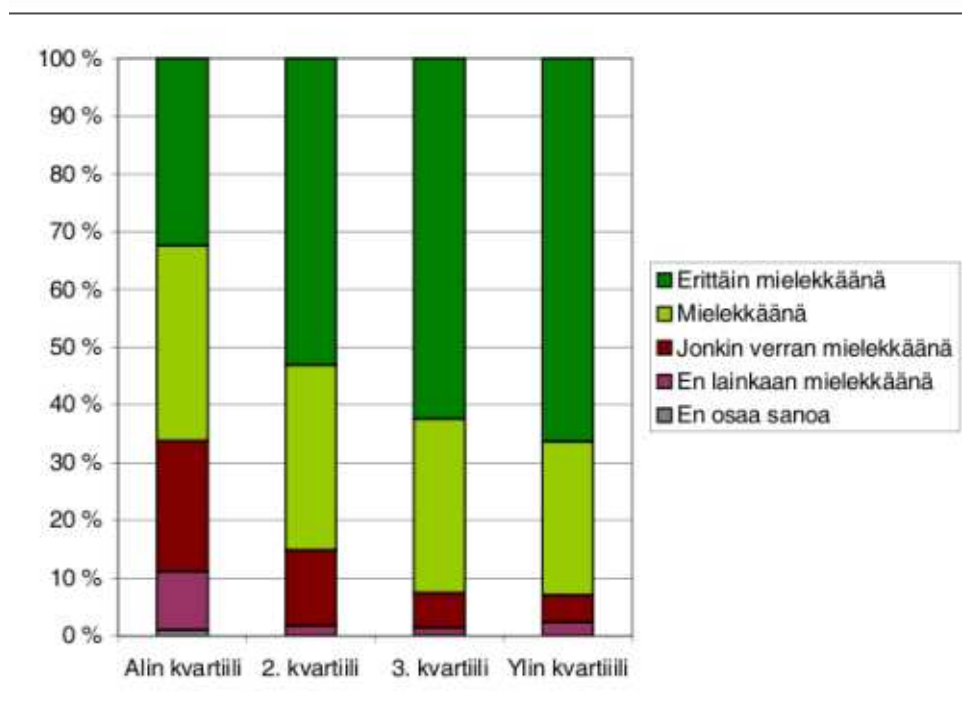
Äänestämisen on toistuvasti havaittu olevan erittäin vahvassa yhteydessä politiikkatietämykseen. Enemmän tietävät kansalaiset käyvät muita ryhmiä todennäköisemmin myös äänestämässä.¹⁶ Poliittikatietämyksen lisäksi äänestamisaktiivisuuden vaikuttavia tekijöitä Suomessa ovat perinteisesti olleet ikä, sukupuoli, kiinnostus politiikkaan, ammattiyhdistysaktiivisuus sekä subjektiivinen kansalaispätevyys¹⁷.

Suomessa äänestysosallistuminen on laskenut 1960-luvulta lähtien enemmän kuin useimmissa muissa läntisissä demokratioissa¹⁸. Tästä huolimatta äänestäminen vaa-

¹⁶Ks. esim. Grönlund ja Milner, 2006; Grönlund et al., 2005

¹⁷Grönlund et al., 2005, 137 Subjektiivista kansalaispätevyyttä mitataan perinteisesti - kuten esim. eduskuntavaalitutkimus 2003:ssa - pyytämällä vastaajia kertomaan oma kantansa seuraaviin väitteisiin: "Joskus politiikka vaikuttaa niin monimutkaiselta, että en oikein ymmärrä mitä on tekeillä" sekä "Minulla ei ole mitään sananvaltaa siihen, mitä maan hallitus ja eduskunta päättävät". Karvonen et al., 2003

¹⁸Grönlund et al., 2005, 119

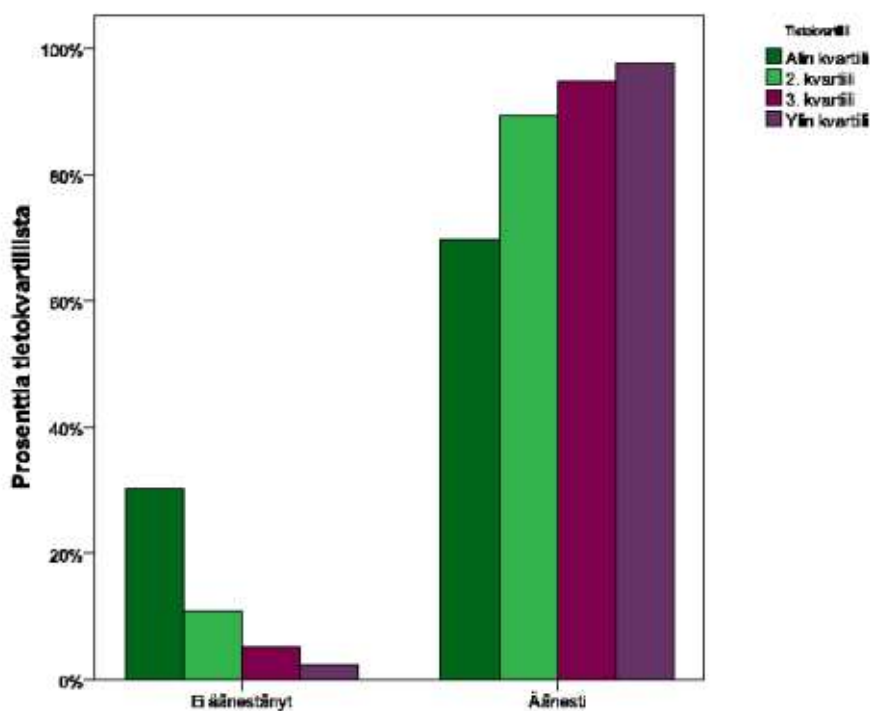

Kuva 5.6: Äänestämisen mielekkyyden yhteys politiikatietämykseen.

leissa on edelleen kansalaisten mielestä ylivoimaisesti mielekkäin tapa osallistua yhteiskunnallisesti: vain neljälle sadasta ei äänestäminen tuntunut lainkaan mielekkäältä osallistumismuodolta (Taulukko 5.1). ”Yhteiskuntatutkimus 2008” -tulokset vahvistavat siten aiemmissä tutkimuksissa havaitun yhteyden tietämyksen ja äänestysinnostuksen välillä. Kuten kuvat 5.6 ja 5.7 osoittavat, kokevat korkean politiikatietämyksen omaavat kansalaiset äänestämisen huomattavasti mielekkäämmäksi - ja myös käyttävät äänioikeuttaan ahkerammin - kuin matalamman tietotason omaavat kansalaiset.

Merkittävin jakolinja tietotason välillä suhteessa äänestämisen mielekkyyteen kulkee alimman kvartiilin ja kaikkien muiden kvartiilien välillä. **Äänestämisen erittäin mielekkääksi** kokevia on alimman kvartiilin vastaajista kolmannes, kun seuraavassa kvartiilissa heitä on jo yli puolet ja kahdessa ylimmässä kaksi kolmannesta vastaajista. On kuitenkin huomattava, että alimmassakin kvartiilissa vain joka kymmenes ei pidä äänestämistä lainkaan mielekkäänä tapana osallistua.

Kuva 5.7 havainnollistaa viimeksi käydyissä eduskuntavaaleissa äänestäneiden ja

Kuva 5.7: Äänestäminen tietämyskvartiileittain.

äänestämättä jättäneiden osuudet eri tietämyskvartiileissa¹⁹. Paremmin tietävät eivät ainoastaan koe vaaliosallistumista mielekkäämmäksi vaan myös käyttävät äänioikeuttaan ahkerammin. Samoin kuin kuvassa 5.6, kulkee nytkin selkeä raja alimman tietämyskvartiilin ja muiden kvartiilien välillä. Alimmassa tietämyskvartiilissa **äänestämättä jättäneiden** osuus on kolmannes, kun seuraavassa kvartiilissa heidän osuutensa laskee kymmenekseen ja sen jälkeen melko tasaisesti, ollen ylimässä vain 2,4 prosenttia.

Poliittisilla vaaleilla valittavat päätöksentekijät eroavat toisistaan paitsi valtaoikeuk-

¹⁹Luvut laskettu kysymyksen ”Mitä puoluetta äänestitte viime eduskuntavaaleissa?” avulla. Laskelman ulkopuolelle jätettiin ne vastaajat, jotka eivät olleet äänestysikäisiä ko. ajankohtana eli eduskuntavaaleissa 2007, eivät halunneet vastata tai eivät osanneet sanoa. Näin saadun populaation äänestysprosentiksi tuli 81,5, joka on 13,6 prosenttiyksikköä Suomessa asuvan väestön vuoden 2007 äänestysprosenttia korkeampi. Tämän suuruinen ero kyselytutkimusten ja todellisen äänestysaktiivisuuden välillä on tavallinen ilmiö. Eroa ei pidä tulkita osoitukseksi vastaajien epärehellisyydestä; suurimmaksi osaksi se johtuu siitä, että siihen joukkoon ihmisiä, jotka ovat valmiita vastaamaan politiikkaan liittyviin kyselytutkimuksiin kuuluu yleensä suhteellisesti hieman enemmän poliittisesti aktiivisia kuin koko väestöön.

Taulukko 5.6: Mikä tai mitkä seuraavista ovat vaalit, joissa äänestämistä vastaajat pitävät itselleen erittäin tärkeänä (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Kunnallisvaalit	44,9	65,4	75,9	78,0	65,2 (665)
Eduskuntavaalit	48,4	77,2	85,1	89,7	73,9 (754)
Presidentinvaalit	63,1	58,6	70,6	62,6	64,0 (653)
Europarlamenttivaalit	12,2	19,8	34,0	58,4	26,2 (267)
En koe äänestämistä tärkeäksi	12,9	5,1	3,5	4,7	6,8 (69)

siltaan, myös äänestäjien heihin kohdistamien odotuksien suhteen. Kansalaiset eivät koe kaikkien poliittisten päätöksentekijöiden olevan itselleen yhtä läheisiä ja vaikutuksiltaan yhtä tärkeitä. On siksi tarpeellista syventää aiempaa äänestämisen mielekkyyden tarkastelua ja tarkastella äänestämisen tärkeyttä eri vaaleissa.

Äänestämisen tärkeys eri tietämyskvartiilien vastaajille vaihtelee suuresti eri vaalien kohdalla (Taulukko 5.6)²⁰. Koko väestölle tärkeintä oli eduskuntavaaleissa äänestäminen: kolmelle neljästä suomalaisesta äänen antaminen eduskuntavaaliedokkaalle oli erittäin tärkeää. Europarlamenttivaaleissa äänestäminen sen sijaan oli tärkeää vain hieman yli neljäsosalle suomalaisista.

Alimmassa tietämyskvartilissa presidentinvaalit nousivat vaaleista tärkeimmiksi ja olivat ainoat vaalit, joissa äänestämistä tärkeänä piti enemmistö ko. kvartiilin vastaajista. Sekä **kunnallis-** että **eduskuntavaaleissa** äänestäminen oli tärkeää alle puolelle alimman kvartiilin vastaajista. **Europarlamenttivaalien** kohdalla osuus jää vain hieman yli kymmeneen prosenttiin. Huomionarvoista eurovaalien kohdalla on se, että **koko väestöstä** vain hieman useampi kuin joka neljäs piti äänestämistä eurovaaleissa itselleen erittäin tärkeänä, mikä kertoo suomalaisten erittäin vähäisestä halusta vaikuttaa europarlamentin kokoonpanoon. Eurovaalien kohdalla äänestämisen tärkeys kasvaa kohti ylintä tietämyskvartiilia, joka tässä suhteessa eroaa muista kvartileista ollen ainoa ryhmä, jonka enemmistö pitää näissä vaaleissa äänestämistä tärkeänä.

Kaikissa muissa paitsi alimmassa tietämyskvartileissa eduskuntavaalit olivat tär-

²⁰Kysymyksen yleisellä muotoilulla - "mikä tai mitkä seuraavista ovat vaalit, joissa äänestämistä pidätte itsellenne erittäin tärkeänä" - pyrittiin saamaan vastaajat pohtimaan vaaliosallistumisen tärkeyttä ylipäättään omalle poliittiselle osallistumiselleen. Taulukko 2:sta onkin mielenkiintoista havaita, että kaikissa tietoryhmissä "en koe äänestämistä tärkeäksi" -vaihtoehdon oli valinnut hieman suurempi joukko vastaajia kuin vaihtoehdon "en lainkaan mielekkäänä" kysyttäessä kuinka mielekkääksi vastaaja kokee vaaliosallistumisen.

keimmät vaalit. Ylimmässä kvartiilissa enemmistö vastaajista piti äänestämistä itselleen erittäin tärkeänä kaikissa poliittisissa vaaleissa. Erityisen suuri ero äänestämisen tärkeäksi kokemisessa alimman ja ylimmän kvartiilin välillä on europarlamenttivaalien kohdalla - peräti 46,2 prosenttiyksikköä.

Vastausjakauman voidaan tulkita kertovan siitä, mikä vaaleilla valittava poliittinen päätöksentekijä eri tietämyksen tasoilla koetaan tärkeimmäksi ja jonka valintaan vastaajat tuntevat haluavansa vaikuttaa. **Alimman kvartiilin** vastaajille tämä päätöksentekijä on **presidentti**. Kolmessa ylimmässä kvartiilissa presidentti on vasta kolmannella sijalla **eduskunnan** ja **kuntapäätäjien** jälkeen. Havainto voidaan tulkita niin, että kolmen ylimmän tietämyskvartiilin vastaajien ja alimman kvartiilin vastaajien käsitykset Suomen poliittisen järjestelmän eri päätöksentekijöiden roolista ja merkityksestä osana maamme poliittista prosessia eroavat toisistaan.

Presidentinvaalien kohdalla mielenkiintoista on havaita, etteivät kvartiilijakaumat noudata aiemmin havaittua kaavaa: kolmannen ja alimman tietämyskvartiilin vastaajat pitivät presidentin valintaan vaikuttamista muiden kvartiilien vastaajia tärkeämpänä. Se, että ylimmän kvartiilin vastaajat pitivät kotimaisista vaaleista presidentinvaaleja itselleen vähiten tärkeinä, saattaa olla yhteydessä nimenomaan heidän korkeaan politiikatietämyksensä tasoon. Tämä siksi, että presidentin valtaoikeuksia kavennettiin Suomessa vuonna 2000 voimaan tulleessa perustuslaissa ja lisäksi keskustelu valtaoikeuksien lisäkavennuksista on jatkunut siitä lähtien. On mahdollista, että tämän kehityksen ovat selkeimmin tunnistaneet politiikkaa parhaiten tuntevat. Presidentinvaalien merkitys on vähäisempi myös Q₂- ja Q₃-tietämyskvartiilien vastaajille, vaikka ero näiden vastaajien keskuudessa ei ole yhtä selkeä.

Tietämyskvartiilit eivät poikkea toisistaan tilastollisesti merkitsevästi²¹ äänestyspäättöksen perusteen suhteen (Taulukko 5.7). Lukuun ottamatta **vaalikoneen** hyödyntämistä sopivan ehdokkaan löytämiseksi, jakaantuivat suomalaiset melko tasaisesti kolmen muun vaihtoehdon kesken. Pienellä marginaalilla nousi useimmin valituksi vaihtoehto, jonka mukaan vastaajat **ottavat selvää puolueiden/ehdokkaiden mielipiteistä** itselleen tärkeissä asioissa ja äänestävät sopivinta löytämäänsä vaihtoehtoa. Tietämyskvartiilien vastaajat eivät kyseisen vaihtoehdon kohdalla eroa toisistaan käytännössä ollenkaan, mikä on yhtenevää aiempien tutkimustulosten kanssa²².

²¹ χ^2 -testin tilastollinen merkitsevyys on .18

²² MacDonald et al., 1995

Taulukko 5.7: Äänestyspäätöksen perusteet (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Äänestän aina saman puolueen ehdokasta	24,1	28,1	29,4	29,9	27,8 (263)
Äänestän sitä puoluetta/ehdokasta, joka kulloinkin vaikuttaa mielestäni parhaalta	35,5	36,6	31,6	26,5	32,7 (309)
Otan selvää puolueiden/ehdokkaiden mielipiteistä niissä asioissa, jotka ovat minulle tärkeitä ja äänestän sopivinta	35,1	32,6	33,5	35,3	34,1 (322)
Haen itselleni sopivan ehdokkaan vaalikoneen kautta	5,3	2,7	5,5	8,3	5,4 (51)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (945)

Edellä sanotun perusteella näyttääkin siltä, että suomalaiset äänestäjät arvioivat valittavia vaihtoehtoja poliittisella agendalla olevien kysymysten kautta äänestyspäätöstä tehdessään. Tulos saattaa vaikuttaa yllättävältä - onhan kyseessä melko vaativa ja aikaavievä tapa löytää oma ehdokas. Etenkin politiikatietämykseltään heikompien vastaajien kohdalla, jossa poliittinen kiinnostuneisuus ja - määritelmän mukaisesti - poliittinen tietoisuus on alhaisempaa, olisi oletettavaa, että äänestyspäätökseen päädyttäisiin mahdollisimman pienin panostuksin. Tämä voisi viitata siihen, etteivät heikonnaan politiikatietämyksen omaavat äänestäjät ole kokonaan puolueiden ja ehdokkaiden vaalikampanjoinnin ulottumattomissa.

Taulukosta 5.7 voidaan havaita, että saman puolueen ehdokkaan äänestäminen kasvaa siirryttäessä kohti korkeampaa tietämystä ja vastaavasti kulloinkin parhaalta vaikuttavan puolueen tai ehdokkaan äänestäminen kasvaa siirryttäessä kohti heikompa tietämystä. Tämä havainto vahvistaa aiemmin tehtyä havaintoa, jonka mukaan juuri korkean tietotason omaavien yksilöiden eräs piirre on poliittisten mielipiteiden vakaus²³. Heidän mielipiteensä - joiden monimutkaiseen muodostumisprosessiin ei tässä oteta kantaa - ovat pysyvämpiä verrattuna heikomman politiikatietämyksen omaaviin.

²³ Delli Carpini ja Keeter, 1996, 237-238

Taulukossa 5.8 puolestaan tarkastellaan tietämyskvartiileja puoluekannoittain. Puoluekanta on saatu kysymällä vastaajilta mitä puoluetta he viimeksi käydyissä eduskuntavaaleissa äänestivät. Taulukon ulkopuolelle on luonnollisesti jätetty ne vastaajat, jotka eivät tuolloin vielä olleet äänestysikäisiä sekä ne, jotka eivät ole halunneet vastata tai eivät muistaneet mitä puoluetta olivat äänestäneet. Vastaajat, jotka ilmoittivat jättäneensä äänestämättä ovat omana ryhmänään.

Taulukko 5.8: Puolueiden kannatus tietämyskvartiileittain (luvut %-osuus ko. kvartiiliin kuuluvista vastaajista).

	Q ₁	Q ₂	Q ₃	Q ₄	Otosuus (n)
Kokoomus	9,8	25,9	18,4	23,8	18,9 (175)
SDP	23,9	24,1	23,4	18,7	22,7 (210)
Keskusta	18,8	16,8	26,6	24,4	21,6 (200)
Perussuomalaiset	4,7	5,9	3,1	2,6	4,1 (38)
Kristillisdemokraatit	2,7	3,2	6,6	4,7	4,3 (40)
Vihreä Liitto	6,7	7,3	10,9	15,0	9,7 (90)
Vasemmistoliitto	2,7	5,9	5,5	8,3	5,4 (50)
En äänestänyt	30,6	10,9	5,5	2,6	13,1 (120)
<i>Yhteensä</i>	100	100	100	100	100 (924)

Kokoomuksen, vihreiden sekä **Vasemmistoliiton** äänestäjien - sekä hieman vähemmässä määrin myös **Keskustan** - osuudet ylimmässä tietämyskvartiilissa ovat selvästi puolueiden kokonaiskannatusta suurempia. Tämä viittaisi siihen, että kyseisiä puolueita äänestäneet painottuvat tiedollisesti korkeammalla tasolla olevien joukkoon. Selkeimmin erottuva ilmiö on **äänestämättä jättäneiden** painottuminen alimpaan tietämyskvartiiliin. Eduskuntavaaleissa 2007 äänioikeutensa käyttämättä jättäneiden osuus pienenee tasaisesti siirryttäessä kohti ylintä tietämyskvartiilia, jossa heitä oli vain hieman yli 2,5 %. Alin tietämyskvartiili erottuu kuitenkin muista tässä suhteessa huomattavasti, sillä tässä kvartiilissa suosituimmaksi puolueeksi nousi ”nukkuvien puolue”.

Äänestysaktiivisuus on Suomessa laskenut viimeisten vuosikymmenten aikana erityisen paljon politiikasta kiinnostumattomien sekä sellaisten kansalaisten keskuudessa, joiden subjektiivinen kansalaispätevyys on heikko²⁴. Läntisten demokratioiden laskevan äänestysosallistumisen on useissa tutkimuksissa väitetty suurelta osin johtuvan siitä, että kansalaiset vähenevässä määrin kokevat äänestämisen kansalaisvelvollisuudekseen²⁵. Äänestämiseen liittyvä velvollisuudentunto on Suomessa

²⁴Grönlund et al., 2005, 127

²⁵Blais, 2000; Zukin et al., 2006

kin merkittävä yksilön äänestyskäyttäytymistä selittävä taustatekijä.²⁶ Äänestämisen velvollisuudekseen kokevat kansalaiset äänestävät riippumatta kansalaispätevyden tunteestaan, kiinnostuneisuudestaan tai tietotasostaan, toisin kuin ne kansalaiset, joiden velvollisuudentunto on heikko. Jälkimmäisessä ryhmässä tapahtunut erityisen selvä vaaliosallistumisen lasku näyttää siis olevan sidoksissa velvollisuusäänestämisen perinteen heikentymiseen.²⁷

Laskevan vaaliosallistumisen aikakaudella on lasku ollut erityisen selvä heikosti politiikkaan kiinnittyneiden kansalaisten kohdalla. On mahdollista, että matalimman tietämyksen ryhmän erottuminen muista on saman ilmiön toinen ilmenemismuoto; he ovat putoamassa edustuksellisen demokratian kelkasta aikana, jolloin korjausliikkeitä ei enää tapahdu samassa määrin puolueiden ulkopuolisten toimijoiden toimesta. Mikäli näin on, indikoivat molemmat havainnot viimeisen 10-20 vuoden aikana tapahtunutta kehitystä, jonka tuloksena poliittisesti aktiivisten sekä tietävien kansalaisten ja poliittisesti apaattisten sekä politiikkaa heikosti tuntevien kansalaisten välinen kuilu on kasvanut aiempaa suuremmaksi.

Vaikka matalimman ja korkeimman tietämyskvartiilin välinen suuri ero näkyikin toistuvasti erittäin selvästi ryhmien poliittista osallistumista tarkasteltaessa, on syytä varoa pitämästä ylintä kvartiilia viitepisteenä ja alinta kvartiilia anomaliana. Siinä missä alin kvartiili näyttäytyy melko niukasti politiikkaan osallistuvana ryhmänä ja näyttäisi siten jäävän kauas aktiivisen kansalaisuuden ideaalista, tulee ylimmän kvartiilin osallistumisintoa pitää yhtäläillä poikkeavana ”keskivertokansalaisen normaalitasosta”. Vaikka ylimmän kvartiilin vastaajat yllä esitettyjen tulosten valossa vastaavatkin demokraattiselta kansalaiselta teoriakirjallisuudessa odotettua sitoutumista omaan yhteiskuntaansa, ovat he poikkeama - myös tietotasoltaan - siinä missä alin kvartiilikin.

5.3 Yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin politiikkatietämyksen yhteyttä vastaajien poliittiseen osallistumiseen. Luvun keskeisimmät havainnot voidaan tiivistää seuraavasti:

- Valtaosa suomalaisista osallistuu poliittisesti vain äänestämällä. He myös kokevat perinteiset osallistumismuodot ei-perinteisiä mielekkäämmiksi. Äänes-

²⁶Borg, 1996

²⁷Grönlund et al., 2005, 128-129

tämisen ohella suomalaiset kokivat yhteiskunnallisen osallistumisen mielekkääksi mielipidekirjoituksia kirjoittamalla, ottamalla yhteyttä päätöksentekijöihin tai osallistumalla erilaisten järjestöjen toimintaan (pl. poliittiset järjestöt).

- Korkealla politiikkatietämyksellä varustetut kansalaiset kokevat sekä perinteiset että ei-perinteiset osallistumismuodot heikosti politiikasta tietäviä mielekkäämmiksi. Ero tietotasojen välillä on näkyvä läpi koko eri osallistumismuotojen kirjon.
- Erot tietotasojen välillä vaaliosallistumisessa on merkittävä. Selvin jakolinja kulkee alimman ja kaikkien muiden kvartiilien välillä. Äänestäminen oli alimman kvartiilin vastaajille tärkeintä presidentinvaaleissa, kaikille muille eduskuntavaalit olivat tärkeimmät.
- Poliittikkatietämykseltään korkealla tasolla olevat kansalaiset ovat myös muita aktiivisempia järjestöosallistujia. Aktiivisimmat järjestöosallistujat keskittyvät ylimpään tietämyskvartiiliin. Alimpaan tietämyskvartiiliin kuuluvista vastaajista lähes puolet on kokonaan järjestötoiminnan ulkopuolella.
- Eri tietämyskvartiilit eivät eroa toisistaan kovinkaan merkittävästi siinä, miten he äänestyspäätöksensä tekevät. Puolueuskollisuus on hieman vahvempaa ylimmässä tietämyskvartiilissa. Tämä tukee sitä aikaisemmissa tutkimuksissa tehtyä havaintoa, jonka mukaan korkea tietotaso on yhteydessä vakaisiin ja pysyviin poliittisiin mielipiteisiin.
- Erityisesti Kokoomuksen, vihreiden sekä Vasemmistoliiton äänestäjien kannattajien joukossa on suhteessa näiden puolueiden kokonaiskannatukseen keskimääräistä enemmän ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluvia henkilöitä. Ne vastaajat, jotka eivät käyttäneet äänioikeuttaan viime eduskuntavaaleissa kumuloituvat alimpaan tietämyskvartiiliin.
- Ero alimman tietämyskvartiilin ja kolmen muun tietämyskvartiilin välillä erottuu useasti selkeimpänä jakolinjana eri tietämyskvartiilien välillä poliittista osallistumista tutkittaessa. Kolme ylintä kvartiilia muodostavat verrattain yhtenäisen ryhmän lähinnä äänestämällä osallistuvia kansalaisia.

Luku 6

Keskeiset tulokset ja johtopäätökset

Tämä tutkimus on ensimmäinen monografia, joka on syntynyt osana ”Suomalaisen politiikkatietämys”-tutkimushanketta. Hankkeen tavoitteena on liittää politiikkatietämyksen tutkimus pysyväksi osaksi suomalaista valtio-opillista - ja laajemmin yhteiskuntatieteellistä - tutkimuskenttää. Tutkimus heijastelee myös tutkimushankkeen laajana tavoitteena olevaa pyrkimystä **tukea** ja **täydentää** sitä Suomessa viime vuosikymmenten aikana seurattua vaalitutkimuksen päälinjaa, jonka valtavirran ovat muodostaneet äänestysikäisen väestön poliittisia asenteita ja mielipiteitä laajasti kartoittaneet ja analysoineet tutkimukset.

Monografian perustan muodostaa keväällä 2008 kerätty ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyaineisto, jonka tyyppistä aineistoa ei tässä laajuudessa ole Suomessa koskaan aiemmin kerätty. Myös kansainvälisesti ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston kaltaiset laajat tietämysaineistot ovat erittäin harvinaisia, mistä syystä on perusteltua uskoa hankkeen tulosten kiinnostavan myös aihepiirin kansainvälistä tiedeyhteisöä.

Kyselytutkimusten kohdalla on aina syytä pitää mielessä, että kerätty aineisto antaa - joko hyvin tai huonosti - vastauksia vain ja ainoastaan niihin asioihin, mitä on kysytty. ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-kyselyn tietokysymysten vastaajakohtainen tarkastelu antaa siten vastauksen kysymykseen, miten hyvin kukin vastaaja on osannut vastata esitettyihin kysymyksiin liittyen politiikkaan ja yhteiskuntaan. Aineiston perustana on edustava otos suomalaisista, joten tietämyksen jakautumiseen liitty-

vät havainnot voidaan (virhemarginaalin puitteissa) varsin luotettavasti yleistää koko väestöön.

Edellä kuvattujen tutkimushankkeen laajempien tavoitteiden puitteissa tälle monografialle asetettiin kaksi keskeistä tavoitetta:

1. **Kuvailla suomalaisten politiikkatietämyksen kokonaiskuva** esittelemällä, millä tavoin politiikkatietämys jakaantuu sekä väestön keskuudessa kokonaisuutena että valittujen sosiaalisten taustamuuttujien perusteella luokitelluissa väestöryhmissä.
2. **Analysoida** sekä tiettyjen sosiaalisten **taustatekijöiden yhteyttä politiikkatietämykseen** että **politiikkatietämyksen yhteyttä vastaajien politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita koskeviin käsityksiin ja asenteisiin.**

Näiden lisäksi tavoitteena oli osoittaa sekä tarkastelujen lähtökohdaksi valitun tietämyskvartiilijaon toimivuus ja soveltuvuus tämän tyyppiselle analyysille että valitun tarkastelunäkökulman tuottama analyttinen lisäarvo. Tietämyskvartileilla tarkoitettiin tässä tutkimuksessa sellaisia ratkaisuprosenttien rajoja, jotka jakavat otoksen neljään ryhmään. Tietämyskvartiilien osalta suomalaiset jakaantuvat eri tietämysryhmiin seuraavasti:

- Q₁-tietämyskvartiiliin kuuluivat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti oli enintään 43,18. Tähän, tietämystasoltaan heikoimpaan ryhmään kuului yhteensä 287 vastaajaa (28,1 %).
- Q₂-tietämyskvartiiliin kuuluivat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti oli välillä 43,19-54,55. Tähän, tietämystasoltaan toiseksi heikoimpaan ryhmään kuului yhteensä 237 vastaajaa (23,2 %).
- Q₃-tietämyskvartiiliin kuuluivat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti oli välillä 54,56-68,18. Tähän, tietämystasoltaan toiseksi parhaimpaan ryhmään kuului yhteensä 282 vastaajaa (27,6 %).
- Q₄-tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat, joiden ratkaisuprosentti on suurempi kuin 68,18. Tähän, tietämystasoltaan parhaimpaan ryhmään kuului yhteensä 214 vastaajaa (21,0 %).

Koska jokaisen luvun loppuun on liitetty yhteenvedo luvun keskeisistä asioista, emme tässä yhteydessä kertaakaan näissä esitettyjä yksityiskohtia. Tämän sijaan keskustellemme seuraavassa sellaiset tulokset, joilla katsomme olevan laajempia yhteiskunnallisia heijastusvaikutuksia.

Suomalaisten tietämys vaihtelee melko runsaasti eri osa-alueilla ja nk. ”yleistietäjien” osuus on yllättävänkin pieni:

Kokonaisuutena arvioituna - etenkin jos huomioidaan vastaavien kansainvälisten tutkimusten tulokset - suomalaisten politiikkatietämystä on pidettävä vähintäänkin kohtuullisena. Jos tämä kokonaistietämys jaetaan osa-alueetietämykseen (Suomen poliittinen järjestelmä, EU ja kansantalous), tietämyskuva muuttuu olennaisesti ja tietämyserot tulevat selkeämmin esille.

Erityisen heikkona erottuu suomalaisten EU-tietämys. Jos tätä löydöstä tarkastellaan sen havainnon valossa, että kiinnostus ja tietämys yleisesti ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, kaikissa tietämyskvartileissa ilmennyt heikko EU-tietämys näyttäisi heijastelevan juuri vähäistä kiinnostusta EU-asioita kohtaan. Tätä tukee myös suomalaisten kansallisia vaaleja selvästi vähäisempi kiinnostus eurovaaleja kohtaan. Suomalaiset eivät siten ole vain vähän kiinnostuneita EU-asioista, vaan he myös sekä tietävät EU:sta selvästi muita osa-alueita vähemmän ja haluavat myös selvästi vähemmän olla vaikuttamassa EU:n asioihin.

Toinen, kohtuullisen kokonaistietämyksen valossa jopa hieman yllättävä havainto oli, että enemmistö suomalaisista ei näyttäisi olevan yleistietäjiä. Suomalaisten tietämys eri osa-alueilla näyttäisi vaihtelevan melko paljon. Kokonaistietämyksellä mitattuna vähintään keskimääräisesti pärjänneistä vastaajista vain hieman yli puolet ylsi kokonaistietämyksen mukaiselle tasolle kaikilla osa-alueilla. Lohdullisena havaintona voidaan tässä yhteydessä pitää kuitenkin sitä, että keskimääräistä heikommin pärjänneiden ryhmässä vain 40 prosenttia oli keskimääräistä heikompi kaikilla osa-alueilla.

Suomalaisilla on varsin realistinen kuva omasta tietämyksestään:

Kun verrattiin vastaajien itsearviota politiikkatietämyksestään heidän mitattuun kokonaistietämyksensä tasoon, vastaajilla näytti olevan varsin realistinen kuva omasta tietämyksestään. Samalla tehtiin kuitenkin se havainto, että sekä iän karttuminen

että muodollisen koulutustason kohoaminen lisäsivät selvästi vastaajien kriittisyyttä omaa politiikkatietämystään kohtaan. Toisin sanoen: sekä nuoret että vähemmän koulutetut olivat taipuvaisempia yliarvoimaan omaa tietämystään, kun taas sekä vanhemmat että paremmin koulutetut olivat taipuvaisia aliarvioimaan oman politiikkatietämyksensä tason.

Itsearvioiden luotettavuudella on oma tärkeä merkityksensä, kun arvioidaan esimerkiksi vastaajien kykyä ymmärtää, prosessoida ja omaksua uutta tietoa. Liian optimistinen kuva vastaanottajien perustietämyksestä saattaa pahimmassa tapauksessa johtaa liian monimutkaisen tiedon ja informaation välittämiseen, jolloin enemmistö vastaanottajista ymmärtää viestin joko väärin tai ei ymmärrä sitä lainkaan. Kansalaisten kykyä ymmärtää poliittisten toimijoiden taholta tulevia viestejä voidaan pitää yhtenä tärkeänä elementtinä poliittisen luottamuksen vahvistamiselle. Siten kansalaisten itsearviota tietämyksestään voidaan aivan hyvin pitää ”poliittisena seismografiana”, joka yhdellä tavalla kuvaa, kuinka vaikeatajuisiksi kansalaiset poliittiset asiat kulloinkin mieltävät.

Tietämyskvartiilijakaumien tarkastelun perusteella havaitut erot eri sosiaalisten ryhmien välillä kertovat tietämyksen epätasaisesta jakautumisesta Suomessa:

Keskeinen tulos sosioekonomisten ryhmien perusteella suoritetusta tietämyksen jakautumisen analyysistä voidaan kiteyttää seuraavaan johtopäätökseen: Suomessa tietämys politiikasta ja yhteiskunnallisista asioista näyttäisi kumuloituvan hyvin koulutetun, hyvässä ammattiasemassa olevan, taloudellisesti hyvin toimeentulevan ja iältään vanhemman väestönosan edustajiin. Lisäksi myös tässä tutkimuksessa voitiin tehdä sama havainto, joka on tehty usein aiemminkin: miesten tietämystaso on naisia korkeampi.

Hieman yllättäen yliopistokoulutuksen saaneiden parissa opiskelualalla ei näyttäisi olevan ainakaan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä vastaajien politiikkatietämyksen tasoon. Yliopistokoulutuksen sisällön vaikutus perustietämykseen politiikasta ja yhteiskunnasta näyttäisi jäävän yllättävän(kin) vähäiseksi. Käytännössähän tämä tulos viittaa siihen, että yliopistokoulutuksen vaikutukset eivät kohdistu niinkään yleistietämykseen kuin opiskelualaspesifin tietämyksen parantamiseen. Tämä, sinänsä looginen päätelmä ei kuitenkaan imartele suomalaista yhteiskuntatieteellistä koulutusta: ”Yhteiskuntatutkimus 2008”-aineiston perusteella arvioituna yhteis-

kuntatieteellisen yliopistotutkinnon suorittaneiden yhteiskunnallinen tietämys oli samalla tasolla kuin muissa oppiaineissa - esimerkiksi lääketieteessä tai matematiikassa - tutkinnon suorittaneiden vastaajien. Tämä on mielenkiintoinen löydös, jonka taustalla olevien syiden selvittäminen vaatii lisätutkimusta eri koulutusasteiden välillä.

Muiden sosiaalisten taustamuuttujien valossa erityisen haasteellinen tilanne on nuorimpien - 18-30-vuotiaiden - ikäryhmän kohdalla, jossa tietämyksen taso on selvästi muita ikäryhmiä heikompi. Merkillepantavaa on, että tämä ikäryhmä on lähes poikkeuksetta noussut esille kaikissa viimeaikaisissa tutkimuksissa ryhmänä, joka näyttäisi etäännyvän politiikasta myös tiedollisesti, olevan osallistumisaktiivisuudessaan ennemminkin passiivinen, jopa apaattinen, ja jonka kiinnostus - tärkein kaikista yksittäisistä tässä tutkimuksessa havaituista tietämykseen vaikuttavista tekijöistä - politiikkaa ja yhteiskunnallista osallistumista kohtaan on selvästi muita ikäryhmiä alhaisempi.

Tällaisten tulosten kumuloitumisen toivoisi johtavan **sekä tietelliseen että yhteiskunnalliseen keskusteluun** siitä, jääkö meiltä jotakin olennaista näkemättä yhteiskunnallisissa rakenteissamme. Onko nuorten käyttäytymisessä ja toiminnassa jotakin sellaista ”poliittista” tai ”poliittisuutta”, joita politiikan tutkimuksen valtavirran käyttämät käsitteet, aineistot, teoriarakennelmat, mallit tai lähestymistavat eivät kykene tavoittamaan? Toisin kysyen: etsimmekö me oikeasta paikasta, kun etsimme nuorten poliittista osallistumista ja poliittisia asenteita niistä lokeroista, joihin politiikan tutkijat ovat ihmisiä vuosikymmeniä lokeroineet? Tämä keskustelu - ja etenkin ennakkoluuloton uusien lähestymistapojen etsintä - tulisi viipymättä saada liikkeelle. Ainakin ”Suomalaisten politiikkatietämys”-tutkimushankkeen puitteissa tullaan jatkossa uhraamaan sekä ajallisia että älyllisiä resursseja tämän, yhteiskunnallisesti erittäin polttavan ongelman hahmottamiseksi.

Henkilön politiikkatietämyksen ja hänen politiikkakäsityksensä välillä näyttäisi olevan vahva yhteys:

Tietämys-aspektin yhdistäminen politiikkakäsitysten tarkasteluun on kiistämättä yksi niistä osa-alueista, joilla tietämysaspektin kautta saavutetaan täysin uudenlainen näkökulma. Samalla tulokset osoittavat kiistattomasti henkilön politiikkakäsitysten olevan yhteydessä hänen politiikkatietämyksensä tasoon.

Suomalaiset suhtautuvat yleisesti ottaen demokratiaan erittäin myönteisesti. Eri tietämyskvartiileihin kuuluvien vastaajien suhtautumisessa demokratiaan voitiin kuitenkin havaita vaihtelua: Ylimpään tietämyskvartiiliin kuuluvat vastaajat suhtautuvat demokratiaan alempiin kuuluvia myönteisemmin. Vahvimmin suomalaiset liittävät demokratia-käsitteeseen **mielipiteenvapauden, miesten ja naisten välisen tasa-arvon, sekä oikeuden osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen.**

Jonkin verran ongelmallisena voidaan kuitenkin pitää sitä, että vastaajien kyky hahmottaa niitä ominaisuuksia, jotka määrittelevät demokratian hallintajärjestelmänä, on etenkin alimmissa tietämyskvartiileissa selvästi heikompaa. Suuri enemmistö heikoimmin tietävistä vastaajista ei liittännyt demokratiaan sellaisia demokratian keskeisiä peruseriaatteita kuten **kansalaisten mahdollisuus vaihtaa poliittiset valtanpitäjät, poliittisen opposition toimintavapaus, vapaat vaalit ja puolueiden välinen vapaa kilpailu vallasta.**

Suomalaiset asettavat puolue-*instituutiolle* suuria odotuksia:

Mielenkiintoinen näkökulma jo pidempään jatkuneeseen keskusteluun suomalaisten puoluesidonnaisuuden heikentymisestä saadaan suomalaisten näkemyksistä puolueiden tehtäviä kohtaan. Keskeinen tulos tämän aiheen kohdalla on se, että suomalaiset asettavat puolueille varsin ”isoja” yhteiskunnallisia tehtäviä ja vastuita. Selkeä enemmistö suomalaisista pitää puolueiden tärkeimpinä tehtävinä vastuun kantamista **kansalaisten hyvinvoinnista, koko yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä ja kansan sivistystasosta.** Nämä kolme tehtävää nousivat kaikkien tietämyskvartiilien vastaajien kohdalla tärkeimmiksi.

Suomalaiset näyttäisivät luottavan puolue-*instituutioon* yhteiskunnallisen kehityksen moottorina. Jos tätä asiaa tarkastellaan sen tosideikan valossa, että suomalainen demokratia on alusta alkaen rakentunut edustuksellisuuden periaatteelle - eli ajatukselle, jossa kansan valitsevat edustajat ovat poliittisen prosessin avaintoimijat - tulos näyttää pikemminkin loogiselta. Suomalaiset näyttävät olevan varsin halukkaita delegoimaan paitsi vallan, myös vastuun yhteiskunnan tulevaan kehitykseen liittyen juuri puolueiden harteille.

Edellä sanotun valossa suomalaisten heikentyvä puoluekiinnittyneisyys - mitä osaltaan indikoi liikkuvien äänestäjien määrän kasvu - ei siten välttämättä olekaan seurausta epäluottamuksesta puolue-instituutiota kohtaan, vaan ensisijaisesti tyyty-

mättömyyden ilmaus *puolueiden* nykyistä toimintaa kohtaan. Toisin sanoen: Voisiko olla niin, että osa äänestäjistä siirtyisi vaali vaalilta aina sen puolueen äänestäjäksi, jonka politiikka parhaiten vastaa ko. äänestäjien kriteerejä mainituissa kolmessa kärkitehtävässä?

Tosin on tässä yhteydessä syytä muistaa toinen tulos, jossa puoluekiinnittyneisyys lisääntyi - joskaan ei mitenkään huimasti - siirryttäessä kohti ylempiä tietämyskvartiileja. Äänestäjien liikkuvuus näyttäisi lisääntyvän politiikkatietämyksen heikentessä, mikä voi viitata siihen, että myös tietämystasoltaan heikommat äänestäjät pyrkivät löytämään puolueita/ ehdokkaita, joiden viestit he kokevat ymmärtävänsä.

Yhteenveto: kansalaisten tietämys demokratian kulmakivi myös tulevaisuudessa:

Demokratiaan liittyvässä tutkimuskirjallisuudessa korostetaan tietäväisten kansalaisten olennaista merkitystä osana demokraattista järjestelmää ja sen toimintalogiikkaa. Tietäväiset kansalaiset ovat kiinnostuneita politiikasta ja osallistuvat muita aktiivisemmin politiikkaan. Tärkeimpänä osallistumismuotona edustuksellisessa demokratiassa on nähty juuri vaaliosallistuminen, jonka kautta kansalaisille tarjotaan mahdollisuus yhtäältä palkita tai rangaista poliittisia päätöksentekijöitä, toisaalta ottaa kantaa yhteiskunnan tulevan kehityksen suuntaan. Tästä näkökulmasta tarkasteluna tietämyksellä voidaan nähdä olevan selkeä funktionsa modernissa, edustuksellisessa demokratiassa.

Politiikan toimijoiden sekä politiikan tuotosten ja niiden vaikutusten arviointi edellyttää jonkin asteista tietämystä politiikasta ja yhteiskunnasta. Samalla - täysin loogisesti - politiikan toimijat pyrkivät suuntaamaan viestinsä pääosin niille väestöryhmille, joiden kohdalla ne katsovat omaavansa parhaat edellytykset mobilisoida äänestäjiä omiksi kannattajikseen. Tämän hetkisen kehityksen valossa parhaiten mobilisoitavan ryhmän muodostaa vanhempiin ikäryhmiin kuuluva, hyvin koulutettu ja hyvin ansaitseva osa väestöstä. Näiden ryhmien edustajat olivat myös keskimäärin muita ryhmiä paremman politiikkatietämyksen tason omaavia.

On kuitenkin syytä muistaa, ettei tämä parhaiten tietävien ja aktiivisesti osallistuvien ryhmä ole edustava otos suomalaisista. Sekä politiikkatietämykseltään että osallistumisaktiivisuudeltaan ”poliittiseen paitsioon” uhkaa jäädä nuorimpien ikäryhmä (18-30-vuotiaat), ja heidän keskuudessaan erityisesti muun kuin korkeakoulutuksen omaavien ryhmä. Yhdistämällä tässä tutkimuksessa tehdyt havainnot ai-

emmin muissa tutkimuksissa tehtyihin havaintoihin ei voida poissulkea sitä mahdollisuutta, että tulevaisuudessa koulutustausta nousee yhä selkeämmin erottelevaksi tekijäksi aktiivisten ja passiivisempien kansalaisten välillä. Sekä tutkimusta että konkreettisia toimenpiteitä tulisikin jatkossa kohdistaa nykyistä enemmän poliittista sosialisatioprosessia kohtaan sen selvittämiseksi, millä tavoin sekä kiinnostusta politiikkaa kohtaa että kasvua aktiiviseksi kansalaiseksi voitaisiin tukea jo paljon ennen virallista äänestysikää.

* * *

Tämä monografia on avaus, joka pyrki osoittamaan politiikkatietämys-tutkimusalueen tiedollista lisäarvoa tuottavan funktion ja perustelemaan ko. tutkimusalueen tarpeellisuuden myös pitkän aikavälin tutkimusalueena osana suomalaista valtiopillista tutkimusta.

Lopuksi on syytä nostaa esille se, kyselylomakkeeseen (Liite B) tutustuneen lukijankin jo varmasti tekemä havainto, että tässä monografiassa on - luettavuuden ja kompaktiuden säilyttämiseksi - pystytty raapaisemaan vain aineistomassan pinta. Kysymykset liittyen esimerkiksi mediakulutuksen ja politiikkatietämyksen väliseen yhteyteen on jätetty pois tästä tarkastelusta. Tämän monografian analyyseissä on myös rajauduttu varsin tiukasti juuri tietämyskvartiiliperustaiseen tarkasteluun, mistä syystä mm. ikä- tai koulutusperustaiset tarkastelut esimerkiksi asenteiden osalta eivät ole kuuluneet tarkastelun piiriin. Näihin kysymyksiin toivomme voivamme syventyä tarkemmin "Suomalaisten politiikkatietämys"-tutkimushankkeen edetessä. Olemme kuitenkin toiveikkaita, että jo tässä monografiassa esittämämme avaukset olisivat riittäviä osoittamaan tämän tutkimusalueen merkityksen sekä tieteellisen tutkimuksen että laajemminkin yhteiskunnan kannalta.

Lähteet

Kyselyaineistot

LUKAMMINSTKYS20072008: Lukio- ja ammatti-instituuttikysely 2007-2008 [elektroninen aineisto]. Kimmo Elo & Lauri Rapeli [tekijät], 2008. Turun yliopisto: valtio-opin laitos.

YTKT2008: Yhteiskuntatutkimus 2008 [elektroninen aineisto]. Kimmo Elo & Lauri Rapeli [tekijät], 2008. Helsinki: Taloustutkimus [aineistonkeruu], 2008. Turun yliopisto: valtio-opin laitos.

Kirjallisuutta

- Alford, Robert R. (1964). *Party and Society: The Anglo-American Democracies*. John Murray, London.
- Althaus, Scott L. (1998). Information Effects in Collective Preferences. *American Political Science Review*, 92(3): 545–558.
- Badescu, Gabriel ja Sum, Paul E. (2005). The Importance of Left-Right Orientations in the New Democracies. Teoksessa *Presentation at the International Conference on Elections and Democratic Governance in Taipei*.
- Bartels, Larry M. (1996). Uninformed Votes: Information Effects in Presidential Elections. *American Journal of Political Science*, 40(1): 194–230.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo (2005). Muu poliittinen osallistuminen. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. WSOY, Helsinki, 147–168.
- Blais, André (2000). *To Vote or Not to Vote*. University of Pittsburgh Press, Pittsburgh.
- Bobbio, Norberto (1996). *Left and Right: The Significance of a Political Distinction*. Polity Press, Cambridge.
- Borg, Sami (1996). *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol. 491. Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos, Tampere.
- Borg, Sami (2006). Käsitukset kansalaisuudesta ja omista vaikuttamismahdollisuuksista. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*, side 1/2006 sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*. Edita Prima, Helsinki, 115–127.

- Campbell, Angus, Converse, Philip E., Miller, Warren E., ja Stokes, Donald E. (1960). *The American Voter*. University of Chicago Press, Chicago.
- Converse, Philip E. (1964). *Ideology and Discontent*, chapter The Nature of Belief Systems in Mass Publics, 206–261. Free Press.
- Converse, Philip E. (1975). Public Opinion and Voting Behavior. Teoksessa Greenstein, Fred I. ja Polsby, Nelson W. (toim.), *Handbook of Political Science: Nongovernmental Politics*. Addison-Wesley, 75–171.
- Dahl, Robert A. (1965). *Modern Political Analysis*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott (1991). Stability and Change in the U.S. Public's Knowledge of Politics. *The Public Opinion Quarterly*, 55(4): 583–612.
- Delli Carpini, Michael X. ja Keeter, Scott (1996). *What Americans Know About Politics and Why It Matters*. Yale University Press, New Haven, London.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. Harper & Row, New York.
- Eley, Geoff (2002). *Forging Democracy: The History of the Left in Europe 1850-2000*. Oxford University Press, Oxford.
- Gabel, Matthew J. ja Huber, John D. (2000). Putting Parties in Their Place: Inferring Party Left-Right Ideological Positions from Party Manifestos Data. *American Journal of Political Science*, 44(1): 94–103.
- Galston, William A. (2001). Political Knowledge, Political Engagement, and Civic Education. *Annual Review of Political Science*, 4(1): 217–234.
- Goodsell, Charles T. (1988). The Architecture of Parliaments: Legislative Houses and Political Culture. *British Journal of Political Science*, 18(3): 287–302.
- Greenberg, Jeff ja Jonas, Eva (2003). Psychological Motives and Political Orientation - The Left, the Right, and the Rigid: Comment on Jost et.al. (2003). *Psychological Bulletin*, 129(3): 376–382.
- Grönlund, Kimmo (2006). Osallistuva demokratia. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*, numero 1/2006 sarjassa Oikeusministeriön julkaisu. Edita Prima, Helsinki, 71–91.

- Grönlund, Kimmo (2007). Knowing and Not Knowing: The Internet and Political Information. *Scandinavian Political Studies*, 30(3): 397–418.
- Grönlund, Kimmo ja Milner, Henry (2006). The Determinants of Political Knowledge in Comparative Perspective. *Scandinavian Political Studies*, 29(4): 386–406.
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki, ja Wass, Hanna (2005). Äänestysosallistuminen. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. WSOY, Helsinki, 119–146.
- Grönlund, Kimmo ja Setälä, Maija (2006). Sosiaalinen pääoma. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*, side 1/2006 sarjassa *Oikeusministeriön julkaisu*. Edita Prima, Helsinki, 154–172.
- Hellsten, Villiina (2003). Uusi politiikka ja poliittisen osallistumisen moninaistuminen: Haaste edustukselliselle demokratialle? Teoksessa Paakkunainen, Kari (toim.), *"Kyllä politiikalle, mutta..."Nuoret ja eduskuntavaalit 2003*, Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 27. Nuorisosiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura, 62–83.
- Holmberg, Sören ja Oscarsson, Henrik (2004). *Väljare: svenskt väljarbete under 50 år*. Norstedts Juridik, Stockholm.
- Inglehart, Ronald (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic and Political Change in 43 Societies*. Princeton University Press, Princeton.
- Inglehart, Ronald ja Klingemann, Hans D. (1976). Party Identification, Ideological Preference and the Left-Right Dimension among Western Mass Publics. Teoksessa Budge, Ian, Crewe, Ivor, ja Farlie, Dennis (toim.), *Party Identification and Beyond: Representations of Voting and Party Competition*. John Wiley & Sons, London, 243–273.
- Jerit, Jennifer, Barabas, Jason, ja Bolsen, Toby (2006). Citizens, Knowledge and the Information Environment. *American Journal of Political Science*, 50(2): 266–282.
- Jokivuori, Pertti ja Hietala, Risto (2007). *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. WSOY, Helsinki.
- Jääsaari, Johanna ja Martikainen, Tuomo (1991). *Nuorten poliittiset valinnat*. Gaudemus.

- Karvonen, Lauri, Paloheimo, Heikki, ja Vaalit- ja edustuksellinen demokratia Suomessa -tutkimusryhmä (2003). Eduskuntavaalitutkimus 2003. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston materiaalitunnus: FSD1260*.
- Kitschelt, Herbert ja Hellemans, Staf (1990). The Left-Right Semantics and the New Politics Cleavage. *Comparative Political Studies*, 23(2): 210–238.
- Kretschmer, Matthias Erich (2001). *Political Knowledge: A Comparative Perspective*, University of Connecticut.
- Kroh, Martin (2007). Measuring Left-Right Political Orientation: The Choice of Response Format. *Public Opinion Quarterly*, 71(2): 204–220.
- Laponce, Jean (1981). *Left and Right: The Topography of Political Perceptions*. University of Toronto Press, Toronto.
- Laver, Michael, Benoit, Kenneth, ja Garry, John (2003). Extracting Policy Positions from Political Texts Using Words as Data. *American Political Science Review*, 97(2): 311–331.
- Lipset, Seymour M., Lazarsfeld, Paul F., Barton, Allen H., ja Linz, Juan (1954). The Psychology of Voting: An Analysis of Political Behavior. Teoksessa Lindzey, Gardner (toim.), *Handbook of Social Psychology*. Addison-Wesley, Cambridge (MA), 1124–1175.
- MacDonald, Stuart Elaine, Rabinowitz, George, ja Listhaug, Ola (1995). Political Sophistication and Models of Issue Voting. *British Journal of Political Science*, 25(4): 453–483.
- Marsh, Alan ja Kaase, Max (1979). Measuring Political Action. Teoksessa Barnes, Samuel H. ja Kaase, Max (toim.), *Political Action: Mass Participation in Five Western Democracies*. Sage, Beverly Hills, 58–97.
- Martikainen, Tuomo ja Pekonen, Kyösti (1996). *Nuoret ja urbaani politiikka: tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten aikuisten poliittisesta suuntautumisesta*. Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna (2002). *Äänettömät yhtiömiehet. Tutkimus osallistumisesta vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin*. Edita, Helsinki.

- Massing, Peter ja Breit, Gotthard (toim.) (2003). *Demokratie-Theorien. Von der Antike bis zur Gegenwart*. BpB, Bonn.
- McAllister, Ian (1998). Civic Education and Political Knowledge in Australia. *Australian Journal of Political Science*, 33(1): 7–23.
- Mickelsson, Rauli (2007). *Suomen puolueet: Historia, muutos ja nykypäivä*. Vastapaino, Tampere.
- Neuman, Russell W. (1986). *The Paradox of Mass Politics: Knowledge and Opinion in the American Electorate*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Norris, Pippa (2002). *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge University Press.
- Oscarsson, Henrik (2007). A Matter of Fact? Knowledge Effects on the Vote in Swedish General Elections 1985-2002. *Scandinavian Political Studies*, 30(3): 301–322.
- Paloheimo, Heikki (2006). Asenteet poliittisia instituutioita ja toimijoita kohtaan. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Edita Prima, Helsinki, 128–153.
- Paloheimo, Heikki (2008). Ideologiat ja ristiriitaisuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. WSOY, Helsinki, 27–60.
- Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (2008). Puolueiden tehtävät ja rooli demokradiassa. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. WSOY, Helsinki, 11–26.
- Pekonen, Kyösti (1998). *Politiikka urbaanissa betonilähiössä*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pesonen, Pertti, Sänkiahho, Risto, ja Borg, Sami (1991). Eduskuntavaalitutkimus 1991. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston materiaalitunnus: FSD1088*.
- Putnam, Robert D. (1993). *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press, New Jersey.
- Setälä, Maija (2003). *Demokratian arvo teorit, käytännöt ja mahdollisuudet*. Gaudemus, Helsinki.

- Sundberg, Jan (1996). *Partier och partisystem i Finland*. Schildts, Esbo.
- Suomen Gallup ja Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (2007). Puolueiden ajankoh-
taistutkimus 1992-2005: yhdistetty aineisto. *Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston
materiaalitunnus: FSD2274*.
- Suutarinen, Sakari, Brunell, Viking, Poutiainen, Annikki, Puhakka, Eija, Saari, Han-
nu, ja Törmäkangas, Kari (2001). *Suomen peruskoulun päättövaiheessa olevien
nuorten yhteiskunnalliset tiedot, taidot, käsitykset, asenteet ja toiminta 28 maan
kansainvälisessä vertailussa*. Koulutuksen Tutkimuslaitos: Jyväskylän yliopisto.
- Torney-Purta, Judith ja Amadeo, Jo-Ann (2003). A Cross-national Analysis of Poli-
tical and Civic Involvement among Adolescents. *PS: Political Science and Politics*,
36(2): 269–274.
- Torney-Purta, Judith, Lehmann, Rainer, Oswald, Hans, ja Schulz, Wolfram (2001).
*Citizenship and Education in Twenty-eight Countries: Civic Knowledge and En-
gagement at Age Fourteen*. The International Association for the Evaluation of
Educational Achievement.
- Tranter, Bruce (2007). Political Knowledge and its Partisan Consequences. *Austra-
lian Journal of Political Science*, 42(1): 73–88.
- Vavreck, Lynn (2008). The Dangers of Self-Reports of Political Beha-
vior: Observational v. Experimental Evidence. [Elektroninen aineisto:
[www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/5/2/4/0/p152401-
_index.html](http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/5/2/4/0/p152401-
_index.html), luettu: 22.9.2008].
- Vromen, Ariadne (1995). Paul Keating is the Prime Minister, but Who Delivers the
Mail? A Study of Political Knowledge Amongst Young People. *Australian Journal
of Political Science*, 30(1): 74–90.
- Wiberg, Matti (2006). *Politiikka Suomessa*. WSOY, Helsinki.
- Wächter, Franziska (2004). Links und rechts kann man nicht verwechseln. Zum
Verständnis eines politischen Codes bei Jugendlichen. *Diskurs*, 2004(1): 45–53.
- Zukin, Cliff, Keeter, Scott, Andolina, Molly, Jenkins, Krista, ja Carpini, Michael
X. Delli (2006). *A New Engagement: Political Participation, Civic Life, and the
Changing American Citizen*. Oxford University Press, Oxford.

Liite A

**Tietokysymysten sanamuodot
tietämysjärjestyksessä**

- S10A.** Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Nimi)
- S26.** Mitä tarkoitetaan lyhenteellä TUPO?
- S18A.** Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Sanokaa neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta. (Suurin puolue)
- S13.** Kuinka usein eduskuntavaalit tulee vähintään järjestää Suomessa?
- S10B.** Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Puolue)
- S28.** Kuinka pitkä on tasavallan presidentin virkakausi?
- S8.** Kuinka usein kunnallisvaalit järjestetään Suomessa?
- S5.** Suomessa myös kunnissa ja kaupungeissa tehdään poliittisia päätöksiä. Minkä poliittisen päätöksentekijän kuntalaiset valitsevat suoraan kunnallisvaaleissa?
- TA4.** Palkansaajien palkkatulo on veronalaista Suomessa. Oletetaan, että Virtanen ansaitsee 2 000 euroa kuussa ja Herranen 5 000 euroa kuussa. Mikä seuraavista valtion tuloverotusta koskevista väittämistä teidän mielestänne on lähinnä totuutta?
- EU1.** Mistä vuodesta lähtien Suomi on ollut Euroopan unionin (EU) jäsen?
- S18B.** Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Sanokaa neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta. (Toiseksi suurin puolue)
- TA3.** Vuoden aikana inflaatio on 3 % ja Virtasen palkkatulot kasvavat 2 %. Miten tämä kehitys vaikuttaa Virtasen ostovoimaan?
- S16.** Kuinka monta kansanedustajaa kuuluu eduskuntaan?
- S23.** Nimetkää yhden eduskunnassa edustettuna olevan puolueen puheenjohtaja (Nimi ja puolue)
- S19.** Minkä kahden puolueen yhteistyöstä on käytetty käsitettä punamulta?

- S25.** Suomessa on 1960-luvulta lähtien käyty niin kutsuttua kolmikantaneuvotte-
lujia. Ketkä ovat olleet näiden neuvottelujen pääosapuolet?
- S22.** Mikä on Suomessa noudatettava valtion ja kuntien välisen tehtävänjaon pää-
periaate?
- EU4.** Minkä EU-toimielimen edustajien valintaan Te voitte vaaleissa suoraan osal-
listua?
- S17.** Kuka toimii tällä hetkellä eduskunnan ensimmäisenä puhemiehenä ja mitä
puoluetta hän edustaa? (Nimi ja puolue)
- S9.** Minkä poliittisen päätöksentekijän kansa valitsee Suomessa suoraan parlamen-
tivaaleissa?
- S18C.** Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat
puolueet. Sanokaa neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta. (Kolman-
neksi suurin puolue)
- S7.** Mikä puolue on tällä hetkellä paikkamäärältään nykyisen asuinkuntanne kunnan-
tai kaupunginvaltuuston suurin puolue?
- S1.** Maamme poliittisen järjestelmän perustana on perustuslaki. Mille seuraavista
valtiollinen valta Suomessa tämän perustuslain mukaan kuuluu?
- S6.** Kuka on tällä hetkellä nykyisen asuinkuntanne kunnan- tai kaupunginjohtaja?
- S15.** Vaalijärjestelmä muuttaa vaaleissa annetut äännet edustajapaikoiksi. Suomes-
sa äänestäjät antavat äänensä valitsemalleen ehdokkaalle. Millä tavoin tämä
ehdokkaalle annettu ääni vaikuttaa?
- S14B.** Milloin eduskuntavaalit järjestetään seuraavan kerran? (Kuukausi)
- EU7.** Kuinka monta edustajaa - "meppiä" - Suomella on tällä hetkellä Euroopan
parlamentissa?
- S20.** Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan pääministerin teh-
täviin?
- S14.** Milloin eduskuntavaalit järjestetään seuraavan kerran? (Vaaliajankohdan vuo-
si)

- S3.** Mitä tarkoitetaan käsitteellä vaalipiirijako?
- S24.** Suomessa noudatetaan niin kutsuttua parlamentarismin periaatetta. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tätä periaatetta?
- S12.** Valitkaa seuraavista ne puolueet, jotka ovat tällä hetkellä edustettuina maamme hallituksessa.
- S27.** Suomen perustuslaki säätelee maamme ulkopoliittikan toimivaltasuhteet. Mikä seuraavista vaihtoehdoista täydentää perustuslain määritelmän: "Suomen ulkopoliittikkaa johtaa"...
- EU6.** EU:n neuvostossa (ministerineuvostossa) jäsenmaiden yhteenlaskettu äänimäärä on 345. Kuinka monta ääntä on Suomella?
- S18D.** Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Sanokaa neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta. (Neljänneksi suurin puolue)
- EU2A.** Seuraavassa on lueteltu joukko eurooppalaisia valtioita. Mitkä niistä kuuluvat EU:iin?
- S11.** Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan eduskunnan tehtäviin?
- S2.** Suomessa on käytössä suhteellinen vaalitapa. Minkä tai mitkä seuraavista tekijöistä liitätte käsitteeseen suhteellinen vaalitapa?
- EU2B.** Seuraavassa on lueteltu joukko eurooppalaisia valtioita. Missä niissä on käytössä yhteisvaluutta euro?
- TA2.** Kuinka suuret ovat Suomen valtion vuotuiset menot?
- EU3.** Mikä tai mitkä seuraavista ovat aloja, joissa jäsenmaat ovat luovuttaneet toimivallan EU:lle?
- EU5.** EU:n tärkeimmät päätökset ovat asetuksia ja direktiivejä. Mikä seuraavista vastaa EU-asetuksen määritelmää?
- TA1.** Mikä on tällä hetkellä kotikuntanne kunnallisveroprosentti (veroäyri)?
- EU8.** Kuinka pitkä on Euroopan parlamentin toimikausi?

Liite B
**”Yhteiskuntatutkimus
2008”-kyselylomake**

TT1. Oletteko...

- (a) mies
- (b) nainen

TT2. Minä vuonna olette syntyneet?

19____

TT3. Mikä on nykyinen asuinkuntanne?

TT4. Mikä on koulutustasonne? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto. Jos olette päätoiminen opiskelija, valitkaa se vaihtoehto, johon nykyinen opiskelunne tähtää.)

- (a) Peruskoulun ala-aste tai kansakoulu
- (b) Peruskoulun yläaste tai keskikoulu
- (c) Ammatillinen perustutkinto (ammattikoulu)
- (d) Ylioppilastutkinto (ei ammattikoulutusta)
- (e) Opistoasteen ammatillinen tutkinto
- (f) Ylempi opistoasteen tutkinto tai ammattikorkeakoulututkinto
- (g) Yliopiston tai korkeakoulun alempi akateeminen tutkinto (kandidaatti)
- (h) Yliopiston tai korkeakoulun ylempi akateeminen tutkinto (maisteri)
- (i) Licensiaatin tai tohtorin tutkinto
- (j) Muu koulutus
- (k) En osaa sanoa

TT5. Jos Teillä on korkeakoulututkinto, mitä seuraavista aloista olette opiskelleet pääaineenanne? (Jos Teillä ei ole korkeakoulututkintoa, siirtykää kysymykseen TT6)

- (a) Humanistinen ala
- (b) Oikeustiede
- (c) Taloustiede
- (d) Yhteiskuntatieteet
- (e) Lääketiede
- (f) Luonnontieteet
- (g) Tekniset tieteet
- (h) Kasvatustiede (ml. opettajankoulutus)
- (i) En mitään edellä mainituista

TT6. Mikä on nykyinen siviilisäätynne?

- (a) Naimaton
- (b) Avioliitossa tai muussa rekisteröidyssä parisuhteessa
- (c) Avoliitossa
- (d) Eronnut tai asumuserossa
- (e) Leski
- (f) Muu

TT7. Kuuluuko talouteenne lapsia?

- (a) Ei
- (b) Kyllä, yhteensä _____ lasta, joista _____ alle 18-vuotiaita

TT8. Mikä on nykyinen asuinpaikkanne?

- (a) Kaupungin keskusta
- (b) Esikaupunkialue tai kaupunkilähiö
- (c) Kuntakeskus tai muu taajama
- (d) Maaseudun haja-asutusalue

TT9. Mikä on ammattiasemanne tällä hetkellä? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- (a) Johtava asema
- (b) Ylempi toimihenkilö
- (c) Alempi toimihenkilö
- (d) Työntekijä
- (e) Maatalousyrittäjä
- (f) Yrittäjä
- (g) Opiskelija
- (h) Hoidan lapsia/kotia/omaisia
- (i) Työtön/lomautettu
- (j) Eläkeläinen
- (k) Muu

TT10. Nykyinen työnantajanne? (Valitkaa vain yksi vaihtoehto)

- (a) Kunta/kuntayhtymä
- (b) Kunnan yhtiö/liikelaitos
- (c) Valtio/muu julkinen
- (d) Ns. kolmas sektori (esim. voittoa tavoittelematon järjestö/yhdistys tms.)
- (e) Oma yritys/itse työllistynyt
- (f) Yritys
- (g) En ole mukana työelämässä
- (h) Muu

TT11. Mitkä ovat taloutenne yhteenlasketut vuositulot veroja vähentämättä?

- (a) alle 10 000 €
- (b) 10 001-20 000 €
- (c) 20 001-30 000 €
- (d) 30 001-40 000 €
- (e) 40 001-55 000 €
- (f) 55 001-65 000 €
- (g) 65 001-75 000 €
- (h) 75 001-85 000 €
- (i) 85 001-95 000 €
- (j) 95 001-110 000 €
- (k) yli 110 000 €
- (l) En osaa/halua sanoa

TT12. Mikä on äidinkielenne?

- (a) suomi
- (b) ruotsi
- (c) Jokin muu

TT13. Kuinka kiinnostunut olette politiikasta?

- (a) Erittäin kiinnostunut
- (b) Jonkin verran kiinnostunut
- (c) Vain vähän kiinnostunut
- (d) En lainkaan kiinnostunut
- (e) En osaa sanoa

TT14. Kuinka paljon tietämystä yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseksi katsotte saaneenne...? (Arvioika vain niitä, joista Teillä on kokemusta)

	Erittäin hyvän	Hyvän	Keskinker- taisen	Heikon	En mitään
Peruskoulussa/kansakou- lussa/keskikoulussa	☐	☐	☐	☐	☐
Lukiossa	☐	☐	☐	☐	☐
Ammattikoulussa/amat- tikorkeakoulussa	☐	☐	☐	☐	☐
Yliopistossa/korkeakoulussa	☐	☐	☐	☐	☐
Kotona	☐	☐	☐	☐	☐
Ystävä- ja/tai tuttavapiirissä	☐	☐	☐	☐	☐
Itseopiskelun kautta	☐	☐	☐	☐	☐

TT15. Miten läheiseksi tai etäiseksi koette seuraavat puolueet itsellenne?

	Erittäin läheiseksi	Läheiseksi	En etäiseksi enkä läheiseksi	Etäiseksi	Hyvin etäiseksi
Kansallinen Kokoomus	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen Keskusta	☐	☐	☐	☐	☐
Perussuomalaiset	☐	☐	☐	☐	☐
Ruotsalainen Kansanpuolue	☐	☐	☐	☐	☐
Kristillisdemokraatit	☐	☐	☐	☐	☐
Vihreä Liitto	☐	☐	☐	☐	☐
Vasemmistoliitto	☐	☐	☐	☐	☐

TT16. Miten läheiseksi tai etäiseksi koette seuraavat kansalaisjärjestöt itsellenne?

	Erittäin läheiseksi	Läheiseksi	En etäiseksi enkä läheiseksi	Etäiseksi	Hyvin etäiseksi	En tunne järjestön toimintaa
Amnesty International	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Greenpeace	☐	☐	☐	☐	☐	☐
ATTAC	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Maan ystävät	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Transparency International	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sadankomitea	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Oikeutta eläimille	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Suomen luonnosuojeluliitto	☐	☐	☐	☐	☐	☐

TT17. Mikä tai mitkä seuraavista ovat vaalit, joissa äänestämistä pidätte itsellenne erittäin tärkeänä?

- Kunnallisvaalit
- Eduskuntavaalit
- Presidentinvaalit
- Europarlamenttivaalit
- En koe äänestämistä tärkeänä (→ siirtykää kysymykseen TT19)

TT18. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tapaa, jolla päätätte, mitä puoluetta ja/tai ehdokasta äänestätte?

- (a) Äänestän aina saman puolueen ehdokasta
- (b) Äänestän sitä puoluetta/ehdokasta, joka kulloinkin vaikuttaa mielestäni parhaalta
- (c) Otan selvää puolueiden/ehdokkaiden mielipiteistä niissä asioissa, jotka ovat minulle tärkeitä ja äänestän sopivinta ehdokasta
- (d) Haen itselleni sopivan ehdokkaan vaalikoneen kautta

TT19. Mitä seuraavista pidätte itsellenne mielekkäänä tapana osallistua yhteiskunnallisesti?

	Erittäin mielekkäänä	Mielekkäänä	Jonkin verran mielekkäänä	En lainkaan mielekkäänä
Mielipidekirjoituksen kirjoittaminen	☐	☐	☐	☐
Mielenosoitukseen osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Äänestäminen vaaleissa	☐	☐	☐	☐
Puolueen tai muun poliittisen järjestön toimintaan osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Muuhun kuin poliittiseen järjestö- tai yhdistystoimintaan osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Protestiäänestäminen	☐	☐	☐	☐
Yhteydenotto päätöksentekijään (esim. poliitikko, virkamies)	☐	☐	☐	☐
Kansalaisaktivismi (esim. ostoboikotit, kadun-/talonvaltaus)	☐	☐	☐	☐
Vaalikampanjaan osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Internetin kautta tapahtuva osallistuminen (esim. nettiadressit, -kyselyt, -keskustelut)	☐	☐	☐	☐

TT20. Miten aktiivisesti toimitte seuraavissa yhteiskunnallisissa järjestöissä ja yhteisöissä?

	Erittäin aktiivisesti / luottamus- tehtävässä	Aktiivisesti	Satunnaisesti	En ole mukana toiminnassa
Tuottaja- tai yrittäjäjärjestö	☐	☐	☐	☐
Ammattiyhdistys tai -järjestö	☐	☐	☐	☐
Kylä- tai kaupunginosayhdistys	☐	☐	☐	☐
Asukasyhdistys	☐	☐	☐	☐
Liikunta- tai urheiluseura/-järjestö	☐	☐	☐	☐
Kulttuurijärjestö	☐	☐	☐	☐
Nuoriso- tai opiskelijajärjestö	☐	☐	☐	☐
Maanpuolustusjärjestö	☐	☐	☐	☐
Eläkeläisjärjestö	☐	☐	☐	☐
Ympäristöjärjestö	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoisjärjestö (esim. Punainen Risti, Mannerheimin lastensuojeluliitto)	☐	☐	☐	☐
Poliittinen järjestö tai puolue	☐	☐	☐	☐
Vanhempainyhdistys (Koulu, päiväkoti tms.)	☐	☐	☐	☐
Muu yhdistys	☐	☐	☐	☐

TT21. Mikäli olette mukana seuraavien yhteiskunnallisten järjestöjen tai yhteisöjen toiminnassa, mikä on itsellenne tärkein syy olla mukana toiminnassa?

	Vapaa- ajan vietto	Yhteiskunnallinen vaikuttaminen / aatteelliset syyt	Henkilökohtainen hyöty (verkostot, urakehitys tms.)	Muu syy
Tuottaja- tai yrittäjäjärjestö	☐	☐	☐	☐
Ammattiyhdistys tai -järjestö	☐	☐	☐	☐
Kylä- tai kaupunginosayhdistys	☐	☐	☐	☐
Asukasyhdistys	☐	☐	☐	☐
Nuoriso- tai opiskelijajärjestö	☐	☐	☐	☐
Maanpuolustusjärjestö	☐	☐	☐	☐
Eläkeläisjärjestö	☐	☐	☐	☐
Ympäristöjärjestö	☐	☐	☐	☐
Poliittinen järjestö tai puolue	☐	☐	☐	☐
Vanhempainyhdistys (Koulu, päiväkoti tms.)	☐	☐	☐	☐

TT22. Kuinka monessa yhdistyksessä olette tällä hetkellä jäsenenä?

Yhteensä _____ yhdistyksessä

TT23. Miten tärkeinä pidätte itsellenne seuraavia kanavia seurata ja hankkia tietoa yhteiskunnallisista asioista?

	Erittäin tärkeänä	Tärkeänä	Melko tärkeänä	En lainkaan tärkeänä
Televisio	☐	☐	☐	☐
Valtakunnalliset tai paikalliset sanomalehdet	☐	☐	☐	☐
Iltapäivälehdet (esim. Ilta-Sanomat, Iltalehti)	☐	☐	☐	☐
Radio	☐	☐	☐	☐
Aikakauslehdet	☐	☐	☐	☐
Ammattilehdet ja -kirjallisuus	☐	☐	☐	☐
Internet	☐	☐	☐	☐
Järjestö- tai puolue toimintaan osallistuminen	☐	☐	☐	☐
Viranomaisten, järjestöjen, oppilaitosten tms. järjestämät tilaisuudet	☐	☐	☐	☐
Tiedotusfoorumi (esim. Eurooppa-tiedotus, kunnalliset tietopalvelut)	☐	☐	☐	☐
Yhteydenotto päätöksentekijään (poliitikko, virkamies tms.)	☐	☐	☐	☐
Keskustelut ystävä-, perhe- ja tuttavapiirissä ja/ tai kollegoiden tms. kanssa	☐	☐	☐	☐

TT24. Kuinka usein tavallisesti seuraatte politiikkaa tai yhteiskunnallisia asioita televisiosta ja radiosta?

	Televisio	Radio
Päivittäin	☐	☐
2-6 kertaa viikossa	☐	☐
Kerran viikossa tai muutaman kerran kuukaudessa	☐	☐
Kerran kuukaudessa tai harvemmin	☐	☐
En koskaan	☐	☐

TT25. Kuinka usein tavallisesti luette sanomalehdistä...?

	Päivittäin	2-6 kertaa viikossa	Kerran viikossa tai muutaman kerran kuukaudessa	Kerran kuukaudessa tai harvemmin	En koskaan
Paikallisuutiset	☐	☐	☐	☐	☐
Kotimaan uutiset	☐	☐	☐	☐	☐
Ulkomaan uutiset	☐	☐	☐	☐	☐
Talosuutiset	☐	☐	☐	☐	☐
Pääkirjoitukset ja kolumnit	☐	☐	☐	☐	☐
Asiantuntija-artikkelit (Aliot, vieraskynät tms.)	☐	☐	☐	☐	☐
Mielipidekirjoitukset	☐	☐	☐	☐	☐

TT26. Kuinka paljon tavallisesti (puolen tunnin tarkkuudella) käytätte aikaa päivässä...?

Television katseluun: _____ tuntia

Radion kuunteluun: _____ tuntia
(Kuunteluksi ei lasketa esim. radion pitämistä päällä taustamusiikkia tms. varten)

Sanomalehtien lukemiseen: _____ tuntia

Internetin käyttöön: _____ tuntia

TT27. Valitkaa seuraavista enintään kolme (3) pääasiallista tapaanne käyttää internetiä?

- Työhön, opiskeluun tms. liittyvä tiedonhaku
- Harrastuksiin tai vapaa-aikaan liittyvä tiedonhaku
- Työhön liittyvä yhteydenpito (esim. asiakkaisiin, kollegoihin)
- Yhteydenpito kavereihin tai tuttaviiin sähköpostitse
- Juoksevien asioiden hoitaminen (laskunmaksu, matkojen varaus, ostosten tekeminen tms.)
- Keskustelupalstoilla tms. foorumeilla keskusteleminen (chat, irc tms.)
- Ajankohtaisten tapahtumien seuraaminen
- Musiikin, videoiden tms. lataaminen omalle tietokoneelle
- Verkkopelien pelaaminen
- En käytä internetiä

Y1. Miten hyvin itse arvioitte tuntevanne politiikkaa ja yhteiskunnallisia asioita?

- (a) Erittäin hyvin
- (b) Hyvin
- (c) Melko hyvin
- (d) En kovinkaan hyvin
- (e) Heikosti
- (f) En osaa arvioida

Y2. Poliittikka voidaan ymmärtää monin eri tavoin. Miten hyvin alla luetellut väittämät sopivat omaan käsitykseenne politiikasta?

	Sopii erittäin hyvin	Sopii melko hyvin	Sopii melko huonosti	Sopii erittäin huonosti	En osaa sanoa
Politiikassa on kyse ainoastaan henkilökohtaisen hyödyn tavoittelusta	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka on julkista toimintaa	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka on yhteisten asioiden hoitamista	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka on kilpailua vallasta	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikan sisältöön vaikuttaminen edellyttää osallistumista	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka on ristiriitojen ratkaisemista	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka ei vaikuta tavallisen ihmisen elämään	☐	☐	☐	☐	☐
Politiikka luo yhteisön pelisäännöt	☐	☐	☐	☐	☐

Y3. Miten suhtaudutte käsitteeseen demokratia?

- (a) Erittäin myönteisesti
- (b) Myönteisesti
- (c) En myönteisesti enkä kielteisesti
- (d) Kielteisesti
- (e) Erittäin kielteisesti

Y4. Minkä tai mitkä seuraavista ominaisuuksista liitätte käsitteeseen demokratia?

- (a) Kansalaisten oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen
- (b) Vallankäyttäjien velvollisuus arvioida eri näkemyksiä tasapuolisesti
- (c) Korkea verotusaste
- (d) Oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen
- (e) Maksuton koulutus ja terveydenhoito
- (f) Miesten ja naisten välinen tasa-arvo
- (g) Puolueiden välinen vapaa kilpailu vallasta
- (h) Kansalaisten mahdollisuus vaihtaa poliittiset vallanpitäjät
- (i) Enemmistön tahdon toteutuminen
- (j) Poliittisen opposition toimintavapaus
- (k) Täystyöllisyyden tavoittelu
- (l) Vapaat, yhtenäiset ja salaiset vaalit
- (m) Tasainen tulonjako
- (n) Mielenpitemvapaus
- (o) En mitään edellä mainituista

Y5. Jos arvioitte suomalaista demokratiaa edellä demokratiaan liittämienne kriteerien valossa, minkä kouluarvosanan antaisitte demokratian toimivuudelle tällä hetkellä Suomessa (asteikko 4-10)?

S3. Mitä tarkoitetaan käsitteellä vaalipiirijako?

- (a) Vaaleissa annettujen äänten alueellista jakautumista
- (b) Vaaleissa ehdolla olevien ehdokkaiden alueellista jakautumista
- (c) Tiettyä ehdokasta äänestäneiden henkilöiden alueellista jakautumista
- (d) Vaaleilla täytettävien edustajapaikkojen alueellista jakoa

S4. Suomessa puolueet ovat olennaisia politiikan toimijoita. Miten tärkeänä pidätte puolueiden toimintaa seuraavilla osa-alueilla?

	Erittäin tärkeänä	Tärkeänä	Melko tärkeänä	En lainkaan tärkeänä	En osaa sanoa
Kansalaiskeskustelun ylläpitämien	☐	☐	☐	☐	☐
Poliittisten johtajien rekrytointi	☐	☐	☐	☐	☐
Monikulttuurisuuden tukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteiskunnallisten intressien yhteenkokoaminen ja yhteensovittaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ehdokasasettelu vaaleissa	☐	☐	☐	☐	☐
Vastuu kansalaisten hyvinvoinnista	☐	☐	☐	☐	☐
Kansan sivistystason edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Vastuu koko yhteiskunnan tasapainoisesta kehityksestä	☐	☐	☐	☐	☐

S5. Suomessa myös kunnissa ja kaupungeissa tehdään poliittisia päätöksiä. Minkä poliittisen päätöksentekijän kuntalaiset valitsevat suoraan kunnallisvaaleissa?

- (a) Kunnanhallituksen
- (b) Kunnanjohtajan
- (c) Kunnanvaltuuston
- (d) Lääninhallituksen

S6. Kuka on tällä hetkellä nykyisen asuinkuntanne kunnan- tai kaupunginjohtaja?

S7. Mikä puolue on tällä hetkellä paikkamäärältään nykyisen asuinkuntanne kunnan- tai kaupunginvaltuuston suurin puolue?

S8. Kuinka usein kunnallisvaalit järjestetään Suomessa?

- (a) Joka toinen vuosi
- (b) Joka kolmas vuosi
- (c) Joka neljäs vuosi
- (d) Joka viides vuosi

S9. Minkä poliittisen päätöksentekijän kansa valitsee Suomessa suoraan parlamenttivaaleissa?

- (a) Hallituksen
- (b) Pääministerin
- (c) Presidentin
- (d) Eduskunnan

S10. Kuka toimii tällä hetkellä Suomen pääministerinä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Merkitkää puolueeksi SIT, mikäli henkilö ei mielestänne edusta mitään puoluetta)

Nimi: _____

Puolue: _____

S11. Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan eduskunnan tehtäviin?

- (a) Ulkopoliitiikan johtaminen
- (b) Lakien säätäminen
- (c) Euroopan unionin (EU) asioiden kansallinen valmistelu
- (d) Valtiontaloudesta päättäminen

S12. Valitkaa seuraavista ne puolueet, jotka ovat tällä hetkellä edustettuina maamme hallituksessa?

- (a) Kansallinen Kokoomus
- (b) Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
- (c) Suomen Keskusta
- (d) Perussuomalaiset
- (e) Ruotsalainen Kansanpuolue
- (f) Kristillisdemokraatit
- (g) Vihreä Liitto
- (h) Vasemmistoliitto

S13. Kuinka usein eduskuntavaalit tulee vähintään järjestää Suomessa?

- (a) Kolmen vuoden välein
- (b) Neljän vuoden välein
- (c) Viiden vuoden välein
- (d) Kuuden vuoden välein

S14. Milloin eduskuntavaalit järjestetään seuraavan kerran? (Ilmoittakaa vaaliajankohdan vuosi ja kuukausi)

Vuosi: _____ Kuukausi: _____

S15. Vaalijärjestelmä muuttaa vaaleissa annetut äänet edustajapaikoiksi. Suomessa äänestäjät antavat äänensä valitsemalleen ehdokkaalle. Millä tavoin tämä ehdokkaalle annettu ääni vaikuttaa?

- (a) Kunkin ehdokkaan henkilökohtaiset äänet lasketaan yhteen ja vaalipiiristä valitaan eniten henkilökohtaisia ääniä saanut ehdokas
- (b) Kunkin ehdokkaan henkilökohtaiset äänet lasketaan yhteen ja vaalipiirin paikat täytetään henkilökohtaisten äänien mukaisessa järjestyksessä
- (c) Kullekin ehdokkaalle lasketaan ehdokkaan puolueen kokonaisäänimäärän perusteella nk. vertailulukku. Vaalipiirin paikat täytetään näin saatujen vertailulukujen mukaisessa järjestyksessä.
- (d) Kukin puolue saa vaalipiirin paikoista omaa ääniosuuttaan vastaavan osuuden. Puolueet saavat paikat täytetään puolueen asettamalta ehdokaslistalta ehdokasjärjestyksessä.

S16. Kuinka monta kansanedustajaa kuuluu eduskuntaan? _____**S17. Kuka toimii tällä hetkellä eduskunnan ensimmäisenä puhemiehenä ja mitä puoluetta hän edustaa? (Merkitkää puolueeksi SIT, mikäli henkilö ei mielestänne edusta mitään puoluetta)**

Nimi: _____

Puolue: _____

S18. Seuraavassa on lueteltu kaikki nykyisessä eduskunnassa edustettuina olevat puolueet. Merkitkää neljä (4) paikkamäärältään suurinta puoluetta (1=suurin, 2=toiseksi suurin jne.):

- _____ Kansallinen Kokoomus
- _____ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
- _____ Suomen Keskusta
- _____ Perussuomalaiset
- _____ Ruotsalainen Kansanpuolue
- _____ Kristillisdemokraatit
- _____ Vihreä Liitto
- _____ Vasemmistoliitto

S19. Minkä kahden puolueen yhteistyöstä on käytetty käsitettä punamulta?

- (a) Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Kansallisen Kokoomuksen
- (b) Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja Suomen Keskustan
- (c) Vasemmistoliiton ja Suomen Keskustan
- (d) Vasemmistoliiton ja Kansallisen Kokoomuksen

S20. Mikä tai mitkä seuraavista kuuluvat perustuslain mukaan pääministerin tehtäviin?

- (a) Valtioneuvoston toiminnan johtaminen
- (b) Ylimpien virkamiesten nimittäminen
- (c) Presidentin tehtävien hoitaminen tämän ollessa estynyt
- (d) Hallituksen ministerien nimittäminen ja erottaminen

S21. Mitä puoluetta äänestitte viime eduskuntavaaleissa?

- (a) Kansallinen Kokoomus
- (b) Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
- (c) Suomen Keskusta
- (d) Perussuomalaiset
- (e) Ruotsalainen Kansanpuolue
- (f) Kristillisdemokraatit
- (g) Vihreä Liitto
- (h) Vasemmistoliitto
- (i) Muu
- (j) En ollut äänestysikäinen
- (k) En äänestänyt
- (l) En halua vastata

S22. Mikä on Suomessa noudatettava valtion ja kuntien välisen tehtävänjaon pääperiaate?

- (a) Kunnat päättävät itse kaikista asioistaan
- (b) Alue- ja kuntaministeri johtaa kuntien toimintaa
- (c) Valtio päättää kuntien perustehtävät, jotka kunnat toteuttavat
- (d) Lääninhallitus päättää alueensa kuntien tehtävät

S23. Nimetkää yhden eduskunnassa edustettuna olevan puolueen puheenjohtaja:

Nimi: _____

Puolue: _____

S24. Suomessa noudatetaan nk. parlamentarismien periaatetta. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten tätä periaatetta?

- (a) Kansa valitsee eduskunnan
- (b) Kansanedustajan tulee päätöksissään noudattaa äänestäjien tahtoa
- (c) Hallituksen tulee nauttia eduskunnan enemmistön luottamusta
- (d) Hallituksen tulee nauttia presidentin luottamusta

S25. Suomessa on 1960-luvulta lähtien käyty nk. kolmikantaneuvotteluja. Ketkä ovat olleet näiden neuvottelujen pääosapuolet?

- (a) Presidentti, pääministeri ja valtiovarainministeri
- (b) Valtio, työnantaja- ja työntekijäjärjestöt
- (c) Kunta-, kaupunki- ja maakuntajohtajat
- (d) Suomi, Ruotsi ja Norja

S26. Mitä tarkoitetaan lyhenteellä TUPO?

- (a) Tuloveron poistamiseen tähtäviä suunnitelmia
- (b) Tuulivoimapainotteinen energiapolitiikkaohjelma
- (c) Tulopoliittista kokonaisratkaisua
- (d) Tuloveroprosentin oikaisumenettelyä

S27. Suomen perustuslaki säätelee maamme ulkopoliittikan toimivaltasuhteet. Mikä seuraavista vaihtoehdoista täydentää perustuslain määritelmän: ”Suomen ulkopoliittikkaa johtaa”...

- (a) tasavallan presidentti yhteistoiminnassa ulkoministerin kanssa.
- (b) tasavallan presidentti yhteistoiminnassa valtioneuvoston kanssa.
- (c) eduskunta yhteistoiminnassa ulkoministerin kanssa.
- (d) ulkoministeri.

S28. Kuinka pitkä on tasavallan presidentin virkakausi?

- (a) Neljä vuotta
- (b) Viisi vuotta
- (c) Kuusi vuotta
- (d) Kahdeksan vuotta

EU1. Mistä vuodesta lähtien Suomi on ollut Euroopan unionin (EU) jäsen?

- (a) 2000
- (b) 1995
- (c) 1986
- (d) Suomi ei ole EU:n jäsen

EU2. Seuraavassa on lueteltu joukko eurooppalaisia valtioita. Mitkä niistä kuuluvat EU:iin? Missä niissä on käytössä yhteisvaluutta euro?

	Kuuluu EU:iin	Käytössä euro
Puola	☐	☐
Ruotsi	☐	☐
Saksa	☐	☐
Norja	☐	☐
Tanska	☐	☐
Sveitsi	☐	☐
Italia	☐	☐
Latvia	☐	☐
Iso-Britannia	☐	☐
Viro	☐	☐

EU3. Mikä tai mitkä seuraavista ovat aloja, joissa jäsenmaat ovat luovuttaneet toimivallan EU:lle?

- (a) Maatalous- ja kalastusasiat
- (b) Koulutus- ja sosiaalipolitiikka
- (c) Ulko- ja turvallisuuspolitiikka
- (d) Kauppapolitiikka

EU4. Minkä EU-toimielimen edustajien valintaan Te voitte vaaleissa suoraan osallistua?

- (a) Komission
- (b) Parlamentin
- (c) Eurooppa-neuvoston
- (d) EU:n neuvoston (ministerineuvoston)

EU5. EU:n tärkeimmät päätökset ovat asetuksia ja direktiivejä. Mikä seuraavista vastaa EU-asetuksen määritelmää?

- (a) Asetus on ei-sitova suositus jäsenmaille
- (b) Asetus on sellaisenaan jäsenmaissa noudatettavaa oikeutta
- (c) Asetus velvoittaa jäsenmaita, mutta jättää kansallisen viranomaisen valittavaksi muodot ja keinot
- (d) Asetus määrittelee EU:n toimielinten valtasuhteet

EU6. EU:n neuvostossa (ministerineuvostossa) jäsenmaiden yhteenlaskettu äänimäärä on 345. Kuinka monta ääntä on Suomella?

- (a) 7
- (b) 3
- (c) 10
- (d) 5

EU7. Kuinka monta edustajaa – ”meppiä” – Suomella on tällä hetkellä Euroopan parlamentissa?

- (a) 10
- (b) 14
- (c) 25
- (d) 27

EU8. Kuinka pitkä on Euroopan parlamentin toimikausi?

- (a) Kolme vuotta
- (b) Neljä vuotta
- (c) Viisi vuotta
- (d) Kuusi vuotta

TA1. Mikä on tällä hetkellä kotikuntanne kunnallisveroprosentti (veroäyri)?

TA2. Kuinka suuret ovat Suomen valtion vuotuiset menot?

- (a) 10-20 miljardia euroa
- (b) 40-50 miljardia euroa
- (c) 100-110 miljardia euroa
- (d) 250-260 miljardia euroa

TA3. Vuoden aikana inflaatio on 3 % ja Virtasen palkkatulot kasvavat 2 %. Miten tämä kehitys vaikuttaa Virtasen ostovoimaan?

- (a) Virtasen ostovoima kasvaa 2 %
- (b) Virtasen ostovoima vähenee 3 %
- (c) Virtasen ostovoima kasvaa 5 %
- (d) Virtasen ostovoima vähenee 1 %

TA4. Palkansaajien palkkatulo on veronalaista Suomessa. Oletetaan, että Virtanen ansaitsee 2 000 euroa kuussa ja Herranen 5 000 euroa kuussa. Mikä seuraavista valtion tuloverotusta koskevista väittämistä teidän mielestänne on lähinnä totuutta?

- (a) Virtasen ja Herrasen veroprosentit ovat yhtä korkeat.
- (b) Virtasen veroprosentti on korkeampi kuin Herrasen.
- (c) Herrasen veroprosentti on korkeampi kuin Virtasen.
- (d) Virtanen ei maksa lainkaan valtion tuloveroa, vain Herranen maksaa sitä
- (e) En osaa sanoa